

„aki tót pap létére is magyar író”

Haan Lajos levelezése (1838 – 1891)/Listy Ludovíta Haana
(1838 – 1891)

„aki tót pap létére is magyar író”

Haan Lajos levelezése (1838 – 1891)/Listy Ludovíta Haana (1838 – 1891)

Szerkesztette, sajtó alá rendezte és az előszót írta: Demmel József

Kor/ridor Könyvek 9.

Békéscsaba, 2016

Tartalom

Demmel József: „Aki tót pap létére is magyar író” Haan Lajosról

Haan Lajos levelei

Függelék

A levelek címzettjei

Források

Képmelléklet

Demmel József: „*Aki tót pap létére is magyar író*”¹ Haan Lajosról²

Haan Lajos (1818 – 1891) nagylaki, majd békéscsabai evangélikus lelkész, az evangélikus egyház országos főjegyzője volt. Lelkészi munkássága mellett azonban fontos szerepet töltött be a modern magyar történettudomány születésének első évtizedeiben is. Ezen túl, mivel az akkor még döntően szlovák nyelvű városokban volt lelkész, a 19. századi szlovák-magyar kapcsolatok kutatói számára is érdekes. Bár számos tanulmány jelent már meg róla szlovák és magyar nyelven is,³ sőt, emlékiratának egy részét is kiadták 1971-ben,⁴ részletes életrajzának kidolgozása még várat magára. Ehhez Haan levelei fontos forrást jelenthetnek: a lelkész-történész levelezése ugyanis jelentős részben fennmaradt – legnagyobb részben magyar történészekhez, akadémikusokhoz írott levelei, a hagyatékban szép számmal találhatunk azonban szlovák írókhoz, szerkesztőkhöz, lelkészekhez szóló leveleket, valamint családi ügyekkel foglalkozó, de sokszor Békéscsaba kontextusában is fontosnak bizonyuló leveleket. Az alábbiakban nem egy teljességre törekvő életrajzot vázolunk fel, hanem megpróbáljuk megragadni Haan életének azon csomópontjait, amelyek segítségével könnyebben kontextusba helyezhetjük a leveleket.

A világhálón (még piacvezető hírportálok főoldalán is) gyakran felbukkan egy 1903-ban készült hivatalos levél, amelyet a Magyar Nemzeti Múzeum érem és régiségosztályának igazgatóhelyettese írt a pécsi Kultúrmérnöki Hivatalnak. A levél nyelvi világa ugyan tükrözi a

¹ Haan Lajos Thaly Kálmánnak 1874. október 3-án. (A levelezésgyűjteményben közölt levelek esetében csak a keltezés idejét jelzem).

² A tanulmány és a kötet a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatói Ösztöndíjának támogatásával készült.

³ Pl.: Miroslav Kmet': Ludovít Haan a Michal Žilinský (Zsilinszky) ako slovenskí cirkevní historici. In: Kontexty identity. Jubilejný zborník na počesť Anny Divičanovej – Az identitás összefüggései. Köszöntő könyv Gyivicsán Anna tiszteletére. Eds. Eva Krekovičová – Alžbeta Uhrinová – Mária Žiláková. Békéscsaba, Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2010. 328 – 335. Miroslav Kmet': Historiografia dobových Slovákov v 19. storočí. Nadlak, Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2010. 53 – 76. Katona Csaba: „A templomba járó öregeket faggattam [...] a régi Csabáról.” Haan Lajos mint ember és történész. In: A múlt felfedezői. Epizódok és arcélek a Magyar Történelmi Társulat és a Békésvármegyei Régészeti és Mívelődéstörténelmi Társulat múltjából. Szerk. Erdész Ádám és Katona Csaba. Gyula, Békés Megyei Levéltár, 2011. 16 – 34.

⁴ Haan Lajos naplója. Békéscsaba, 1971. Mivel a napló (formailag valójában emlékirat) kiadásából egy tendenciózus válogatás eredményeként rengeteg fontos részletet kihagytak, itt minden esetben az eredeti kéziratot használtam: Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Quart. Hung. 1952. Haan Lajos naplója. A naplóból származó életrajzi adatokat külön nem hivatkozom.

„boldog békeidők” udvariaskodó formuláit („Tekintetes Kultúrmérnöki Hivatal”, „hivatalos tisztelettel azt válaszolom” stb.), mindamellet azonban olyan nyomdafestéket nem tűrő stílusban készült, hogy e lapokon például teljes egészében közölhetetlen. A hivatal képviselői ugyanis az iránt érdeklődtek a magyar nemzeti emlékezet őrzésére és ápolására szolgáló legrangosabb intézménynél, hogy mit csináljanak a Nagy-berki község határában talált rozsdás sarkantyúval? Balszerencsájukra – valóban kissé fontoskodó – levelük a már említett éremtári igazgatóhelyetteshez, Réthy Lászlóhoz került. Réthy pedig Löwy Árpád néven a kor ismert és népszerű trágár költője volt, és az elképzelhető legnagyobb keresetlenséggel válaszolta meg, hogy mit tegyenek „*az urak a sarkantyújukkal*”.⁵

A levél azonban (ahogy egyébként Réthy-Löwy más írásai is) nem csak trágársága, bombasztikussága miatt lehet népszerű még ma is, hanem azért, mert a lendületes káromkodások mögött valódi tartalom, gondolat is meghúzódik - ez esetben a professzionális történettudomány és a saját tudományos szerepét messze túlbecsülő műkedvelő helytörténeti aktivizmus szembeállítása. S hogy miért lehet érdekes ez a levél és ez a gondolat Haan Lajos kapcsán? Elsősorban azért, mert a Haannál egy generációval fiatalabb (de egyébként hozzá hasonlóan alföldi, szarvasi származású, a szlovák tudományos élettel ugyancsak kapcsolatban álló, de Haan közeli történész kollégáival – Pulszky Ferencsel, Thaly Kálmánnal, Thallóczy Lajossal – is barátságban lévő) Réthy levele megragadja azt a pillanatot, amikor a professzionális magyar történettudomány képviselői elkezdik magukat öntudatosan megkülönböztetni és elhatárolni a lelkes amatőröktől. Bár ma már ezt természetesnek gondoljuk, a Réthyt megelőző tudósgenerációban még épp az ellenkezője volt a normalitás, és erre az egyik legjobb példa Haan Lajos pályája és egész történészi működése.

Haannak ugyanis lelkesként természetesen teológiai végzettsége volt, és csupán szabadidejében, műkedvelőként foglalkozott történetírással. Méghozzá eleinte klasszikus helytörténeti kutatásokkal: első munkája a békéscsabai kistemplom felszentelésének száz éves évfordulója alkalmából, a presbitérium felkérésére készített vékony kötet, amelyben a Békéscsabáról és a templomról rendelkezésre álló töredékes adatokat adta közre.⁶ Ez a felkérés azonban további kutatásokra inspirálta, és az egyházközség megbízásából kezdett helytörténeti kutatás 1870-re Békés vármegye első nagymonográfiájává nőtte ki magát. Ez pedig már klasszikus történészi feladat volt, és nem is a könnyebb fajtából. Haan így panaszkodott történész kollégájának, Nagy Ivánnak a munka nehézségeiről: „*talán egy*

⁵ A levél teljes szövegét lásd pl. http://muut.blog.hu/2008/03/31/egy_fontos_forras_ujrakozlese

⁶ Békés-Csaba mezővárosa hajdani és mostani állapotjáról, az ottani ev. ó templom százados ünnepe alkalmára értekezett Haan Lajos. N. váradon, Tichy Alajos, 1845.

megyéről sem olly nehéz a régibb korból történeti adatokat szerezni, mint Békésről. E megyének nagyobb, tekintélyesebb sz. királyi vagy püspöki városa nem volt, mellyben valami okmánytár létezett és magát fenntarthatta volna. E megyét kétszáz évig a török bírta, - ez alatt a földes urak innen mind elköltöztek, ki Biharba, ki Erdélybe, - a nép kipusztult, [...] Illy állása mellett a dolognak igen nehéz a megye múltját földeríteni.” De az is komoly nehézséget okozott, hogy távol élt a fővárosi könyvtáraktól és levéltáraktól, azonkívül lelkészként is kifejezetten leterhelt volt: *„egy 22 ezer lélekből álló nagy egyházat igazgatok s tömérdek hivatalos elfoglaltságom mellett igazán csak úgy lopom az időt, hogy a litteratura mezején is tehessek valamit.”*⁷

Bár a feladat nem volt könnyű, Haan sikeresen oldotta meg, hiszen a kortársak kifejezetten dicsérték munkáját, és hamarosan a Magyar Tudományos Akadémia is levelező tagjává választotta. Békési kutatásaival párhuzamosan összegyűjtötte és kiadta a jénai egyetemre járt magyarországi tanulók névsorát és rövid életrajzait is. Fontos tudományos eredménye volt, hogy neki sikerült először azonosítania Dürer magyarországi felmenőit és igazolnia, hogy Dürer a békési Ajtóssy nemes családból származott.⁸

De nem csak Haan pályája példa arra, hogy hogyan fonódhatott össze és képezhetett szerves egységet a helytörténetírás és a modern történettudomány. Haan ugyanis alapítója és lelkes főszervezője volt a Békés Megyei Régészeti és Mívelődéstörténeti egyesületnek is, amelynek elsődleges és legfontosabb célja a tudománynépszerűsítés és társadalmi integráció tudomány általi elősegítése volt. Fontosnak tartotta például, hogy az egyesület fórumain az egymással rivalizáló helyi politikai eszmecsoportok képviselői is *„egy nemes cél körül tömörülnek”*, valamint hogy előadásait több száz ember *„köztük igen sok közönséges földmívelő”* hallgatta.⁹ Mindezt pedig azért is tartotta fontosnak, mert *„sokszor jön elő azon eset, hogy a kardok, sarkantyúk, s. a t. ásatnak ki a föld gyomrából, de mire az ilyen magamféle ember annak tudomásába jön, már akkor régen a kovács szegeket csinált belőle.”*¹⁰

Látható tehát, hogy a Réthy által nevetségessé tett sarkantyúgyűjtés Haan idejében még fontos funkciót látott el: a helytörténeti aktivizmus akkor még a professzionális történetírás nélkülözhetetlen háttérje volt, ami egyrészt gyakorlatilag megteremtette a társadalmi igényt a professzionális történetírára, másrészt – főleg a régészet terén – nélkülözhetetlen gyűjtőmunkát végzett. Sőt, ez a lelkes amatőr mozgalom nem csak az eke

⁷ Haan Lajos Pesty Frigyeshez 1865. április 18-án

⁸ Zsilinszky Mihály: Emlékbeszéd Haán Lajos lev. tagról. Budapest, MTA, 1893. 22 – 24.

⁹ Haan Lajos Odescalchi Artur herceghez 1877. november 22-én

¹⁰ Haan Lajos Pesty Frigyeshez 1865. április 18-án

által kiforgatott régiségeket szolgáltatott a történettudománynak, hanem a magyar történelem alapvető, nélkülözhetetlen forrásbázisának döntő részét. Hiszen e mozgalom részét képezte az a folyamat is, amely során a sok évszázados múltra visszatekintő nemes családok tagjai büszkén megnyitották családi archívumaikat a kutatók előtt: Haan leveleiben és naplójában is gyakran említi a forrásfeltárásnak ezt a nagy eredményekkel kecsegtető formáját is.

Haan levelezése kifejezetten tanulságos tehát a professzionális magyar történetírás e kezdeti korszakának szempontjából, hiszen rengeteget levelezett a kor történetírásának olyan kiemelkedő képviselőivel, mint Thaly Kálmán, Thallóczy Lajos, Szinnyei József, Márky Sándor, Szabó Károly, Nagy Iván, Pesty Frigyes, Szilágyi Sándor, Rómer Flóris, Pulszky Ferenc. Természetesen elsősorban szakmai, kutatási kérdéseket tárgyalt meg velük, adatokat kért és küldött, cikkeket, kéziratokat, könyveket véleményezett és véleményeztetett. A történész szerepe mögül azonban előbukkan az ember is, aki próbál kitörni vidéki elszigetelődéséből, a provincialitásból, próbálja helytörténeti horizontját szakmai kapcsolatok szintjén is kiterjeszteni, próbál nyitni a pesti tudományos elit felé – ami egyébként láthatóan nehezen nyílt meg előtte. Ezt nem csak az mutatja, hogy csak sokadszori próbálkozásra választják meg akadémikusnak – érdemes megnézni egyre panaszosabb leveleit, ahogy igazi szívéllyességgel, de egyre keserűbben kéri barátait, látogassák már meg, s még történészi érdeklődésükre hatva is próbálja invitálni őket, ismétlődő kérésit látva, nem nagy sikerrel.

A nyilvánvalóan tehetséges és kiemelkedő képességekkel bíró, ambiciózus értelmiségi nem véletlenül szánja minden szabad percét a történetírásra és keresi a kapcsolatot a fővárosi elittel – ez egyfajta menekülési/túlélési stratégia is lehetett az őt körbevevő valóság elől. Magánélete ugyanis, bár rendezett volt, gondtalannak aligha mondható.

Haan Lajos alig volt egy hónapos, amikor apja, Haan János a tekintélyes békéscsabai evangélikus egyházközség papja lett, és az is maradt 37 évvel később bekövetkezett haláláig. Mindez pedig azt jelentette, hogy papnak tanuló fia olyan kézzel nem fogható örökséget kapott tőle, amelyet tehetségével és szorgalmával könnyen kamatoztathatott. Nem is kellett sokat várni, hogy Haan Lajost 1842-ben, rögtön jénai egyetemi tanulmányai befejezését követően tanítóvá és segédlelkésszé válasszák apja mellett Békéscsabán, ahonnan néhány évre nagylaki lelkésznek hívták, hogy apja halálát követően, 1855-ben megválasszák Békéscsabán immár lelkésznek.

1845-ben meg is nősült, érdemes emlékiratait szó szerint idézni ehhez: *„Ki volt boldogabb nálamnál? Jó szülőim éltek, az egyház szeretett, hivatalommal meg voltam elégedve, a tudományos világban már egy kis hírnévre tettem szert, új, kényelmes lakásom volt s most még mindezek koronájául bírandó voltam azon kedves teremtményt, kit egész szívemből szerettem, imádtam!”* Felesége azonban 1848 őszén, első gyermekük megszületése után nem sokkal elhunyt. Haan Lajos néhány évvel később feleségül vette sógornőjét (vele már nem született gyermekük), ami manapság talán szokatlan lépésnek tűnhet, a korban azonban egy logikus lépés, egy jól bejáratott családi stratégia volt. Egy özvegy apa ugyanis a kor konvencióinak megfelelően nem nevelhette fel egyedül gyermekét – vagy újra kellett nősülnie, vagy legközelebbi nőrokonaihoz adni a gyermeket. Mivel egyszülött lánya, Karolina amúgy is sógornőjénél nevelkedett, Haan ezzel a házassággal csupán e két stratégiát egyesítette.

Ám első feleségének halálával nem zárult le a családi tragédiák sora: három unokája közül csak egy maradt életben, és leánya is fiatalon, 26 éves korában meghalt himlőben. Bátyja, Vilmos óriási adósságokat halmozott fel, és mivel kezességet vállalt érte, Haan Lajosnak kellett ezeket kifizetnie – elképesztően nagy összegben, mintegy 11 000 forint értékben (csak összevetésül: Haan Lajos egy évi fizetése a stólát és a természetbeni juttatásokat nem számolva 400 forint volt).¹¹ Az adósságokat 15 éven keresztül, csaknem élete végéig, 1890-ig törlesztette.¹² Öccse, Albert is hasonlóan felelőtlenül gazdálkodott pénzével, így nem csoda, hogy legfiatalabb öccséről, a festő Antalról emlékezett meg a legmelegebb szavakkal: *„fítestvéreim közül vele mindig legjobban sympatíroztam. A többi kettő ugyan nem sokat ért”* – írta vejének, Zsilinszky Mihálynak.¹³ Ám a hozzá legközelebb álló öccse felnőtt életében csak néhány évet töltött Békéscsabán: élete nagy részét itáliai utazásokkal töltötte, majd megvásárolta Tiberius császárnak az olasz kormány által árverésre bocsájtott romos palotáját Caprin, és élete utolsó évtizedét annak szentelte, hogy az épületet lakhatóvá tegye, a kertet pedig „földi paradicsommá” változtassa.¹⁴

Gondokkal teli családi életéhez hasonlóan megterhelő lehetett a munkája is. És nem csak azért, mert – ahogy leveleiben számtalanszor említi – egy 22 000 főnyi egyházközség vezetése volt rábízva, ahol az istentiszteleteken és egyéb egyházi szertartásokon, illetve az egyházigazgatás komoly szervezőtehetséget igénylő feladatán kívül még a hívek ügyes-bajos

¹¹ Haan Lajos híványa. Munkácsy Mihály Múzeum, Haan Lajos hagyaték, Hd 2015. 6. 1.

¹² Haan Lajos feljegyzése: Vilmos bátyámért fizettem. Munkácsy Mihály Múzeum, Haan Lajos hagyaték, Hd 2015. 7. 11.

¹³ Haan Lajos Zsilinszky Mihálynak 1888. május 24-én.

¹⁴ Zsilinszky Mihály: Haan Antal 1827 – 1888. Gyula, 1890.

dolgaival, a hatósági szintig el nem jutó családi perpatvaraival is foglalkoznia kellett.¹⁵ Az is komolyan megterhelhette ugyanis Haant, hogy nem egyedül vezette az egyházközséget, hanem egy vele egyenrangú másik lelkésszel, az egyházi társadalomban sokkal ambiciózusabban mozgó Szeberényi Gusztávval.¹⁶ Azt, hogy ez a helyzet mennyire bonyolult lehetett, jól mutatja, hogy Haan emlékiratainak szinte minden második-harmadik lapján előkerül Szeberényi – méghozzá szinte sohasem pozitív kontextusban...

Szeberényi Gusztávot 1853-ban, Haan Lajost 1855-ben, elhunyt apja, a szintén lelkész Haan János utódaiként választották meg papnak Békéscsabán. Haan 1855-re, a közös munka kapcsán kialakult első benyomásaira visszatekintve azt írta emlékirataiban: *„láttam, hogy Szeberényi mindenben csak az egyház javát és felvirágzását óhajtja és akarja [...] láttam, hogy ő dédelgeti a népet, ellenben az úgynevezett honoratiokról igen kicsinylőleg vélekedik s ezt nem egyszer ki is mutatja; láttam hogy ennek következtében igen sok ellensége van, ami annyira ment, hogy egyesek adatokat gyűjtöttek ellene, titkon konferenciákat tartottak, ahol arról beszélgettek, miképpen lehetne tőle az egyháznak szabadulnia, sőt igyekeztek e klubba bevonni engem is. [...] Ezeket látva, számot vetettem magammal s feltettem magamban [...] hogy míg csak becsülettel lehet, feltartom Szeberényivel a collegiális jó viszont s magamat ellene felhasználtatni nem engedem. Szemem előtt lebegett Nyíregyháza, hol a honoratiorok épp ily oknál fogva Jeszenszky Lászlót kívánták papi hivatalából kitűrni s hogy ezt elérhessék, a két papot összevesztették egymással s mi lett ennek a vége? Az, hogy utoljára mind a két papot kitűrték.”*

Az tehát, hogy Haan és Szeberényi már a kezdet kezdetén összefogott és egymással szorosan együttműködve végezték papi teendőiket, egy nagyon is praktikus döntés volt, hiszen alapvető érdekük volt, hogy ne lehessen egymás ellen felhasználni őket. Erre ki is találtak egy jó stratégiát. *„Ha például én vagyok az igazgató lelkész [írja Haan] – az igazgatóság kettőnk közt évente változik – s presbyteri gyűlést kell tartanom, elébb mindég elmegyek hozzá, conferálok vele a gyűlésen felmerülendő tárgyakat, azokat egymás közt megbeszéljük, megvitatjuk [...] egymással tisztába jövén megyünk a gyűlésre és még soha nem jött elő az az eset, hogy a*

¹⁵ Haan Lajos nagylaki ev. lelkész hivatalos jegyzőkönyve 1851. eszt. Szent Mihály naptól. Békés Megyei Könyvtár.

¹⁶ Demmel József: A kettős identitás ára. A békéscsabai Szeberényi Gusztáv és a nemzetiségi kérdés a 19. századi evangélikus egyházban. Békéscsaba, Országos Szlovák Önkormányzat Kutatóintézete, 2014.

*gyűlésen egymásnak ellentmondottunk volna.”*¹⁷ Ez valóban így is volt, a békéscsabai evangélikus egyház óriási fejlődésen ment keresztül Haan és Szeberényi idején. Új paplakot emeltek, gimnáziumot, leánynevelőt és 12 új elemi iskolát alapítottak, felépítettek egy új templomot és a meglévő két templomot teljes egészében felújították. Ugyancsak egyetértés volt köztük az iskolai infrastruktúra fejlesztése, modernizálása, illetve tanításmódszertani, diadaktikai reformok szükségessége kapcsán.¹⁸

Ez a praktikus együttműködés azonban nem jelenti azt, hogy jóban is voltak egymással. Hiszen két tehetséges, aktív, szorgalmas és ambíciózus emberről van szó, akik gyakorlatilag ugyanabban a pozícióban voltak és akik életpályája is nagyon hasonló volt. Nincs tehát abban semmi meglepő, hogy ütköztek az érdekeik. Ezek egy részét Haan a konfliktusok elkerülésével oldotta meg. *„látva és tapasztalva Szeberényi ambícióját, - így Haan – föltettem magamban, hogy itt újtából kitérek, hivatalokat nem hajhászok, hagyd mozogjon ő az administráció terén, legyen esperes, sat. Ellenben, hogy én is egy kis nevet szerezzek magamnak, én viszont adom magam azon térre, hova engem Szeberényi nem követhet, t. i. az irodalomra. Így nem fogunk egymásnak akadályul szolgálni, utaink nem vágnak egymásba s szent lesz köztünk a béke. [...] az ő ambíciója is ki van elégítve, lévén esperes, most pedig superintendens, de viszont én is czéломat értem szerezvén magamnak meglehetősen hírt és nevet, mint irodalmi férfiú”* Haan tehát direkt kitért a magasabb egyházi pozíciókat megcélzó Szeberényi útjából, ami azonban nem jelenti azt, hogy őt teljesen hidegen hagyták az egyházi hierarchiában elérhető tisztségek. Arra például büszke volt, hogy az egyház országos főjegyzőjévé választották.¹⁹ Az tehát, hogy az egyházi hierarchiában Haan praktikus okokból kitért Szeberényi útjából, nem jelenti azt, hogy ezt nem élte meg sérelemként. Leveleiben, naplójában például említi Szeberényi minden újabb pozícióját, viszont mindig keserűen hozzászól, hogy ez azt jelenti, hogy rá, azaz Haanra Szeberényi távollétében sokkal több feladat hárul az egyházban.

Haannak már a megválasztása előre vetítette azt a különös viszonyt, ami közte és Szeberényi között kialakult. Haan naplója szerint egyhangúan választották meg, s egyedül egy Molitoris nevű molnár állt fel a templomban s kiabálta el magát Haan nevénél, hogy *„nem kell”*. A napló szerint azonban Haan kiderítette, hogy a vele később jó viszonyban lévő molnárt egy előkelő úr bízta csak fel, azt állítva, hogy Haanon az elmebetegség első tünetei észlelhetők. A molnár ugyan nem mondta meg, ki volt ez az előkelő úr, de Haan azt írta: *„Én persze*

¹⁷ OSZK Kézirattár, Quart. Hung. 1952. Haan Lajos naplója. 36.

¹⁸ Haan Lajos: Békés-csaba. A város története a kezdetektől a XIX. század harmadik harmadáig. Békéscsaba, 1991. 87.

¹⁹ Zsilinszky, 1893. 18.

tudtam, ki volt ezen úr, de azt, hogy tudom, neki soha tudtára nem adtam. Sőt, az igazat megvallva, ezt rossz néven nem is vettem. Mert mikor az ember collegát kap, az éppen olyan, mint mikor nőül. Azzal, kit collegául kap, holtig kell élnie. Ennél fogva ki veheti neki rossz néven, ha netán olyan mellett nyilatkozik, kivel jobban vél kijöhetni?” Haan tehát elég egyértelművé teszi, hogy szerinte maga Szeberényi akarta megakadályozni a megválasztását. A háttérben is fennmaradt ez a hűvös viszony, Haan kritikus szemmel figyelte Szeberényi minden lépését. Erre csak néhány példát hozok, hozzátéve, hogy az ilyeneket tucatjával találhatunk Haan naplójában. Szeberényi 1878-ban a békéscsabai egyházban eltöltött 25 év alkalmából királyi tanácsosi címben részesült. Haan Lajos úgy ábrázolta e történet hátterét, hogy őt felkereste májusban Horváth János, az evangélikus gimnázium igazgatója, és azt javasolta, hogy szervezzenek Szeberényi tiszteletére bankettet, fáklyás felvonulást a városban, mivel június 16-án lesz 25 éve, hogy Szeberényi a csabai egyházba bevezettetett. Haan érdeklődésére Horváth elárulta, hogy az ötlet Petrovics Sámuel gimnáziumi tanártól, Szeberényi vejétől származik. *„No innen már átláttam, hogy a figyelmeztetés per Petrovics Collegámtól Szeberényitől jó. Eszembe jutott, hogy Andrásnapkor, mikor Uhrinyi András előkelő presbyternél tisztelegtünk, itt is megemlítette, hogy június 16-án 25 éves csabai pap lesz. Bizonyosan nem ok nélkül tette ezt, azonban szavainak semmi utóhatása nem lett.”* Haan azonban elzárkózott a fáklyás felvonulás ötletétől, mert állítása szerint attól tartott, hogy Szeberényi számos ellensége megzavarhatja az ünnepélyt, és csak ezért járta ki ő maga Szeberényi számára a királyi tanácsosi címet. De nem tudta szó nélkül hagyni Haan Szeberényi díszdoktori címét sem – itt azt vetette kollégája szemére, hogy a bécsi egyetem nem érdemei miatt, hanem csak azért adott neki teológiai doktorátust, mert az ott tanító öccse, Szeberényi János kijárta neki.

Alighanem az sem segített kapcsolatukon, hogy Haan kénytelen volt Szeberényitől is kölcsönkérni, hogy bátyja, Vilmos adósságait törleszteni tudja.²⁰

Teljesen természetes, hogy rivalizálás alakult ki Haan és Szeberényi között, amit viszont a hívek előtt nyilvánvalóan el kellett titkolniuk, sőt, a presbitériummal szemben egymás szövetségeseinek is kellett, hogy legyenek – ami nem jelenti azt, hogy a háttérben ne figyelték volna nagyon is kritikusan a másik minden egyes lépését, ráadásul közel negyven éven keresztül.

²⁰ Haan Lajos feljegyzése: Vilmos bátyáért fizettem. Munkácsy Mihály Múzeum, Haan Lajos hagyaték, Hd 2015. 7. 11.

Haan Lajos Békéscsabán alapvetően szlovák nyelvi környezetben nőtt fel. Szlovák anyanyelvű szülei azonban alighanem a nyelvváltás, de legalábbis gyermekeik kétnyelvű nevelése mellett döntöttek, Haan Lajos és testvérei ugyanis felnőttkorukban már kizárólag magyarul leveleztek egymással, ekkoriban tehát egyértelműen a magyar lehetett a családi kommunikáció nyelve. Szabályt erősítő kivétel csupán anyai nagybátyja, Petényi Salamon, aki egy ízben egy levélben belül hatszor váltva nyelvet, szlovák-magyar-német vegyes nyelvű levelet küldött unokaöccsének.²¹ Haan Lajos felnőtt éveiben – bár magyar nyelvű naplójában következetesen „tótként” határozza meg önmagát – egyértelműen a magyar nemzeteszmével azonosult. 1870-ben például azt írta Pesty Frigyesnek, hogy *„legfőbb érdmem talán az, hogy e nagy tót helyen, mennyire lehet, a magyar nyelv szeretetét terjesztem.”*²² Thaly Kálmán előtt pedig úgy magyarázkodott: *„A Honban és a Pesti Naplóban legközelebb egy pár ostoba cikk jelent meg, még Csabán is slavisticus tendenciákat kutat. A cikkek nem ellenem, hanem collegám Szeberényi ellen vannak intézve, Haan Lajos, aki tót pap létére is magyar író, a magyar történelmi társulatnak tevékeny tagja, a legközelebb is egy békés megyei régészeti és művelődéstörténelmi (magyar) egyletet hozott létre, úgy hiszem senki slavisticus tendenciákkal vádolni nem fogja.*

*De nem vádolhatja egyházamat sem, mely hiszen tiszta tót egyház létére, mióta én itt vagyok, egy magyar gymnasiumot, két tisztán magyar elemi iskolát hozott létre, vasárnaponként külön magyar isteni tiszteletet létesített s maga számára általam egy külön magyar énekes könyvet adatott ki.”*²³

Haan naplójában azt írta, hogy már eperjesi diákévei során is azon dolgozott, hogy a szlovák és a magyar nemzeti mozgalmak képviselői békében éljenek egymással, és ezért szövetkezett Sárosy Gyulával: *„Már tanuló korunkban kezdett csírázni a gyűlölet és a szláv faj közt. Ezt nem szerette Sárosy, ennél fogva felhívott engem, hogy szövetkezzek vele arra, hogy ismertessük meg ketten a két nemzetet egymás literatúrájával, hogy talán így összehozzuk őket.”* E bejegyzés alapján veje, Zsilinszky Mihály a szlovák magyar megbékélés, a nemzetek közti közvetítés hívének állította be, Zsilinszky nyomán pedig a későbbi generációk is így értékelték.²⁴

²¹ Petényi Salamon Haan Lajosnak 1848. január 17-én. Békés Megyei Könyvtár, Haan Lajos hagyatéka

²² Haan Lajos Pesty Frigyesnek 1870. július 12-én

²³ Haan Lajos Thaly Kálmánnak 1874. október 3-án

²⁴ Székely Lajos: Haan Lajos a történetíró és a magyar-szlovák barátság úttörője. In: Emberek, sorsok, forradalmak. Történelmi arcképvázlatok a társadalmi haladás és nemzeti megbékélés jeles képviselőiről. Szeged, 1983. szerk. Hegyi András. Kiadó: József Attila Tudomány Bölcsészettudományi Kar Új- és Legújabbkori Egyetemes Történelmi Tanszék és a TIT Csongrád megyei Szervezete.

Azonban Haan évtizedekkel később, az 1870-es évek Magyarországnak egyik elismert tudósaként és egyházi tisztviselőjeként írta le ezt az 1830-as években lezajlott történetet. A visszaemlékezéseknek pedig fontos tulajdonsága, hogy az emlékező (sokszor akaratlanul, minden direkt torzító szándék nélkül) az egykori események ábrázolását az aktuális normákhoz igazítja.²⁵ Haan esetében is ez történt, a korabeli forrásokból ugyanis egyértelműen kiderül, hogy az 1830-as években Haan kifejezetten szoros kapcsolatban volt a szlovák nemzeteszme kiemelkedő képviselőivel, sőt, magával a szlovák nemzeti gondolattal is azonosult. Fennmaradt egy 1838-ban, Eperjesen írott levele, amelyet Samo Bohdan Hroboňnak küldött Lőcsére. Mind a levél tartalmát, mind szóhasználatát, fogalmi kereteit tekintve egyértelmű, hogy Haan ekkor a modern szlovák nemzet közösségéhez tartozónak érezte magát: *„nekem az tartozik a családomba, aki ugyanúgy érez mint én, nekem az a családom, aki Nemzetem Jólétét és Boldogságát híven és lángolón segíti. Drága testvérem! Mi nem ismertük egymást korábban, de a nemzet virágzó mezején találkoztunk”* Sőt, kifejezetten panaszkodott azért, mert az eperjesi szlovák társaság nem olyan aktív szerinte, mint a lőcsei. Érdeemes a levél köszönőformuláit is szemügyre venni: Haan arra kéri Hroboňt, hogy üdvözljön a nevében *„minden hű szlovákot”*, levelét pedig úgy írja alá, hogy *„az Ön hű barátja és testvére a nemzetben: Ludovít Jaroslav Haan.”*²⁶ Itt fontos megjegyezni, hogy a Jaroslav nem Haan második keresztnéve volt, hanem egy felvett név, és arra a gyakorlatra utal, hogy a felső-magyarország felsőbb evangélikus iskoláiban tanuló szlovák diákok ezekben az években a szlováksághoz való tartozásukat ilyen szlávos vagy szlávosnak vélt nevek (Miroslav, Miloslav, Velislav, Jaroslav stb.) felvételével fejezték ki.²⁷ Sőt, Haan magával Ján Kollárral is kapcsolatban volt. Kollár úgy jellemezte őt, hogy *„nem csak nemzetünk barátja, de nemzetünk tevékeny és művelt barátja”*, majd hozzátette: *„Ó, bárcsak nőne az Önhez hasonló diákok száma iskoláinkban!”*²⁸

Haan egyházon belüli teendőit (istentiszteletek, szertartások) élete végéig döntő részben szlovák nyelven látta el, műveinek egy részét szlovákul is publikálta, sőt, a szlovák

²⁵ K. Horváth Zsolt: Önarcképcsarnok. A személyes emlékezés mint történeti probléma. In: Szekeres András (szerk.): A történész szerszámosládája. A jelenkori történeti gondolkodás néhány aspektusa. Budapest, L'Harmattan – Atelier, 2003. Ez alól Haan Lajos naplója sem kivétel, ehhez elegendő csak azt megnézni, hogy ír saját születésnapjáról: *„Én Haan Lajos, – tulajdonképpen August Lajos, – születtem Sámsonházán Nógrád várm. 1818 eszt. Augst. 13-án. E'szerint épen harminc éves voltam, mikor a' gyalázatos világosi fegyverletétel történt. Bizony ha ezt tudom, inkább még egy napig maradtam volna a' homályban, sem mint a' hazánál ily gyászos napját születésem napjaul kellessék vallanom.”*

²⁶ Haan Lajos Samo Bohdan Hroboňnak 1838. október 3-án.

²⁷ Demmel József: Normaszegő csoportból modern nemzet? Ludovít Štúr és a szlovák nemzeti mozgalom története – antropológiai megközelítésben. In: Az ismeretlen Ludovít Štúr. Magyar tanulmányok a legnagyobb szlovákról. Szerkesztette: Demmel József. Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, Békéscsaba, 2016.

²⁸ Ján Kollár Haan Lajosnak 1838-ban. Békés Megyei Könyvtár, Haan Lajos hagyaték.

nemzeti mozgalom képviselőivel is fenntartotta a kapcsolatot. Ennek ellenére egyértelmű, hogy fiatalkori szlovák kötődéseit a magyar politikai nemzethez való kötődés váltotta fel. Hogy pontosan mikor, hogyan és miért történt ez a váltás, ma már nem tudjuk egyértelműen rekonstruálni, hiszen leveleiben nem említi, naplójában pedig, ahogy szó volt róla, amúgy sem hangsúlyozta fiatalkorának szlovák eszméit, azt sem jelzi tehát, hogy mikor hagyta el azokat a magyar nemzeteszmé kedvéért. A legvalószínűbb okként a magyar reformmozgalom látványos politikai sikereit és ezek a liberálisokhoz húzó Békés megyebeli fogadtatását jelölhetjük meg. 1849 tavaszán mindenesetre már a legnagyobb lelkesedéssel hirdette ki Békéscsabán a Habsburg ház trónfosztását 8-10 000 ember előtt – szlovák nyelven.

Bibliográfia

Kézírtos források:

Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár, Quart. Hung. 1952. Haan Lajos naplója.

http://muut.blog.hu/2008/03/31/egy_fontos_forras_ujrakozlese

Haan Lajos híványa. Munkácsy Mihály Múzeum, Haan Lajos hagyaték, Hd 2015. 6. 1.

Haan Lajos feljegyzése: Vilmos bátyámért fizettem. Munkácsy Mihály Múzeum, Haan Lajos hagyaték, Hd 2015. 7. 11.

Haan Lajos nagylaki ev. lelkész hivatalos jegyzőkönyve 1851. eszt. Szent Mihály naptól. Békés Megyei Könyvtár.

Petényi Salamon Haan Lajosnak 1848. január 17-én. Békés Megyei Könyvtár, Haan Lajos hagyatéka

Ján Kollár Haan Lajosnak 1838-ban. Békés Megyei Könyvtár, Haan Lajos hagyaték.

Kiadott források és szakirodalom:

Demmel József: A kettős identitás ára. A békéscsabai Szeberényi Gusztáv és a nemzetiségi kérdés a 19. századi evangélikus egyházban. Békéscsaba, Országos Szlovák Önkormányzat Kutatóintézete, 2014.

Demmel József: Normaszegő csoportból modern nemzet? L'udovít Štúr és a szlovák nemzeti mozgalom története – antropológiai megközelítésben. In: Az ismeretlen L'udovít Štúr. Magyar tanulmányok a legnagyobb szlovákról. Szerkesztette: Demmel József. Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, Békéscsaba, 2016.

Haan Lajos naplója. Békéscsaba, 1971.

Haan Lajos: Békés-Csaba mezővárosa hajdani és mostani állapotjáról, az ottani ev. ó templom százados ünnepe alkalmára értekezett Haan Lajos. N. váradon, Tichy Alajos, 1845.

Haan Lajos: Békés-csaba. A város története a kezdetektől a XIX. század harmadik harmadáig. Békéscsaba, 1991.

K. Horváth Zsolt: Önarcképcsarnok. A személyes emlékezés mint történeti probléma. In: Szekeres András (szerk.): A történész szerszámosládája. A jelenkori történeti gondolkodás néhány aspektusa. Budapest, L'Harmattan – Atelier, 2003.

Katona Csaba: „A templomba járó öregeket faggattam [...] a régi Csabáról.” Haan Lajos mint ember és történész. In: A múlt felfedezői. Epizódok és arcélek a Magyar Történelmi Társulat és a Békésvármegyei Régészeti és Mívelődéstörténelmi Társulat múltjából. Szerk. Erdész Ádám és Katona Csaba. Gyula, Békés Megyei Levéltár, 2011. 16 – 34.

Kmeť, Miroslav: Historiografia doložemských Slovákov v 19. storočí. Nadlak, Vydavateľstvo Ivan Krasko, 2010. 53 – 76.

Kmeť, Miroslav: Ľudovít Haan a Michal Žilinský (Zsilinszky) ako slovenskí cirkevní historici. In: Kontexty identity. Jubilejný zborník na počesť Anny Divičanovej – Az identitás összefüggései. Köszöntő könyv Gyivicsán Anna tiszteletére. Eds. Eva Krekovičová – Alžbeta Uhrinová – Mária Žiláková. Békéscsaba, Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 2010. 328 – 335.

Székely Lajos: Haan Lajos a történetíró és a magyar-szlovák barátság úttörője. In: Emberek, sorsok, forradalmak. Történelmi arcképvázlatok a társadalmi haladás és nemzeti megbékélés jeles képviselőiről. Szeged, 1983. Szerk. Hegyi András. Kiadó: József Attila Tudomány Bölcsészettudományi Kar Új- és Legújabbkori Egyetemes Történeti Tanszék és a TIT Csongrád megyei Szervezete.

Zsilinszky Mihály: Emlékbeszéd Haán Lajos lev. tagról. Budapest, MTA, 1893.

Zsilinszky Mihály: Haán Antal 1827 – 1888. Gyula, 1890.

Levelek

1838

Samo Bohdan Hroboňnak 1838. október 3-án

W Prešowe 1838 dne 3ho- Listop.

Milý bratře Slowáku!

Odpustjte Mi, že na Waše mně wělice milé psánj tak pozdě odpowídám [nečitateľné] se tým, že sem ani přjležitosti, ani času dostatečného neměl Wám Uctu a djk můg wygewiti, tjm neočakáwanegšjm mi byl Wáš list, tjm wětšj mně naplnil radostj, radostj nad tým, že Wy, gehožto horliwost a láska ku Národu mi giž dáwno powědomá gestit, za wůdce spolubratřů Slowáků zwolen gste; radostj nad tým, že Wy negen slowěm, ale i prjkladem lásku ku matce našj milé, Slawii, rozněcugete, gehožto důkaz patrný gest ted zase z mrtwjch zhrjšený kežmarský spolek; radostj nad tým, že w prsách wašjch sauhlas citů mých nacházegze, wěrně Wám prawici mau podáwati můžem, právěm a radostně Wás bratřem mjm w Národu nazjwage. U mne náhradná křew činj rodinu : ale rodina mi gest každý ten, kdo city mjm rowné pěstuge, rodina mi gest každý ten, kdo wěrně a horliwě Dobro a Blahoslawěnstwj Národa mého napomáhá. – Drahý bratře! My dwa sme se předtjm gedem druhemu neznámj, na kwětaucým poli národnosti sešli; žádné pochybnosti nemám, že se i na něm gednuo wartugme : ale obychom se nelaučili aspon tak blahý widuce staw Slowáků w Uhrách, gaký gest ted. Nebo gak málo se nacházegj, kterj spolu s Wámi cjtj, že nemáme třeskem pleskem, ale pokogně cestů nám wyměrenau gjste: I sama Společnost prešporská (to wám ale gen sub rosa mluwým) wělni hurtem pokračuge, ačkoli to i z psychologických důwodů, i z politických w našem položenj nebezpečné gestit. Nedáwno sme dostali od gednoho z gegjch Údů list, naplněný wýpowědami uražliwjmi. Gakowé zbůrenj list tento mezi udami společnosti naše způsobil, psati to hanbým se wám. To ale už wšecko, Bohu djka! napravěno gest a pewnau máme nádegi že wšecko gešte redněgi, horliwěgi pŭgde, nežli předtjm.

Ale snád se ptati budete, proč se u Nás, mezi bou žáky tak málo o Národ swŭg zaugatjch duš nacházj? Bláze Wám, že Hlawacka máte, – – My – – sapienti pauca ! –

My co gsme, samy od sebe gsme, gestli sobě samy nespomůžeme, žádnen Deus ex machina nám wěru nespomůže. Náš wělectený Pán Přednosta ani dostatečného času nemá,

ani nenj dosti tým Národnjm duchem nadšený, aby se našeho spolku horliwě zaugjmal; kromě neho pak žádného z weřejnjch učitelů nemáme, wěci našj nachýlenému. Mámeli u okolnjch farářů utočiště hledati? Gj všicknj tak chudobnj gsau, že ani ku swjm potřebám dostatečné důchodky nemagj. Wěрте mi, bratře milý! nám mnohem težcegi gest něco progit, gako by ste mysleli. Práwě ted' dostávámzprawu od pána Fejérpatakyho, že Kollarowo poprsj již hotowé gest. Gá ho welmi netrpěnlivě očekávám. Wy si tež gistě tento národnj poklad zwážjte?

Ale giž gsem se i welmi prodlužil. Pozdrawte ode mne všech wěrnjch Slowáků. Gá, obgimage Wás bratersky zůstávám

Wáš

wěrný prjtel a brateř w národu

Ludewjt Jaroslaw Haan.

1847

Haan Vilmának 1847. október 18-án

Kedves Minkám, kedves Sógorom!²⁹

Engedjétek meg, hogy oly soká nem tudósítlak titeket itteni körülményeink felől, oka egyedül az, hogy mindekkoráig vártam, hogy tán adódik valami jó alkalom NVáradra, nem akarván a postán írni. Most végre véletlenül Schuchnál találtam ezen nváradi kereskedőt, ki által e levelet is küldöm.

Mindenek előtt igen szépen köszönöm azon becses és minden gondolatimat felül múló ajándékot, melyet Vilmos³⁰ által küldöttetek. Én nem kívántam semmi ajándékot tőletek, s az eszem ágában sem volt, hanem csupán hozzátok való szeretetből jól esett kis fiatokat elhozni Csabára s így legalább az ő látása által ti reátok Csabán is visszaemlékezni.³¹ Egyébiránt az ajándéknál becsesebbet és nekem kedvesebbet valóban nem küldhettetek, mert nekem mindig az volt kívánságom, mihelyt egy kis felesleges pénzt összekaparintottam volna, mindjárt egy ilyen musikáló órát venni, a mint csakugyan Vilmossal beszélünk is, hogy ha nyáron a vasúton felmegyünk Pestre, hogy ilyen órát veszünk. Képzeltetitek tehát meglepetésemet, midőn Vilmos hozzám hozta azt, én nem is akartam hinni, hogy az az enyim. Hát még Jósi és Linka³² mit csinálnak?! Vilmos [...] óra felhozta az órát dél előtt, mi mindig csak hallgattuk, hallgattuk Linkával, musikáltattuk, s a musika mellett csak azon vettük észre, hogy már tizenkettedfél és még Linka semmit sem főzött délre. Jósinak pedig még most is, kívált ha valaki jön hozzánk, meg kell ráncigálnom a musikát, mert ő minden vendéget az órához vezet és mutatja neki, s majd kiugrik a bőréből, ha az óra musikálni kezd.

Még egyszer köszönöm nektek ezen valóban becses ajándékot, mely bizony annyit ér, hogy azt nem is érdemlem ki, de majd igyekezem én, hogy azt fiatok jó nevelése által megháláljam. Jósi, hála Istennek, egészséges, eddig semmi legkisebb baja nem volt, az iskolába mindennap eljár örömmel, csak hogy bizony az öreg Andrassovichnál igen lassan halad elő mindenben, úgy hogy kénytelen vagyok őtet itthon magam tanítani. Legalább egy kis olvasásra,

²⁹ Molnár József nagyváradi ügyvéd

³⁰ Haan Vilmos, Haan Lajos és Vilma bátyja.

³¹ Haan Vilma és Molnár József fia, József ekkoriban Békéscsabán nevelkedett Haanéknál.

³² Haan Lajosné, született Vilim Karolina.

imádkozásra, számismerésre és kis számolásra szeretném ötöt vinni, addig, míg itt marad. Különben ő Váradot nagyon ritkán említi, az udvarban és a kertben mindeddig mindig talált mulatságot iskolán kívül, hol deszkadarabokból házacskákat építeni, hol virágokat ültetni, hol a Wilym kis leányokkal játszani, melyekhez igen nagy vonzódása van. Néha megszállja ötöt mégis a Váradra való emlékezés, s akkor nincs hossza vége az elbeszéléseknek, mit adott neki valaha édes Tata vagy édes Mama, mit tett vele Pali vagy Péter, nem különben hogy milyen az a kis Lajos és hogy [Mikronnak] milyen és hány fia van? Télire jó és elegendő ruhája van, mi is csináltattunk neki nadrágot, csizmát, úgy hogy most semmire szüksége nincsen. Igen könnyen tanul, alig mondok el neki 9szer 10szer két három sort, már tudja, például a „Jövel Jézus, légy vendégünk.” Édes anyám az ősszel készül még hozzátok, ha nem lesznek hideg idők, talán elküldjük ötöt is vele, de úgy hogy ám visszaküldjétek, hogy legalább valamit profitírozzon a télen által a tanulásban a bácsijától. Semmi rossz hajlandóságot eddig hála Istennek! nála észre nem vettem, engedelmes, csak ha az ember nyersen talál szólni hozzá, akkor látszik kissé, hogy nem örömmel teszi, a mit mondanak, de ha szépen bánnak vele, olyan jó és szófogadó, hogy jobb nem lehet. De már talán sokat is írtam ezen egy dologról. Azonban héjjába, hiszen Jósi azon tárgy, melyről hozzátok legtöbbet kell írnom. Mi többiek is hála Istennek mindnyájan egészségesek vagyunk. Édes Atyánk³³ is oly jól érzi magát, hogy 40 esztendősen korábban sem különben, a mint ő maga mondja. Vilmos a kamara dolgaival bajlódik szüntelen a dohány ügyben. Az idén minden mázsáról fog kapni 2 ezüst krajczárt, úgy hogy mindössze vagy 2000 váltóforintot kap ezen esztendőben a kamarától. Ez pedig olyan segítség reá nézve, hogy a már meglévő földet az idén ismét szaporíthatja egy fertállal, úgy hogy már öt fertálya lesz egy tagban, az igaz, hogy még vagy három ezer forinttal adós, igen de a földje megér többet mint háromannyit, amennyi adóssága van. Berci³⁴ is gazdálkodik, meglehetősen sikerrel. Szóval mi meg vagyunk a hogy vagyunk. S reményelem, ma holnap mindnyájan jó megelégedett állapotban leszünk. Toncsi³⁵ folyvást Bécsben van s az idén bizony igen sokba került ő kelme édes atyánknak, de biztat leveleiben, hogy már ő is lassanként szerez magának annyit, hogy abból él. Az ő professzora³⁶ most az ország gyűlésre viszi ötöt Posonba s ott fogja ajánlani a magyar Mágnásoknak, majd meglátjuk, minő sikerrel. Az én kedves Linkámmal pedig ketten még folyvást éljük a mézes heteket,³⁷ annyiban, hogy még egyszer sem szólottunk egymásnak egy rossz szót sem, s ha valami nem tetszik egyiknek

³³ Haan János békéscsabai evangélikus lelkész.

³⁴ Haan Albert, Lajos öccse.

³⁵ Haan Antal festő (1827 – 1888) Lajos öccse

³⁶ Haan Antal 1845 óta tanult festészetet a bécsi Wardmüllertől.

³⁷ Haan 1845-ben nősült meg.

vagy másinak, azt azonnal nyíltan kimondjuk, mert bizodalom a házassági élet boldogságának fő eszköze.

De el is felejtkeztem a sok írás közt, hogy még nekem holnapra sok dolgom van. Azért, mindnyájatokat, különösen az én kis Druszámat Lajost, csókollak, minden jókat kívánok, maradván

Titeket szerető Öcsétek

Lajos

Egy magyar énekes könyvet – melyben édes Atyámtól is vannak énekek, tőlem is – tegnap előtt küldtem nyomtatás alá, ha elkészül, majd küldök néhány példányt. Jelenleg itt küldök egyúttal egy kis röpiratot a dohánytermesztésről, melyet kedves édes Atyánk dolgozott és adott ki a csabai nép számára, a kamara költségén.

1858

Steinacker Gusztávhoz 1858-ban

Tisztelendő úr,
igen tisztelt barátom uram!

Jenában hozzám mutatott becses baráti indulata egy kérésre bátorít. Tisz barátom uram olvassa a Jena táján kijövő hírlapokat; ha azokban valami az én munkámból „Jena Hungaricarol”³⁸ vagy pedig valami terjedelmesebb cikk a jenai ünnepélyről megjelenne, igen kérném, lenne szíves azt nekem Magyarországra megküldeni. Hasonló esetben én is kész szolgálatomat előre felajánlom, ha talán a litteratura³⁹ mezején valamire Magyarhonból szüksége volna. Reményilem, hogy Jenábani találkozásunk nem volt utolsó találkozás, s igen örvendenék, ha hazánkban szerencsém lehetne.

Tiszteletem jelentése mellett vagyok

→Tiszt Urnak

szerető tiszttársa az Urban

Haan Lajos

←Lakásom Békés Csaba

utolsó posta Orosháza

³⁸ Haan, Ludovicus: Jena Hungarica, sive memoria Hungarorum a tribus proximis saeculis Academiae Jenensi adscriptorum. Gyula 1858.

³⁹ Irodalom, de Haan alapvetően a tudományos irodalom/történetírás értelemben használja.

1864

Haan Vilmához 1864. január 31-én

Kedves néném Minka!

Meg fogod nekem bocsátani, hogy a te szép tettered bejelentettem minap az ínségi bizottmánynak, melynek én is tagja vagyok. A bizottmány a legnagyobb elismeréssel fogadta küldeményedet, a mint az ide mellékelte és régi [olvashatatlan szó] által is aláírt jegyzőkönyvi kivonatból láthatod. Tedd el magadnak szíves emlékül.

De a küldeményedből nem telt ki 15, hanem csak 8 embernek a tartása február végéig, az is csak úgy, ha a kenyérre való 10 forintot még elküldöd. Mert sokat megeszik ám az az éhes tót gyomor. Négy embernek kell levesre egy itcze főzelék és ahhoz azután zsír, hagyma sat. éppen ezért én is a bizottmánynak nem 15, hanem 8 embernek az élelmezését jelentettem be.

Azt Te rosszul hallottad, hogy Szeberényinél⁴⁰ naponként 15 ember számára főznek. Nem úgy van! Szeberényinél is, nálam is hat hat ember kap naponként ételmet. Most már a tiédde együtt nálam Málka⁴¹ mindennap 14 embernek főz és kiadja az ételt január 27-ről kezdve.

Tudom, hogy Téged érdekel ez a dolog, ennél fogva hagyd mondjak el egy pár szót az itteni állapotokról. Sok nálunk az éhségben szenvedő család, kivált most, mikor a hideg miatt munkát nem kaphat. Osztogatunk ugyan már augusztus óta búzát a város házában, de ahhoz némellyik 8 – 10 hét alatt sem juthat, merthogy sokan vannak a szűkölködők és akkor is alig kap egy vékánál többet. Ezzel magát meg nem menti az éhhaláltól. Ennél fogva én és Szeberényi minap a bizottmányban azt indítványoztuk, hogy alakíttassanak leves egyletek, az az álljanak össze az urak és a tehetősebb gazdák és vagy adjanak pénzt, vagy pedig mindenki a ki teheti vállaljon fel bizonyos számú szegényeket, hogy azokat levestel és kenyérrel február végéig ellátni fogja, mert félő, hogy a rossz élés miatt tavasszal scorbut vagy más ragadós nyavaják fognak kiütni. Nagy nehezen és sok szónoklat után keresztül vittük ketten Szeberényivel az indítványt s a bizottmány minket kettőnk és a katolikus patert bízott meg, hogy ezen leves egyleteket létesítsük. Ez volt pénteken. Én erre vasárnap tartottam erről a templomban szónoklatot, a hol a tehetősebbeket keresztény könyörületre felhívtam. A város

⁴⁰ Szeberényi Gusztáv (1816 – 1890), Haan Lajos lelkesztársa Békéscsabán.

⁴¹ Vilim Amália, Haan Lajos második felesége

előjáróságának annyira tetszett a beszédem, hogy felhívott, hogy azt nyomtattassam ki, de biz én azt abban hagytam, mert az ilyen productióknak soha barátja nem voltam. Részint ezen beszéddel, részint más privát nógatások, buzdítások folytán Szeberényivel együtt eddig már több, mint 700 forintokat össze gyűjtöttünk, ezen az össze koldult pénzen eddig már husz kosztházakat vagy alumneumokat létesítettünk, melyek mindegyikében 30 – 60 ember kap naponként meleg ételt és darab kenyeret. Szóval eddig már több, mint 1200 éhező embert el látunk február végéig élelemmel. Másfél hét oltá mindennap délutáni két órától estig én, Szeberényi, a Kathol. pap és doktor Réthy ott ülünk a város házában és osztogatjuk a cédulákat az éhezőknek. A mint mondtam, husz konyhában főzetünk mindennap. Azon kívül privát embereknél is el helyeztünk körülbelül 200 szegényt. Én magam mindennap 6, Szeberényi is 6 éhezőt élelmezünk. A te adományod éppen jókor jött, éppen akkor, mikor ez az eszme előkerült és éppen amint jó hatással volt. A ki fösvénykedett, azt mondtam neki: látja kend, az én néném nem lakik Csabán és még is nyolc embernek való élelmet küldött Váradról, hát kend csabai létére nem könyörülne szegény éhező csabai lakostársán?” Az ilyen beszéd hatott és sokakat könyörületre indított, kik különben fösvénykedtek volna.

Látod mindezekből, kedves Minkám, hogy én itt nem csak predikálok, hanem teszek is, amit tehetek. Igaz ugyan, hogy most nem régen valami csabai levelező írt erről a dologról a magyar sajtóba s az egész dolgot úgy állította elő, mint Omaszta Zsigmondnak az érdemét. Pedig bizony nem Omaszta Zsigmond érdeme, hanem egyes egyedül Haan Lajos és Szeberényi Gusztáv. Omaszta még inkább ellene volt, mint mellette. No de hiszen az ilyenekből én nem sokat veszek magamnak. Jót teszek, nem azért, hogy dícsérjenek, hanem mert a jót szeretem.

Holnap lesz nálunk koncert az ínségesek javára. Abból is reménylünk a mi alumneumaink számára egy pár forintot.

No de most már végzem. Estve van és én csak nem egész nap írtam, úgy hogy szinte a szemeim fájnak.

Mindnyájan egészségesek vagyunk és Téged csókolunk, valamint sógort is és egész családodat, különösen Málíkám és Linkám.⁴²

Mikor jöttök el? Ne féljete azért, hogy itt éhség uralkodik, van még annyink, hogy ne hagyunk éhen elveszni, s ha másként nem, ott van a husz alumneum, oda megyünk levesre.

Isten veletek! Csókol

szerető fivéred

Haan Lajos

⁴² Haan Karolina, Haan Lajos egyetlen lánya (1848 – 1874)

Bcsabán 1864

jan 31.

Haan Vilmához 1864. február 15-én

Kedves Minkám!

Már bocsáss meg, de arra nem voltam elkészülve, hogy még a főispántól is kapsz „[.olvashatatlan szó]” a mint Jósi nevezi. Pedig úgy van. Eppen most küldöm hozzád postán a hivatalos levelet, alkalmasint ezzel az én levelemmel együtt fogod kapni. Jobbnak láttam nem írni külön levelet, hanem csak a hivatalosba beledugtam az enyémet. Minek költsem hiába 15ft bélyegre? A dolog úgy történt, hogy a csabai inségi bizottmány a jegyzőkönyvet mindig felküldi tudomás végett a főispánnak. Ebben a jegyzőkönyvben olvasta a főispán, hogy Te is segítségére voltál a csabai inségeseknek s fogta magát, és ír íme egy hivatalos megköszönő levelet.

Tedd el azt is a csabai mellé emlékül.

Mindnyájan egészségesek vagyunk s tisztelünk, csókoltatunk téged, Jósit, gyermekeiteket. isten veled!

Husvétkor elvár

szerető öcséd

HLajos

BCsaba 864

Febr 15.

Az alumnistaid ugyan jó ízűn eszik a paszulyt, borsót etc.

Már eddig 1500 embert tartunk levessel

1865

Nagy Ivánhoz 1865. február 26-án

Tekintetes úr!

Igéretem szerint ide mellékelve küldöm Sigmondnak a Peercz család részére 1421 apr kiadott nemességi oklevelét. Legyen szives azt a tekintetes úr tölem emlékül elfogadni. Viszont szivesség fejében pedig arra kérem, ha valami, Békés megye hajdanát illető adatot találna, szíveskedjék velem azt közleni.

Tiszteletem jelentése mellett

→aláz. szolg.

Haan Lajos

ev. lelkész

←B. Csabán 1865. febr. 26.

Pesty Frigyeshez 1865. április 18-án

Tekintetes ur!

Bizonyosan méltóztatik még rám visszaemlékezni, azon időkből, midőn 1857 eszt táján a m. akademia könyvtárában a tek. úr a Temesvárra, én pedig a Békésmegye multjára vonatkozó adatokat, kutattuk. Én azolta Békésmegye történeteit kidolgoztam s kéziratom⁴³ jelenleg tek. Csengeri Antal⁴⁴ m. akademiai titkár urnál van. Miután a „Honban” azt olvasom, hogy a dunántúli történetkedvelők társulata,⁴⁵ különösen az egyes megyék történelmi leírását tűzte ki feladataul s a tek. úr e társulatnak elnöke, kérem, lenne szíves kéziratomat t. Csengeri úrtól átvenni, átnézni, netaláni megjegyzéseit velem közleni, s engem értesíteni arról: hogy

⁴³ Békés vármegye hajdana. Pest, 1870.

⁴⁴ Csengery Antal (1822 – 1880) politikus, újságíró, közgazdász, 1858-tól az MTA rendes tagja és jegyzője.

⁴⁵ 1863. december 27-én Répceszemerén alakult meg a Dunántúli Történetkedvelők Társasága, amely az 1867-ben létrejött Magyar Történelmi Társulat elődszervezete volt.

kipótolván a még benne kipótolandókat s talán változtatva a változtatandókon nem lehetne é azt a fent említett célra felhasználni? A kéziratot szívesen átengedném a társulatnak, a., mérsékelt díj mellett; b., fenntartván magamnak azt, hogy külön, önállólag is kiadhatom. Jól tudom én azt, hogy dolgozatomban sok a hiány; de minden esetre tekintetbe veendő az, hogy talán egy megyéről sem olly nehéz a régibb korból történeti adatokat szerezni, mint Békésről. E megyének nagyobb, tekintélyesebb sz. királyi vagy püspöki városa nem volt, mellyben valami okmánytár létezett és magát fenntarthatta volna. E megyét kétszáz évig a török bírta, - ez alatt a földes urak innen mind elköltöztek, ki Biharba, ki Erdélybe, - a nép kipusztult, úgy hogy midőn a megye 1716 eszt az országba reincorporáltatott, a megyei öszveírás nem talált ezen 56 □ mfdnyi területen többet 2500 lakosnál, a kik szinte nagyobb részt nem voltak allandó lakosok, hanem holmi csőcselék, vagy [olvashatatlan szó] ökörpásztorok, kik többnyire ideiglenesen épült föld alatti putrikban laktak s ha egy helyen a füvet lelegeltették, mentek odább. Ily állása mellett a dolognak igen nehéz a megye múltját földeríteni. A gyulai megyei archívumban sincs semmiféle 1715 éven felüli okmány. Azután tessék tekintetbe venni az én állásomat. Én itt távol minden levél és könyvtáráktól, egy 22 ezer lélekből álló nagy egyházat igazgatok s tömérdek hivatalos elfoglaltságom mellett igazán csak úgy lopom az időt, hogy a litteratura mezején is tehessek valamit. Mindezek némileg menteni fogják a munkámbani hiányokat.

Valamint igen szép, hogy a dunántúli történetkedvelők társulata megalakult; úgy nem ártana megyénként, vagy legalább kerületenként archeologiai társulatokat is alakítani, már csak azért is, hogy a sok helyen a földben kiásatni szokott régiségek ne kerüljenek zsidók kezeibe, hanem megmentessenek a haza számára; azután azért is, hogy a múlt korból felmaradt épületek conserváltassanak, ne pusztuljanak. Itt nálunk is sokszor jön elő azon eset, hogy a kardok, sarkantyúk, s. a t. ásatnak ki a föld gyomrából, de mire az ilyen magamféle ember annak tudomásába jön, már akkor régen a kovács szegeket csinált belőle. Mind az ilyeneken segíthetnének a megyénként alakulandó régészeti társulatok, mert így a dolog körül többen érdekelnék magokat, az érdeke többen bevonatnának s a nép közt hamarabb lehetne köztudomásúvá tenni ezt: hogy kár az illy talált holmit elpusztítani, elhányni, elvetni, hanem át kell adni olyannak, a ki annak történeti becsét tudja és érti. Én, a mennyire lehet, gyűjtöm az ily régiségeket, de gyűjteményem csekély s leginkább itt talált régi pénzekből áll.

De már hosszúra is terjedt levelem. Még egyszer kérem, lenne szíves kéziratomat átvenni, átnézni és nekem május 1-ig netaláni megjegyzéseivel visszaküldeni, a ki maradtam tisztelettel

a tek Úrnak

→

alázatos szolgája

Haan Lajos

evang. lelkész

B. Csabán 1865.

ápril 18.

Pesty Frigyeshez 1865. május 7-én

Tekintetes ur,

igen tisztelt Uram!

Kedves s hozzám olly sok jó indulatot lehellő levelét valódi örömmel olvastam. Igen örvendek annak, hogy képem, a csak néhány napi együttlét és az azolta elfolyt több évek daczára, emlékezete előtt még el nem mosódott. Engedje meg, hogy a kedves visszaemlékezést egy ide mellékelt munkámmal fölelevenítsem. Az ugyan a protestáns egyház történelmeire vonatkozik:⁴⁶ de azért Kegyed előtt, mint aki szintén a történelemmel szeret foglalkozni, talán érdektelen nem lesz.

A mi Békésmegye hajdanát tárgyzató kéziratomat illeti, kérném azt hova elébb visszaküldetni. Azolta megint néhány történeti adatnak birtokába jutottam; a megyei levéltárban is találtam némieket, ennél fogva szeretném már most a hiányokat kipótolni és az egész munkát bevégezni. Tudom én, hogy az illyen, egyes vidéket érdeklő munkára kiadó nem igen találkozik, kivált a mostani pénztelen világban: ennél fogva szandékom azt, ha Isten a hazának kissé szabadabb időket ad, előfizetés útján kiadni. Hiszem, hogy magában megyémben is talállok annyi előfizetőt, hogy legalább nyomtatási költségeim fődözve lesznek. Ha Kegyed valami Békésmegyére vonatkozó adatokra találna, igen kérném, lenne szíves azokat velem közleni. Engem érdekel minden csekélység, melly megyém multjára vonatkozik. Legközelebb Nagy Iván urtól is kaptam néhány érdekes adatot. Nagyon bajos nekünk, kik a közkönyvtáráktól távol esünk, az illyenekhez jutnunk. Csak ha hébe korbá Pestre felrándulok, akkor azután van szegény könyvtárnokoknak dolguk velem. De hát mire is fordíthatja az

⁴⁶ *Időszaki tábla a magyar protestáns egyház történetéhez*, Pest, 1859. Haan a protestáns pápens körül kialakult vitához szolt hozzá ebben a kiadványban, történeti érveket hozva a pápens elutasításához.

ilyen papféle ember hivatalos foglalatosságáról felmaradt üres idejét jobbra, mintha az irodalomnak⁴⁷ él?

Hogy Kegyed „Századok” cím alatt egy folyóiratot szándékszik megindítani, azt már régebben hallottam.⁴⁸ Isten segítse ez igyekezetében. Majd gyűjtünk Békésben is előfizetőket. A mennyire időm és tehetségeim engedik, szívesen felajánlom közreműködésemet. Ha monographiamból kívánna felhasználni valamely szakaszt, legyen szíves azt kijelölni, s én szívesen átdolgozom, mert tudom, hogy kéziratom még nagyon szükségeli az ultima lineát,⁴⁹ vagy pedig kívánsága szerint, adhatom Békésmegye történeteit vázlatban.

Bocsánat, hogy leveletem végzem, A hivatalos kötelesség hív. Magamat további baráti jóvoltiba ajánlván, maradtam tiszt.

→

aláz szolg. Haan Lajos

←

B. Csabán 1865

maius 7.

Nagy Ivánhoz 1865. június 21-én

Tekintetes ur

Már csak tessék mérsékelni egy ideig régészeti kíváncsiságát. Egy kissé bajos volna az érdeklött nemesi oklevelet nagy, viaszba nyomott függő pecsétje miatt [elpackolni]. Félnék, hogy mégis valami baja történnék. Azonban aug. 16. egyházi kerületi gyűlésünkre Pestre jövök s akkor déli féltizenkét órákor megjelenek az egyetemi könyvtárban s személyesen átadandom azt. Előlegesen csak annyit, hogy a nemesi levél II. Ferdinand által Ebersdorfban sept. 11. 1623 eszt. adatott ki Gönczy Szabó György és neje Tsukás Susanna, valamint testvérei, Márton és Miklós részére s Pozsony vármegyében Péter Pál napján 1865 eszt. kihirdettetett. Alaírva: Ferdinand és Sennyey István váci püspök, mint akkori cancellár.

⁴⁷ Haan a történetírást eleinte következetesen irodalomnak/literatúrának nevezte.

⁴⁸ A Századok, a Magyar Történelmi Társulat folyóirata 1867 augusztusában jelent meg először, Thaly Kálmán szerkesztésében.

⁴⁹ Utolsó vonás lat.

Czimer: egy katonai pais felső kék mezejében hátulsó lábain álló, vörös nyelvet kinyújtó, első lábaiban pedig meztelen kardot tartó oroszlány; alul zöld mezőben ugyan illy oroszlány; a paizs négy szögletein:

fölül balra Magyarország czimere, ugy amint az most rajzoltatik

fölül jobbra: vörös mezőben fekete ágaskodó oroszlány

alul balra: pais buzogánnyal

alul jobbra: pais három aranyozott csíkkal

[olvashatatlan szó] jobbról arany és vörös, balról ezüst és fekete

Innen világos: hogy a tek. urat tévútra vezette az, a ki becses munkája V. köt. 437. l. álló adatokat kezeihez szolgáltatatta. A nemességet [...] nem Imre, hanem György volt. Ezen Györgyről említés is van téve munkája 60. füz. 427. lapon, csak hogy ott tévesen említettik 1629. eszt. II Mátyás, holott II. Mátyás király már 1618 eszt. meghalt.

A küldött becses, Békés megyére vonatkozó adatokat igen igen köszönöm. Meg fogja engedni, hogy majd augusztusban abba a liber regiusba⁵⁰ magam is bele tekinthessek; talán találok még benne valamit. Augusztusban ugy is 3 – 4 napot időzöm Pesten s e szerént időm lesz történelmi adatokat kutatni.

Megbocsátja a t. Úr, hogy még egy kéréssel alkalmatlankodom. Aug. 10. lesz az akademia megnyitásának ünnepe.⁵¹ Szeretnék azon leánnyommal⁵² együtt, - kit magammal viszek Pestre – részt venni. Nem tudom a módját és utját, hogyan lehetne ott helyet szerezni? Mert tudom, hogy akkor a terem zsúfolásig tömve lesz. Ha netán bementi jegyre volna szükség, nem lenne oly szíves akkorára két bementi jegyet szerezni? Ha tudnám, mennyi a fizetendő díj, most mindjárt megküldeném: így azonban csak fölmenetelemkor adandom meg.

A fent leírt nemesi oklevelet én Szeberényi Lajos⁵³ akkor szegedi, most posonyi paptól kaptam. Hogy ő hol jutott hozzá, nem tudom. Ugy látszik, hogy valami levéltárból csenték el – talán a forradalom alatt, - mert a hátán rajta van: nro 8.

Ha a t. urnak vagy „Magyarország családai” vagy netán más munkájához innen az alföldről némi adatokra van szüksége, tessék velem parancsolni; szívesen megteszek, a mit tehetek.

magamat további becses indulataiba ajánlva vagyok

→aláz. szolg.

⁵⁰ Királyi könyvek: iktatókönyvek, jegyzékek, kivonatok, melyekben különféle kancelláriai ügykörök fő adatait gyűjtötték össze.

⁵¹ Haan itt feltehetően az MTA 1862 óta épülő, s végül valójában csak 1865. december 11-én felavatott palotájának megnyitásáról beszél.

⁵² Haan Karolina (1848 - 1874) Haan Lajos egyetlen, első házasságából származó gyermeke, Zsilinszky Mihály későbbi felesége.

⁵³ Szeberényi Lajos (1820 – 1875) Petőfi Sándor diákkori barátja, Haan békéscsabai lelkészársának, Szeberényi Gusztávnak az unokatestvére.

Haan Lajos

←B. Csabán 1865. jun. 21

Nagy Ivánhoz 1865. december 19-én

Igen tisztelt barátom uram!

A mint haza jöttem Pestről, nagy készüléteket látok házamnál. Mi ez? Disznótor készült. „No ez ugyan apropos történt, mondtam nőmnek.”⁵⁴ Nagy Iván urat is meghívtam torra. De miután már oda írni késő, küldjünk legalább egy párt abból a foghagymásból.” Dictum: factum! Tessék szívesen fogadni és válják egészségökre!

Január végén ismét fölmegek Pestre s meglátogatom, addig is boldog ünnepeket kívánva s magamat további baráti indulataiba ajánlva maradtam

→aláz. szolg.

Haan Lajos

←B. csabán 1865 dec. 19.

⁵⁴ Haan Lajosné, szül. Wilim Amália (1828 – 1898), Haan Lajos második felesége

1866

Nagy Ivánnak 1866. január 20-án

Tekintetes úr,
igen tisztelt barátom uram!

Hogy az alföldi kolbászok és hurkák ízlettek, annak szívemből örvendek.⁵⁵ Még inkább fognék örülni, ha egyszer valaha itt Csabán, a foghagymások forrásánál, megvendégelhetném. A Berényre vonatkozó becses adatot, melyet eddig nem ismertem, igen igen köszönöm s továbbra is kérem, ha hasonlókra akad, legyen szíves azokat velem közleni. Jövő február közepén fölrándulok Pestre s akkor teszem tiszteletemet.

Most egy kérésem volna. Időszaki táblám Magyarország történelméhez⁵⁶ megjelent Hornyanszky-nál.⁵⁷ Irtam neki ma, hogy egyet t. barátom uramnak küldjön. Nem lenne é szíves ezen munkámat valamely lapban péld. a Vasárnapi ujságban vagy a Koszorúban csak úgy 5-6 sorban megismertetni? Hiszem, hogy mindjárt nagyobb kelendősége volna, ha illy történelmi tekintély, mint Kegyed, róla kedvezőleg nyilatkozna. Én abban tekintettel voltam nem csak a száraz történelemre, hanem szemem előtt tartottam a művelődési állapotokat is. Például ott van 1465 Mátyás Könyvtára, - 1467 az academia istropolitana, 1361 az anonymus – 1552 Tinódi – 1867 Révai sat. Hiszem, hogy munkám jó szolgálatot tesz az iskolákban is, mint segédeszköz Magyarország történelme taníttatásánál. Meglehet, hogy vannak kihagyások, - meglehet: itt ott hibás adatok is. A kiállítás meglehetősen sikerült, csak ne volna oly sárga! Nem annyira, mondom, bírálatot kérek, mint inkább rövid ismertetést, legjobban szeretném, a vasárnapi újságban: de ezt is csak úgy, ha barátom uramnak ideje engedi és meggyőződésével megegyezik.

Viszonttalálkozásig fogadja szíves tiszteletemet, mellyel vagyok

→ igaz tisztelője

⁵⁵ Haan 1865 végén meghívta Nagy Iván Békéscsabára, disznótorra, de mivel nem tudott elmenni, Haan küldött neki egy csomagot.

⁵⁶ *Időszaki tábla a magyar protestáns egyház történetéhez*, Pest, 1859. Haan a protestáns pátens körül kialakult vitához szólt hozzá ebben a kiadványban, történeti érveket hozva a pátens elutasításához.

⁵⁷ Hornyánszky Viktor (1828 – 1882) nyomdász, a magyar evangélikus könyvkiadás egyik megalapozója.

Haan Lajos

←B Csabán 1866 jan. 20.

Nagy Ivánnak 1866. november 25-én

[Haan az iránt érdeklődik, hogy Nagy szerint a Fehér Codexben említett Szarvashalom azonos-e Szarvas városával, amelynek esetleg volt egy halma, amit a török korban szétbontottak. Lajosszállás mellett ásásokat akar végezni, hogy római téglákat találjon és bebizonyítsa, hogy a római kori Dacia provincia nem csak a Marosig terjedt, hanem azon túl is.]

1867

Thaly Kálmánnak 1867. május 2-án

[Békés vármegye Gyuláról Anspachba, majd onnan a budai kamarai levéltárba került levéltára kapcsán érdeklődik az éppen a kamarai levéltárban kutató Thalytól, s kérdi, hogy hogyan lehet lemásoltatni ezeket. Ha saját kezűleg lemásolhatja, megteszi, bár ez egy 23 000 lelkes egyházközség papjaként nagy áldozattal jár számára. A Történettudományi Társulatnak 16 tagot szerzett Békéscsabán.]

Pesty Frigyesnek 1867. július 11-én

[Haan kijegyzetelte az 1330-1335 közt a pápai adó kapcsán a pápai küldöttek által írt regestrumot, s kéri Pestyt, a könyvtárban nézzzen utána, hogy ki van-e már adva, mert ha nincs, közölné a Századokban. Thalynak küldött a Századokba egy 16. századi latin költeményt a gyulai protestáns főiskoláról, Fabricius Demeter szerzeményét. Egyébként épp egyetlen lánya lakodalmát üli, tehát nem tud dolgozni, mert az ilyen „házi gondok közt – silent Musa!”]

1869

Nagy Ivánnak 1869. január 24-én

[Budán van 20 darab XIII-XV. századi okmány, amit Haan le szeretne másoltatni, de nem akarja az ottani levéltárosokra bízni, s kérdezi Nagy Ivánt, hogy kit ajánlana e munkára.]

Nagy Ivánnak 1869. augusztus 13-án

[Haan két könyvet kér Nagy Ivánon keresztül az egyetemi könyvtárból a Békésmegyei monográfiájához]

Pesty Frigyesnek 1869. december 6-án

[Köszöni a Pesty által küldött okmánymásolatokat. Érdeklődik, hogy Thally, ha a titkárságról le is mondott, a Századok szerkesztői pozícióját megtartja-e, illetve, hogy miért kapják olyan későn a Századok utolsó füzetét Békés megyében?. Küldi azok névjegyzékét, akik Békéscsabán a Magyar Történelmi Társulat jelentkeztek]

1870

Thaly Kálmánnak 1870. február 9-én

Tekintetes úr,

igen tisztelt barátom uram!

Minthogy nincs reményem, hogy egyhamar Pestre mehessek, kegyedet kérem föl, legyen szíves a történelmi társulatnak munkám ide mellékelt két kötetét nevemben átadni.⁵⁸

Mióta munkám a sajtót elhagyta, ismét kaptam néhány Békés vármegye múltjára vonatkozó érdekes okmányt Szabó Károlytól⁵⁹ és a zsélyi levéltárból. Szilágyi Sándorék,⁶⁰ úgy látszik a Századokat tudományosabb színben szeretnék szerkesztve látni, a mi csak is kitetszik, hogy az az ellenvetésök: hogy abban a külföldi történelmi litteraturára kevés figyelem fordítatik. Igazuk volna, ha a Századokat csupa szakemberek olvasnák, de hiszen tudjuk, hogy a történelmi társulat tagjait – és így a Századok olvasóit is – kevés szakember képezi; legnagyobb részt birtokosokból, kereskedőkből, ügyvédekéből sat. áll, kiket épen az által fogjuk belevonni társulatunk érdekébe, ha a társulat közlönye nem áll ugyan a mai kor kívánalmainak színvonalán alul, de másrészt nem is nagyon tudományos szagú, de oly változatos, hogy a dilettáns, a nem szakember is érdeklődéssel olvassa. Kegyed ily szellemben szerkeszté eddig a Századokat és helyesen tette. Szeme előtt lebegett kegyednek az a közönség, melynek a folyóirat szánva van. A csabai 23 tag közt van tanár, pap, ügyvéd, kereskedő, birtokos, s mondhatnám mindenik azt vallja: hogy a Századokat érdeklődéssel olvassa. Miért? éppen azért, mert változatos tartalmú, mert nem nagyon tudományos szagú.

Hát a mi Szentantal-Selmecz-Korponai expeditionkra visszaemlékszik-e még kegyed néha? Én mondhatom eleget utaztam már, de ez a kedves expeditio mindig legszebb emlékeim közé fog tartozni. Ha csak lehet, részt veszek a jövő évi vándorgyűlésen is. Úgy hiszem, az Pannonhalmán lesz. Valóban, kár volna e kirándulásokat abban hagynunk. Lám a honi expeditio is meghozta a nagy gyümölcsét. Ki tudja, a zsélyi, szentantali levéltárakat mikor ismerte volna ki ennyire a tudományos világ, ha az expeditio nincs?

⁵⁸ Feltehetően a Békés vármegye hajdana c. monográfiáról van szó.

⁵⁹ Szabó Károly (1824 – 1890) történész, Haan aktív levelezőpartnere – Szabó Haanhoz írt leveleit lásd: Szabó Károly huszonöt levele Haan Lajoshoz. Békéscsaba, 1976.

⁶⁰ Szilágyi Sándor történész (1827 – 1899).

Ugyan kérem kegyedet, legyen szíves nekem megírni, ki ismertette munkámat a Századok decemberi füzetében?⁶¹ Akárki volt, köszönettel tartozom. Csak egy megjegyzésem van. Az ismertető azt hiszi, tollhiba, hogy Rákóczy Ferenczet /tulajdonképpen Károlyi Sándort/ Gyula várának falai alatt 1711 eszt. szerepeltetem és nem 1705 eszt. De én úgy tudom, hogy Károlyi Sándor két ízben volt seregével Gyula vára alatt. Először igen is 1705 eszt., mikor Rákóczy meghagyásából e vidékről elkergette a ráczságot. De ismét 1711 eszt. januárba, mikor a várat 6 napig ostromoltatatta, földalatti aknákat ásatott s puskaporral akarta azt a levegőbe repíttetni. A négyszögvárnak keleti oldalán lévő nagy repedés, - a szájon forgó monda szerint – ez időből való. Ugyancsak Gyula várának falai alatt írta Pálffy Jánoshoz szóló jan. 12. kelt levelét, melyből fegyverletételi szándéka kitűnik. Ha Pestre föl megyek, keresni fogom a levelet a gr Károlyiak levéltárában.

Nem lenne kegyed szíves fölkérni Pesty Frigyes vagy Nagy Ivánt munkám II-ik kötetének rövid ismertetésére. Hiszem, hogy így munkámnak több vevője akadna, mert tartok tőle, hogy Lauffer⁶² belebukik.

Isten áldja meg kegyedet legjobb áldásával. Maradtam hazafiúi üdvözléssel

B.Csabán, 1870 febr 9.

őszinte tisztelője

Haan Lajos

Nagy Ivánhoz 1870. február 10-én

Igen Tisztelt barátom uram!

Őszinte tiszteletem és köszönetem jeleül fogadja Kegyed „Békés vármegye hajdana” cz. munkámnak ide mellékelt példányát, melyhez Kegyed oly sok és oly becses adatot szíves volt szolgáltatni.

Bizony nehéz kenyér volt e munkát ahogy úgy összetákolnom. Itt, magában a vármegyében semmit, de semmit nem találtam, a mi multjára vetne világot. Ennél fogva az erre vonatkozó okmányokat, hangyaszorgalommal, úgy az egész világból kellett évek során összevegyűjtögetnem.

⁶¹ Századok, 1869/10. 746 – 747.

⁶² Lauffer Vilmos, a Békés Vármegye hajdana kiadója.

Azon családok közül, melyek a törökuralom előtt a vármegye területén léteztek, ma már itt csupán csak a Simay család van fenn, de ez sem bír ősi vagyont. Pedig hajdan tekintélyes családok lakták és bírták e vármegyét: gerlai Abrahamffyak, Körösladányi Nadányiak, mezőmegyeri Székelyek, kereki Kerekyek, Kamuthyak, Maróthyak, Hunyadiak, Czibakok, eperjesi Pathóczyak, muroni Veerek sat. Munkámban némelyiknek nemzedékrendi tábláját is közlöttem, mennyire azt oklevelek nyomán összeszerkeszthettem.

Figyelmeztetem kegyedet különösen:

- a. a Nadányiakra. Ezek közül az 1433 – 1444 eszt. élt Márknak fiai nem László, Miklós és Jób, de Mihály, amint az okmánytáramban lévő 1479 eszt oklevél mutatja. S ezen Mihálynak fiai az említett László, Miklós és Jób, tehát Márknak unokái
- b. a Paróchyakra, kiknek első őse aligha a Kegyed által említett Bertalan volt, mert Okmánytáram 47 lapja már 1418 eszt. említi Paróch Imrét.

Nem tudom, ki ismertette a Századokban munkám I. kötetét. Nem volna olyan jó vagy Kegyed, vagy Pesty Frigyes ismertetni a másodikat, az okmánytárat? Talán így is nagyobb kelendőseége volna a munkának.

A Békés vármegye multjára vonatkozó adatokat folyvást gyűjtöm. Azért, ha kegyed ezután is valami ilyesmire találna tudományos búvárkodásai közben, kérem, legyen szíves azt velem közleni.

Isten áldja meg kegyedet! Maradtam hazafiui üdvözléssel

őszinte tisztelője

Haan Lajos

B. Csabán 1870. Febr 10.

Pesty Frigyesnek 1870. február 26-án

[Kéri, hogy Békésvármegye hajdana című művét a Századok márciusi füzetében ismertesse, bírálja, mert Thaly csak egy rövid ismertetést adott. Gyűjti a Magyar Történelmi Társulat tagdíjait Csabán, s küldi]

Pesty Frigyesnek 1870. július 12-én

Tisztelt barátom Uram!

Ide mellékelten küldöm az 1854 eszt. uj m. Muzeum mind a 12 füzetét. Örvendek, hogy Kegyednek szolgálhatok vele. Majd ha egyszer Pestre fölmegek s meglátogatom Kegyedet, fogok kérni e helyett Kegyednek munkai közül egyet mást.

Fogadja előre is köszönetemet, munkaim bírálataért. Illetékesebb tekintély alig bírálhatta volna azt.⁶³

Szinte szégyenlem magam, hogy a csabai tört. tudományi társasági részvényesekről az évi díjat mindeddig föl nem küldtem. No majd legközelebb, még e hó folytán – öszveszedem és in summum⁶⁴ elküldöm.

Mult hóban Székács superint.⁶⁵ fölkért volt, közölném vele eddig nyomtatásban megjelent munkáim jegyzékét. Én nem tudván mi czélból kívánja, teljesítettem kívánatát. Csak később tudtam meg, hogy célja volt engem az akadémiába juttatni. Ehhez ugyan még kevés érdemem s így egy cseppet sem csudálom, hogy meg nem választattam: de más részről örvendek, hogy legalább a candidatoria érdemesnek találtattam.⁶⁶ No majd talán később, ha több érdemem lesz, ámbár megvallom, hogy e roppant egyházban, ahol 22 ezer lélek van gondjaimra bízva, alig találok időt, hogy az irodalom terén valamit tehessek, s legfőbb érdemem talán az, hogy e nagy tót helyen, mennyire lehet, a magyar nyelv szeretetét terjesztem.

Vasba bizonyosan elmegy Kegyed?! Én nem tehetem. Annyi időre egyházamat bajosan lehetne elhagynom.

Nagyon vártam, hogy tán Erdélyből Pestre menett kiszáll Kegyed rövid időre Csabán. Ugyan nem talált Kegyed azon sok okmányok közt, melyeket Erdélyben átbuvárlott, valamit, a mi Békésnek multjára vonatkoznék?

Isten aldja meg Kegyedet! Maradtam tisz

→

őszinte tisztelője

Haan Lajos

nem református, de agostai hitv.

evang lelkész⁶⁷

←

⁶³ Pesty Frigyes elismerő kritikát jelentetett meg Haan Békés vármegye hajdana című nagymonográfiájáról, ami 1870-ben jelent meg.

⁶⁴ Egyben. lat.

⁶⁵ Székács József evangélikus szuperintendens (1809 – 1876)

⁶⁶ Haant végül csak negyedszerre, 1876-ban választották meg a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának.

⁶⁷ Pesty figyelmetlenségből hosszú időn keresztül református lelkésznek nevezte Haant levele címzésében.

B.Csabán 1870

jul 12

1871

Aigner Lajoshoz 1871. április 26-án

Igen tisztelt Aigner úr!

A küldött könyvek közül semmit el nem adhattam, kivéven az archeologiai közleményeket, melyeket magam számára tartottam meg. Ennélfogva azokat a legközelebbi postával visszaküldöm. Együttal kérem, legyen szíves nekem küldeni:

1 Számíró Socratest

1 Campe Amerika felfedezése, akár német, akár magyar nyelven

Végre valami magyar elbeszéléseket 12 – 14 éves leányka számára péld. Niericz Gusztávból vagy Hoffmanból valamit. Ezeket nem utánvétellel, hanem zur Ansicht kérem, jóllehet alkalmasint elkelnek mind, mert tudakozódnak utánok.

Végre legyen szíves együttal engem tudósítani: mennyivel tartozom már az archeol. közleményekért? Juniában felmegyek Pestre s akkor azután számlámat törlesztendem.

Köszönettel

→ Haan lajos ev. lelkész

←B. Csabán 1871 Apr. 26

1872

Jozef Miloslav Hurbannak 1872. július 1-én

Přewelebný Pane!

Nezazljte mi, gestliže Was, pri mnohých prácech wašjch, ač dle osoby neznámý, gednau prosbú obtežugi. Cithara Sanctorum, tato bohatá duchownj bane našeho ew. slowenskéého lidu, tak mi prirostla k srdci, že se od dáwna zaoberám tau mišlenkú, wydat tlačem gegi monographii. I přičinil sem se tedy k tomuto djlu a osmelugi se zdelit Wam ho s tau prosbú: budte tak láskawým, přečtete tento můg rukopis a zdelte mi na krátce Waše poznamenánj. Budel usúdek Waš prjzniwým, tedy umjnil sem sobě práci tauto o nekolik týdnú wydat' tiskem, budto na vlastnj utraty, budto cestau předplacenj. Nasledowat magi gešte žiwotopisy: Banowskyho, Blahoslawa gednoho i druhého, Cenglera, Ertla, Hruškowice atd. A wúbec wšech tech, od nichž se pjsne w Cithare Sanctorum nalezagj.

Gestliby ste chtel byt tak láskawým a zdelit neco z djlečka meho na ukažku we wašjch cjr. listech, kupr. žiwotopis Tranowskeho, toby mne welice tešilo. Snad bych tak [nečitateľné] došel cjle, žebych totiž aneb předplacú zjskal, aneb žeby nekdo rukopis můg přewzal. W tomto pádu poslal bych Wam gešte i cjmer Tranowskeho, který sem w Pešti dal do dřewa wyrezat, který ale potom po upotrebenj nazpet prosit budem.

Gestliže mi rukopis o tri týdne pošlete zpátky, dost tomu času. Tjm cjlem pripogil sem i potřebné poštowé marky. Čibych tam u Was nekde nemohl dostat ku prehlednutj prwnj wydánj Tranosciuse?

Seberini se už cele zotawil a pozdrawuge Was. Gá pak zústawám s úctou

Waš

Přewelebný Pane

na Čabe. 1872

dne 1-ho Julia

uprimný Bratr w Kr Panu

a ctitel

Lud. Haan

slbkazatel

1873

Jozef Miloslav Hurbannak 1873. március 15-én

Přewelebný Pane,
drahý Bratře w Pánu!

Z mojích domowych účtow widím, že som predplatenie na Cirk. Listy ešte posial neposlal. Jako sa to mohlo stat', to neznám. Tu tedy posílám predplatok 4 zl.

Posílám spolu i na Sladkowičow pomník 6 zl. K tomu prispeli:

Lud. Haan	1 zl.
Mich. Žilinsky	1 –
William Droppa	1 –
Karol Linder	1 –
Dord' Čepregi	1 –
Jozef Jančo	1 –
spolu	6 zl.

Jestlibych se snád mýlil a jestlibych ten predplatok už bol zaslal, tedy tie 4 zl. obrátte dla Wašeho zdání k nejakému dobročinnému cíli.

Tlač Cithary Sanctorum se něco opozdí. Wyjde jen pri konci Aprile, proto, že budau přitlačený i kóty, i podobyzeň Hruškowicowa. Prosím, račtež o tom na krátce uwědomit čtenáři Cirk. Listú, aby se nad tím moji předplatitelé nezastawowali, že se dílečko toto ještě nerozposílá. W předešlom týdni som poslal rewauckému gymnasium jako milodar od našej cirkwi 100 zl. Ufam, že i z Cithary S. hojnau pomoc jim udelím.

Mýlíte se w tom přewel. p. Bratře, když w Cirk. Listoch píšete, že mam w rukopisu Plutarcha ew. slowenského. W rukopisu ho ještě nemám, ale jen ted' sbírám k tomu dáta. Má to byt' zajiste, – jak se samo sebou rozumí, – dílo wetší, s dwau aneb tři dílech. K tomu se, krom Boží milosti, potrebuje i čas aspon dwú let. Dáli Hospodin žiwota a zdrawí, pod dwúma lety míním s tím byt' hotow, na wzdor hrozně mnohé úřadní práci, kterau mi tato ohromná, wiše 24 tisíc duší počítující cirkew dáwá. Nebo wěru kaplána ja málo potrebujem, ba ani zhusta upotřebit nemaužem, ponewadž jestli jen co to wetší pohřeb, již chtějí míti na pohřebe né

kaplána, ale starého. A se superintendentstwím Seberíniho ještě se mi jiste namnoží tej úradnej práci. Ale však Pan posúd pomáhal: on bude pomáhat i dále. Jeho moc se w nemocech našich dokonáwa.

Zústantež i Wy, přewel. pBratře, poraučen Jeho swaté ochraně i s Wašimi milými domácými, to ze srdce winšuje

Waš

na Čabe. 1873
dne 15 Marca

Úpr. Ctitel a Bratr w P.
Lud. Haan

Szilágyi Sándornak 1873. április 27-én

[Szabó Károlytól értesült róla Haan, hogy Szilágyi egy Szabóhoz írott levelében s előszóban a gr. Keglevich Béla tornai levéltárában található, 16. századi, a magyar alföld reformációjára vonatkozó levelekről és okmányokról beszélt. Haan kéri, hogy ha bármi, Békés megyére vonatkozó adat van e levelekben, Szilágyi értesítse róla, és akkor ő személyesen megy Tornára kutatni egy pontosabban meg nem nevezett nyitrai kirándulás alkalmával.]

Pavel Roynak 1873. július 17-én

Welebný Pane,
Drahý Bratře w Panu!

Cithara S. už předca vyšla. Že tak pozde, račtež to pripisowať nie mne, ale knihtlačiarowi. Tu posílám Wám i objednané 30 ex. S úprimným poděkowáním, za Wašu ochotnosť a s tou prosbou, račtež mi peniaze čím skor odoslať.

Malbych tedy u Was 15 zl. Z týchto račte podržať 10 zl. ako milodar čabjanskej cirkwi Wašej cirkwi určený; mne ale poslať w hotowosti 5 zl. a na tie 10 zl. quittang.

Milost P. našeho JKr. S Wámi a s Wašou cirkwow, která wolakedy mojej cirkwi bola dala muža znamenitýho, pastiera apoštolského, Samuela Tešedika w Puchowě r. 1710 narodeného, který tu na Čabe od r. 1744 – 1749 apoštolským duchom účinkował a w našom starom chráme před oltárom pochovaný leží. Bol on otcom chýrečného Sam. Tešedika, sarvašského knaza.

Pripojenau histori u Čaby přijmite wdačne na pamiatku, ako aj zpráwu o školách čabianských.

S bratrským pozdrawěním som
Waš

na Čabe. 873
d. 17 Julia.

upr. Bratř w P.
Lud. Haan

wel. Paw. Roj w Puchowě

i hist. Čaby
i zpráwa

Ján Leškának 1873. július 17-én

Welebný Pane,
Drahý Bratře w Panu!

Před rokom bol ste láskawý a poslal ste mi cestou berínského učitelu Jana Slujku darom waš wýrečný katechismus. Dowolte, abych som sa aj já Wám zawdačil po jednom wýtisku mojej Cithari Sanctorum, pamětností bčabanských a zpráwy o školach našich čabianských.

Welmi by mi milo bolo, keby sme sa raz mohli zíst' a osobně obznámit. Azdajže wolakedy na generálnom Conwentě. Wašich cirkewnikow widíme často tu u nas s wšelíjakým riadom. Práwě aj dnes showáral som sa s istým údom, který newládal dost' swojho pana farára přechwalit, hutujúc len to, že sa ženit nechce.

Ufám sa, že z čistýho wýnosu Cithari S. budem moct wyše 150 zl. udelit w Rewúci.

U nas anjel smrti počíná hrozně kosit. Na Sarwaši a Orošháze trwá cholera už čtvrtý týden a předca umierá denně do 30 lidí. Na Čabe zjawila sa asi před týdnem. Wčera sme mali už 20 pohrabow a dnes tež tolik. Smutný nam bude iste konec Julia a počiatok Augusta, keď sa ešte

wätšmi zapradie do této wěliké cirkwi, čo očekáwat' môžeme. Mezitim, co w rukach Božích sme! Stanež se wůla Jeho!

U Was to prawda chýr o podobné bíde!? I jakožebý i, w tom vašom kraji, při tom zdrawém powěťři? Žiw Was jen všemohaucý Hospodin, milý a drahý Bratře, k prospechu cirkwi.

Milost Pana našeho JKr. s wámi!

Zústáwám s úctou

Waš

na Čabe. 1873

dne 19 Julia

úpr. Ctitel a Bratř w Panu

Lud. Haan

1874

František Sasinekněk 1874. augusztus 18-án

Přewelebný Pane!

Mam čest oznámit, že zítřejšího dne s maďarskou historickou společností nastoupím cestu do Bystrice. Pobawim sa tam až do konca tohto mesice a mienim sa oddať ku preskúmaňu archiwu Radwanskowského w Radwani. Jestližebych tam asnád nejakau pamatnejšau listinu w slowenskom jazyku nalezol, odpišem ju a sdelim Přewelebnosti Wašej pře matičný archiw. Moj zať Žilinsky mieni do Štiawničky odcestowať s tou istou společností ku preskúmaňu Rewayovského archiwu. Požiadal som i jeho, aby, jestliže čo slowenského nalezne, to podobně odpísal a Přewelebnosti Wašej sdelil.

Zostávám s úctou

Přewelebnosti Wašej

na ten čas w Pešti.

1874 dne 18 Aug.

ponižený služ. a uprimný ctitel

Lud. Haan

čabianský ew. slb kazatel

Thaly Kálmánnak 1874. október 3-án

Kedves Barátom Kálmán!

Az ide mellékelt levél Nagy Ivánnak⁶⁸ szól. Azért küldöm azt Hozzád, minthogy Nagy Ivánnak lakását nem tudom. Légy szíves azt egy borítékba tenni, a címet reáírni és a rendelt helyre expedálni. Bocsásd meg, hogy ezzel terhellek. Egyébiránt olvasd el a levelet. Találsz

⁶⁸ Nagy Iván történész, genealógus, a magyar nemes családok kutatója (1824 – 1898). Lásd a következő levelet.

benne olyat, mi baráti részvétedet irántam felkölti. Bizony nem hittem midőn Radványban a jó napokat együtt töltöttük, hogy otthon ily borzasztó csapás várakozik reám.⁶⁹

Báró Prónay Gábortól megbízást kaptam, látogatnám meg october elején Acsán s nézném végig családi levéltárát. Erről értesülvén Radvánszky,⁷⁰ azonnal írt, hogy Acsáról ránduljak ám fel hozzá is Radvánba. Megtenném minden esetre s jelen szomorú állapotomban igen jól esnék az ily kirándulás, de collegám Szeberényi nincs itthon, csak october 15-én érkezik meg, eszerint nekem itthon kell lennem. Radvánszky igazán kedves levelet írt hozzám. Mondja, hogy életében alig voltak kedvesebb napjai, mint azok, melyeket körünkben töltött.

Balogh Ferencz debreceni theol. tanár a jövő újévvel fog megindítani egy havilapot s fölkért munkatársul. Előlegesen is oda ígértem neki a Radvánból hozott leveleket és okmányokat. Most, mint a magyarhoni ágostai hitvallásúaknak egyetemes egyházi főjegyzője, megbízás következtében egy monographián dolgozom. Ez az ágostai hitvallásúak general Conventjének és a General Inspectori hivatalnak monographiája.⁷¹ Lesz vagy 20 ív. Ha isten is úgy akarja, mint magam, akkor a Nagy Iván levelében említett „Békési diplomatarium” 2-ik kötetével egyszerre, úgy körülbelül Martius v. Aprilis hóban fog megjelenni.

Igen helyesen tettétek barátom, hogy Zsilinszkyt⁷² a történelmi társulat választmányába beválasztottátok. Jeles, tevékeny ember. Beillenék akadémikusnak is.

Isten veled kedves barátom. Csókol

igaz barátod

Haan Lajos

B. Csabán, 1874. oct. 3.

U. i. A Honban és a Pesti Naplóban legközelebb egy pár ostoba cikk jelent meg, még Csabán is slavisticus tendenciákat kutat. A cikkek nem ellenem, hanem collegám Szeberényi ellen vannak intézve, Haan Lajos, aki tót pap létére is magyar író, a magyar történelmi társulatnak tevékeny tagja, a legközelebb is egy békés megyei régészeti és művelődéstörténelmi (magyar) egyletet hozott létre, úgy hiszem senki slavisticus tendenciákkal vádolni nem fogja.

De nem vádolhatja egyházamat sem, mely hiszen tiszta tót egyház létére, mióta én itt vagyok, egy magyar gymnasiumot, két tisztán magyar elemi iskolát hozott létre, vasárnaponként külön magyar isteni tiszteletet létesített s maga számára általam egy külön magyar énekes

⁶⁹ Haan Lajos leánya, Haan Karolina nem sokkal Haan hazaérkezése után himlőben meghalt.

⁷⁰ Radvánszky Antal (1807-1882) zólyomi főispán, Haan Lajos közeli barátja.

⁷¹ Haan Lajos: A magyarországi ágostai hitvallású evangélikusok egyetemes gyűlései és az egyetemes világi felügyelői hivatal. Budapest, 1882.

⁷² Zsilinszky Mihály (1838 - 1925) politikus, történész, Haan Lajos veje.

könyvet adatott ki. Én bizony éppen ezért a fent nevezett ostoba, éretlen cikkekre nem is válaszoltam. H. L.

Nagy Ivánnak 1874. október 4-én

Kedves Barátom!

Vőm Zsilinszky Mihály, amint tudod, hozott magával vagy 30 darab eredeti okmányt a neczpáli Justhok levéltárából. Ezeket most lemásoltuk s belőlük kitűnik, hogy Justhok az iktári Bethlenekkel osztályos atyafiak, - fratres condivisionales, - eszerint tehát vérrokonok voltak, vagyis egy törzsből származtak. Azonban a vérrokonságot a két család közt sehogy sem tudjuk kikutatni. Néztük a Te munkádat is (Mo. családai), de ott annak szintén semmi nyoma. Idézett munkádban a Bethlenek családfája így áll:

Lörincz alias Bult

(1100 körül)

-----*-----

Bochon. Boncz. Bencze. Csák. Bethlen

-----*-----

Péter Olivér Miklós

Az én nézetem szerint a Justh család a fentnevezett Bethlen valamelyik testvérétől veheti eredetét. De melyiktől? és csakugyan ezektől é? ez itt a kérdés. Nagyon leköteleznél, ha erre nézve utba igazítanál. Munkád ezen első kötete még 1857 jött ki; azóta Te bizonyosan a Bethlen családot illető számos új okmányok birtokába jutottál s valószínűleg nyomtatásban megjelent műved hiányait kéziratban bővítetted, pótolta, kiegészítetted. Ezen utba igazításra, őszintén bevallom, azért volna szükségünk, mert van itt nálunk Békésben egy Thuróczból ide szakadt igen gazdag neczpáli Justh. Ezt rá akarnók venni Zsilinszkyvel, hogy a Zsilinszky által Thuróczból hozott okmányokat, melyek az általam kiadott békessienze diplomariumnak 2. kötetét tennék) a maga költségén nyomassa. Neki igen hizelegne, ha a Justh családnak a Bethlen fejedelmi házzal való vérrokonságot hitelesen kimutatni tudnók. Lehet, hogy épp ez hatna rá annyira, hogy nem sajnálná kiszurni a 400 – 500 ft nyomtatási költséget. van ezen thuróczi okleveleken kívül nálam még vagy 20 darab Békés megyére vonatkozó okmány, melyeket azóta szereztem, mióta munkámat kiadtam; azon kívül van még kamarai levéltárban is vagy 70 darab békésre vonatkozó, még kiadatlan leginkább Sigmund

korából való. Eszerint a békési diplomatariumnak ezen kiadandó 2. kötete közel 200 érdekes új oklevelet foglalna magában. Kérem becses válaszodat.

Azt kétségen kívül tudod, hogy mely borzasztó csapás ért minket mindjárt haza jövetelünk után. Egyetlen gyermekem Zsilinszky Mihálynak neje, meghalt 26 éves korában sept 12. hagyván maga után két árvt. Mikor haza jöttünk, főfájásról panaszkodott. Ezt természetesen nem vettük semmi komoly bajnak s házi orvosom sem. Harmadnapra közönséges vörös himlő mutatkozott, utána csakhamar nagy himlő, végre [olvashatatlan szó] Hat napi betegség után itt hagyott engem az én kedves egyetlen gyermekem. Oh barátom, nem ecsetelem fájdalmunkat. Te érzed azt, mert hiszen magad is keresztül mentél ilyen szörnyű eseten. Zsilinszky az ő kedvéért mondott le szarvasi tanárságáról s ide jöttek lakni Csabára, hogy mellettünk lehessenek. October 1-én kellett volna hordozkodniuk paplakomból, - hol ideiglenesen laktak – saját új szép és kényelmes házukba. S ime ahelyett ment az én kedves gyermekem – a sírba! No de már hiában, a panasz nem adja őt vissza! Meg kell nyugodnunk, bár vérző szívvel, az Ur akaratján.

Isten veled, kedves barátom! Zsilinszky tiszteltet, én csókollak s vagyok

→igaz barátod

Haan Lajos

←B. Csabán 1874. oct 4.

Pajor Istvánhoz 1874. október 14-én

Tekintetes ur!

Mult nyáron méltóztatott fölkérni Szeberényi Gusztáv Collegámat,⁷³ lenne oly szíves és szolgáltatna némi adatokat Kollár János⁷⁴ életrajzához; nevezetesen, írná meg, hogy Kollár járt-e valaha Németországban, vagy sem? S a Slávy dcerájában megénekelt Mina ideál volt é? Vagy valósággal létezett?⁷⁵ Szeberényi közlöt e levelet velem s én annak következtében azt, mit Kollárról, - ki ifjúkoromban jó emberem volt s velem levelezett, tudtam, közlöttem most Againak „Magyarország és a nagyvilág” című hetilapjában. Kijött e közleményem a

⁷³ Szeberényi Gusztáv (1816 -1890) békéscsabai evangélikus lelkész, szuperintendens

⁷⁴ Ján Kollár (1793 - 1852) pesti evangélikus lelkész, szlovák költő

⁷⁵ Ján Kollár leghíresebb költeményében, a Slávy dcérában örököltte meg jénai szerelme, Wilhelmina Schmidt alakját, akitől egyetemi évei végeztével elszakadt. A hírt, hogy Wilhelmina él, és vár még rá, Haan anyai nagybátyja, Petényi Salamon vitte meg Kollárnak Pestre, aki nem sokkal később feleségül is vette a leányt.

nevezett lapnak legutolsó két számában. Méltóztassék azt elolvasni; talán hasznát veheti. Hozzáadom még, hogy én Kollárnak életrajzát közlöttem volt már „Jena Hungarica” című 1858 eszt. kijött munkámban, melyet ha a tek. Úr nem bír, szívesen szolgálok vele.

Koricsánszky Lajos⁷⁶ és neje, kik éppen most itt vannak nálam, tiszteletüket izenik.

Tiszteletem jelentése mellett vagyok

a tek. úrnak

→

aláz. szolgája

Haan Lajos

ev. lelkész

←

B.Csabán 1874

Oct 14.

Pajor Istvánhoz 1874. november 9-én

Tekintetes úr!

Először is fogadja szívesen Jena Hungaricamat, melyet ajándékol küldök. Van még elég példányom belőle.

Értesítem továbbá, hogy Szeberényi megkapta mind levelét, mind pedig azon hírlapot, melyben Slávy dcera előénekének fordítása megjelent⁷⁷ s valamint a levelet, úgy a hírlapot is közölte velem. Hogy nem válaszolt becses levelére, annak egyedüli oka az, hogy én mondtam neki, hogy felesleges lesz válaszolnia, miután én úgy is készülök írni a tek. Úrnak, amint írtam is.

Az előének igen helyesen van fordítva. Nem tudom, hogy fog boldogulni a tek. úr a sonettekkel? Azokat, a sok cadentia⁷⁸ miatt, igen nehéz fordítani.

Koricsánszkyék itt vannak nálam és tiszteletüket izenik. Itt töltötték az időt tavasztól fogva, holnap mennek vissza Pestre s Lajos izeni, hogy Pestről legközelebb írni fog.

Szeberényi Guszti egészséges s tiszteletét izeni.

⁷⁶ Koricsánszky Lajos békéscsabai ügyvéd

⁷⁷ Pajor István elkészítette a Slávy dcera előénekének a fordítását, amely Kollár főművének egyetlen magyar fordítása is egyben.

⁷⁸ Itt: rím. lat.

Bocsánat, hogy végzem. De itt ezen roppant egyházban annyi a dolgunk, hogy az ember a levélíráshoz jóformán csak úgy lopja az időt.

Hazaíui üdvözetem jelentése mellett vagyok tisz

→

őszinte tisztelője

Haan Lajos

←

a tek. úrnak

BCsabán 1874

nov 9.

1875

Nagy Ivánhoz 1875. április 20-án

Kedves Barátom

A Századok utolsó számában közlött igen kedves, tanulságos értekezésedre bátor vagyok következő megjegyzéseket tenni:

Bethlenösi puszta valósággal létez még most is az egykori zaránd, jelenleg pedig Arad vármegyében, Seprős falu határában s amint az ottani barátjaimtól tudom, meglátszanak benne még most is egy régi föld várnak nyomai. Fényes Elek, igaz, hogy nem említi geographiai lexiconában, de igenis említi Magyarország leírásának 430 lapján ekkép: „Seprüs, falu. Határában Bethlehenös és Oroszkész régi helységek romjai láthatók.” Terjedelmesebben ír róla Fabián Gábor Arad várm. leírásában a 168 lapon, azt állítván, hogy e birtokot, mint pusztát Zsigmond királytól Bethlen János kapta s oda falut telepítvén, azt a maga nevével Bethlenösinek nevezte el. Most az ott lakó oláhok Boklenosnak hívják.

Ugyancsak értekezésedben, lap 240. Aranyádi Miklós temesmegyei alispán. Talán nem Aranyádi, hanem Aranyági. Aranyág szintén létez még most is Világosvárhoz nem messze s e néven és nem Aranyád néven fordul elő V-ik László király 1441. eszt. donacionalissában, mely szerint azt (districtus Aranyág) Maróthi János macsói bánnak adományozza; valamint ugyanannak 1445. eszt. donationálisában is, melyben Hunyadi Jánosnak és fiainak adományoztatik.

Pünköszt után felmegyek Pestre s ott töltök néhány hetet. Szeretném lemásolni a Nagy Imrénél, Pesty Frigyesnél és a kamarai levéltárban lévő Békés vármegyére vonatkozó okmányokat, hogy azután a Justh család levéltárából hozottakkal kiadhassam, mint II. kötetét a békés vármegyei diplomatariumnak. Akkor bátor leszek Téged is meglátogatni.

Szabó Károly Kolosvárról múlt héten volt nálam. Hát Te mikor látogatsz már meg??
Isten adjon meg! vagyok

B. Csabán 1875.

Apr. 20.

Szerető barátod

Haan Lajos

Pesty Frigyesnek 1875. augusztus 18-án.

[Egy addig ismeretlen adatot közöl Pestyvel, miszerint 1720/1-ben Torontált egyesíteni akarták Békés vármegyével. Az 1722-es követutasításból jött rá erre, s ezt megküldi Pestynek is. Elnézését kéri, hogy nem köszönt el tőle, de rohannia kellett Pestről haza]

Pesty Frigyesnek 1875. november 2-án

[A Békés megyei jegyzőkönyvet jegyzetelve talált egy adatot Torontálról, ezt ismét elküldi Pestynek. Vasárnap az egyetemes gyűlésre megy Pestre, tervezi, hogy meglátogatja Pestyt]

Ludovít Hroboňnak 1876. január 19-én

Welmo lutujem, že som Ťa za tie turačiky interpelował. Nuž nestar sa Ty za ně nič. Ked jich budeš mať, nuž jich pošleš, však to ni tak welká wěc, žeby sa Sebě mal za to nepokoje robít. Servata valebunt! Alebo wješ čo, Lajko moj? Ešte najlepšie bude takto: ja som čistý wýnos Cithari S. bol sľúbil Rewúcej. Ked už Rewúce nemame, nuž obetujem tieto peniaze na waš sielnický organ – tuším w Nowinach som čítal, že na organ robiš sbierku – a tak tedy, ked jich sozbieraš, wlož jich do wašej cirk. pokladnice. Nach Wam Hospodin pomáhá. Takby teda tato wěc bola wybawěná.

Nuž, čože Wy tam, Brat moj, robíte? ako že sa máte? že maš dost bôjow a potikaníc sa, to widím z twojho listu. Avšak to w tomto žiwote ináč býti nemože, nemože zwlašte čo sa nas pastierow duši nam swěřeních dotýče. My musíme w boji stat' wopřed, bojowať ten dobrý boj wíry, chcemeli i sebě i našim nam swěřením získať tau neuwadlau korunu sláwy. Odplata chybowať nebude. Tu na zemi dobrá, požehnaná pamiatka u našich cirkewníkůw, který jestliže neuznajau za žiwa, uznajau po smrti a zpomínať nas budau s wdačnosťou: tam ale ta odplata žiwota wěčného, kterau zaslíbil Pan všem, jenžby se toho báli a zwělebeni Jména Jeho winšowali.

Čo sa nas dotýče, my nie tak bojow, ako radej přec mame mnoho. Welká cirkew, wela práce: Aj tohoto roku sa rozmnožil tento naš čabianský Sion o 333 duše, anž narozenich bolo 1338, zomřelo ale 1005. Stawiamé teraz nowý, úhladný, už tretí chrám Páně, wežou zaopatřený, který nas asi 20, tisíc zl. koštuwať bude. Dostawěný je už natolko, že sme w nom cez zimu mohli dočasné služby božie konať. – Potkala nas ale minulýho roku aj nehoda. Naš welký, 50 centowý zwon, který sme len před poldruha rokom si zwážili, puknul sa. Nastává nam to teda z nocou dať zliať. Hlawně, že w Contrakte mame, že ten který ho zliewal, za 10 rokov dobře [nečitateľné].

A teraz už odpust', drahý Bračok, že musím zawrieť list. Ty maš tam wiac času, ako já, a tak piš mi čím častejšie. List twój mi bude vždy witaným a milým.

Pozdraw twójich drahých domácich, Samka, ženičku. Som s úctou

na Čabe. 1876.

d. 19 Jan.

Tvoj

starý, wěrný

Lud. Haan

František Sasinekné 1876. február 1-én

Welebný Pane!

Radujem sa z toho, že sa Wam zase otvorilo pole účinkovania. Prosim, keď bude mať vychádzať Waš „Letopis“ račte ma o tom uvědomit, abych sa mezi odberateľow přihlásil. – Čo sa tých dwú listin dotýče, lepšie bude, keď jich pod waším menom vydáte. Teraz by ma ešte genirowalo, keby pod mojím menom vyšly.

Mňou vydaný békešský diplomatár nemám. Přebal som ja bol ešte w rukopise dielo Laufferowi, který ho potom na svojej trowě dal vytlačit. Mezitím, právě dnes odcházám do Pešti ku pohrábu Deáka. Ač budem mocť tam dostáte edon exemplár, wdačně Wam ho po mojom návratu zašlem, ako aj Žilinským vydaný „békésmegyei régészeti egyet évkönyve“, lebo wed', myslím, toto rozumiete.

Ešte jedno. Či máte moju Jenu hungaricu? a moju Citharu sanctorum? jestli nie: račtež ma o tom uvědomit na ednom Correspondenzblatte, abych i to pripojil w tom pádu, jestližeby ste jích nemal.

Tie listiny z Justhowského archiwu a spolu ešte asi 150 iních, na békešskou župu sa wztahujúcich, mňou w komorskom archiwe copirovanich, mienime so Žilinským vydat' na jar, pakliže budeme mať – peniazi k tomu.

Odporúčajme Was ochraně Wšemohaucieho, som s úctou

Waš

na Čabe. 1876.

dna 1 Febr.

úprimný ctitel

Lud. Haan

Révész Imrének 1876. március 8-án.

Nagytszteleű úr!

Gondolván, hogy érdekelni fogják Nagytiszteletűségedet a testvér ágostai hitvallásnak egyházi ügyei, bátor vagyok ide mellékelve küldeni utolsó egyetemes gyűlési jegyzőkönyvünket s küldeni fogom azt ezentúl is, ha Isten éltet, évről évre. Együttal ide mellékelem a még 1858 évben kiadott, de Nagytiszteletűséged által talán nem bírt, Jena hungaricamnak egy példányát. Méltóztassék mind ezt, mind amazt szívesen fogadni.

Tiszteletem jelentése mellett vagyok

nagytiszteletűségednek

alázatos szolgája

Haan Lajos

B.Csabán, 1876. mart 8.

Nyáry Alberthez 1876. március 9-én

Kedves Barátom!

A zsidó nem várja oly áhítattal a Messiást, a földművelő a jótékony majusi essőt, mint én vártalak Téged martius 5-én. Az a betegség, kedves Berczim, most az egyszer elmaradhatott volna. Nem kellett volna egy kis gyengélkedéstől annyira megijedned. Hidd meg, kigyógyította volna azt az a meleg baráti fogadtatás, mellyel részemről s azon szíves jóindulat, mellyel az egylet részéről találkoztál volna. Mint pap csakis azon egy feltétel alatt adok ezen vétkedért absolutiot, ha megígéred, hogy mulasztásodat helyrehozod, s legközelebb meglátogatni fogsz.. Kérdezd meg csak Pulszky ő méltóságát, hogy milyen kitörő kedvvel ment a banquet, s bizony bánni fogod, hogy jelen nem voltál. Azután az a gyönyörű közönség, mely a felolvasásokra megjelent! Gyönyörűnek mondom azért, mert bizony volt itt annyi szép leány, hogy az én hagestolz⁷⁹ Berczi barátomnak is megakadt volna rajta a szeme. A békésmegyei közlöny mai számát, mely ezen ünnepélyt leírja, postán keresztboríték alatt küldöm. Te pedig, kedves barátom, ezen anélkül is vezeklésnek szánt böjti napokban, ha elolvasod a lapot, csak hints hamut árva fejedre, verd mindkét kézzel melledet, mondván mea culpa, me maxima culpa, hogy ezen élvezetes kirándulásban részt nem vettem. Tehát még egyszer: legközelebbi lerándulásig Csabára csókol igaz barátod Haan Lajos

B. Csabán 1876.

mart 9.

⁷⁹ Megrögzött agglegény (ném.).

Ismeretlenhez 1876. március 28-án

Nagyságos úr!

A mai postával küldöm Békésvármegye ösleleti térképét. Szinte tartózkodva teszem azt, mert nem hiszem, hogy a várakozásnak megfelelően, miután ezen vidék a legősibb korban vizekkel lévén borítva, itt emberek nem igen laktak akkor, vagy ha laktak is, ha voltak is valaha e vizekben netán czölöpépítmények, azoknak még a nyomát is elemésztette részint az idő, részint az emberi szorgalom és ipar – a szántásvetés.

A neolit korból már találtunk többet, nevezetesen Gerlán egy kőéket, a gyulai határban néhány kőbaltát, egy csinos csiszolt kővésőt, a gyomai határban pedig sűrűn fordulnak elő bizonyos területen obsidián szilánkok, vagy amint a nép nevezi, ugarkovák. Mindezeket az utasítás nyomán Δ jeggyel jegyeztettem.

Bronzkori leletek már sűrűbben fordulnak elő. Ilyenek nevezetesen: a Szarvason, Kígyóson, Halászteleken, Csorváson, Gerlán, Csabán, Dobozon, Gyulán, Szabadkán talált bronzkarikák, fokosok, Kígyóson talált bronzkard, több palstab és celt. Figyelemre méltó a két vörösréz fokos. Úgy hiszem, Pulszky Ő Méltósága is jegyzett ki ezek közül néhányat, mint olyat, melyeket a congressusra felküldeni kíván, ezek, utasításhoz képest, Δ jeggyel vannak jelölve.

Csabán a városban talál Nagyságod ilyen ++ jegyet. Ez azt jelenti, hogy itt egymás mellett négy bronzkori sírt találtunk s azokban csontokat s különféle bronzneműeket.

A csabai, ugy nevezett furisi határrészben egy ilyen jegyet tétettem * Ez körül sanczolt halmokat jelent.

Végre figyelmeztetem Nagyságodat a megye éjszaki részén lévő ugynevezett Ördögárokra, mely a ladányi Sárrétben veszi kezdetét, s Dévaványa, Pohalom, Csejt, Túr határán átvonulva a hármas Körösbe megy. Ugy látszik, valaha a Sebes Köröst kötötte egybe a hármas Körössel. Gyula határábeli őskori leletekről, amint tudom, Mogyoróssy külön térképet fog küldeni Nagyságodnak. Talán felesleges mondanom, hogy jó lesz, ha az ő térképét cum grans salis, ovatosan fogja használni Nagyságod. Mogyoróssy bátyánkat sokszor elragadja a buzgóság az igazság rovására.

A mappát, az archeológiai congressus után, ugy e visszakapom? Szeretném azt megtartani békésmegyei muzeumunk számára.

Magamat Nagyságod további becses jóindulatába ajánlva, maradtam tisztelettel

Nagyságodnak alázatos szolgája

Haan Lajos

B. Csabán 1876 Mart 28.

Pesty Frigyeshez 1876. május 22-én

Kedves Barátom!

A lapokban olvasom, hogy Te is szives voltál aláírni nevedet azok közé, kik engem akad. tagnak ajánlanak. Fogadd ezért baráti őszinte köszönetemet s most már csak arra kérlek, ne hagyjatok elbukni. Ugy hiszem, már három izben buktam. Ha még most is ez történnék velem, akkor valóban nincs egyéb hátra, mint kérnem Titeket, hogy jövőre jobb lesz ha nevetem nem hagyjátok az ajánlottak közé sem jőni. Egyébiránt hiszem, hogy ha Ti barátim igazán akarjátok, most az egyszer sikerülni fog megválasztásom. A pünkössti ünnepek után, lehet, hogy felrándulok Pestre.

Addig is csókol

→

őszinte híved

Haan Lajos

←

B. Csabán 1876.

máj 22.

Szilágyi Sándornak 1876. május 23-án

Nagyságos úr!

Kötelességemnek tartom őszinte köszönetemet kifejezni azon szívességeért, hogy engem akadémiai tagnak ajánl. Részemről nem jártam utána e kitüntetésnek: de ha nevem ismét szóba hozatott, igen restellném a bukást. Hiszem azonban, hogy megválasztásom most sikerülni fog. Legalább bírom több jó barátomnak ígéretét, hogy minden lehető megtesznek, hogy megválasztassam. Midőn különösen Nagyságodnak e részbeni hathatós pártfogását újólág is kikérem, maradtam tisztelettel

Nagyságodnak

→

aláz. szolg. és őszinte

tisztelője

Haan Lajos

←

B. Csabán 1876.

május 23

Haan Vilmának 1876. október 4-én

Kedves Minkám!

Köszönöm szíves leveledet. Igazán jó hatással volt reám. Hogy komoly és szomorú vagyok, azon nincs mit csudálkozni, mikor így magam előtt látom családunk tagjainak romlását, pusztulását.⁸⁰ No de hiszen segít a jó Isten, hogy mindez még jobbra fordulhat.

Ami Berczit illeti, ott bizony jó lesz még valamit tenni, nehogy Vilmos miatt őtet is valami baj érje, ami nagyon könnyen megtörténhetik. Az igen jó gondolat, sőt a mostani körülmények közt talán a legjobb és az egyedüli, hogy Te vedd meg az ő szőlőjét. Fizetned nem kellene, mert Berczi urnak nem is volna jó kezébe adni a pénzt.⁸¹ Ő is olyan könnyű gondolkozású mint Vilmos. Én úgy gondoltam, fizess neki csak 400 frtot; én is adok neki a nálam lévő pénzéből 300 frtot is miután, amint ő mondja, az ő adóssága 700 ft. Tehát ezen 400 és 300 frtal letörleszthetné adósságait és nem kellene neki drága kamatokat fizetnie. A többi pénz után, mely Nálad maradna, fizetnél neki 10 percentet. Ebből a percentekből és az ő városi fizetéséből, mely 300-400 frtot tesz, igen kényelmesen élélhetne s nem kellene újra adósságokba vernie magát. Ha a szőlőben holtig való lakást engednél neki, természetesen úgy, hogy a ház reperiatioja őt illesse, akkor még jobban segítenél rajta. Csak az árat kevesellem, amit ígértél neki. Ugyanis, amint tudom, Te ezen kis birtokának egyharmadrészét megvetted Tőle ezer forinton; már most ezen hátralévő részeér adhatnál legalább 1500 frtot, annál inkább, minthogy ezen épületek is vannak. Fizetned, amint mondtam, nem kellene, legfeljebb 400 frtot, hogy Berczi tartozásait törleszthesse. Gondold meg, kérlek, a dolgot, és

⁸⁰ Haan Vilmos 1876-ban ment tönkre, minden ingóságát elárverezték, s azt testvérei, Lajos és Vilma vásárolták vissza. Haan Lajos emellett adósságait is átvette, amely 11 000 forint volt a kamatokkal együtt, s 1890-ig törlesztette.

⁸¹ Haan Albert ugyancsak felelőtlenül bánt a pénzzel, Haan Lajos utána is fizetett több ezer forintnyi adósságot.

ha rá gondolod magad, írd meg nekem mennél előbb, hogy én a kellő lépéseket megtehessem, mert, jóllehet most még nem forog Berczi vagyona veszedelemben, de, tudod, az ilyen dologban nem kell tréfálni, nem kell késni, mert a veszedelem akkor jöhet, mikor az ember nem is gondolná. Én october 10 indulok Pestre az egyetemes gyűlésre s ott kell maradnom oct 16-ig. Jól tennéd, ha addig tudósítanál, míg itthon vagyok.

Ide mellékelve küldöm Lazárnak 2500 frtról szóló retour receptissejét megnyugtatósodra.

A ház iránt még senki sem kérdezősködött, csupán Nagy Antal volt itt, jelentve, hogy meg nem veszi.

A mi a Vilmos dolgát illeti, ma délután megyek vele együtt megnézni azt a kérdéses malmot, holnap beszélek Bartókyval, azután pedig írni fogok neked.

Addig is az Isten áldjon meg mindnyájatokat. Tisztelem a sógort s vagyok szerető öcséd

Haan Lajos

B.Csabán 1876.

oct 4.

Pesty Frigyesnek 1876. december 14-én

[Haan egy oklevél-másolatot kér, a szepesi káptalan 1532-es levelét postafordultával Pestytől, mivel az ő példánya Vácon a nyomdában van, pedig sürgősen szüksége van rá.]

Pesty Frigyesnek 1876. december 16-án

Kedves Barátom!

A küldött okmányt azonnal lemásoltam s itt küldöm vissza szíves köszönetem mellett. Egyébiránt legközelebb nyomtatásban is fog megjelenni, a már sajtó alatt lévő Békésmegyei okmánytár II.-k kötetében. Isten adjon jobb, állandó egészséget, kívánja

→

igaz bar

Haan Lajos

←

B. Csabán 1876

dec 16.

U. i. A volt nógrádi derék alispánt Veres Pált alkalmilag felpiszkáltam, hogy jövőre a nógrádiak hívják meg kebelökbe a m tört. társulatot. Ha tehát élünk és addig a muszka meg nem esz, 1878 eszt. Nógrádban találkozunk.

HL

Pesty Frigyesnek 1876. december 20-án

Kedves Barátom!

Tegnap írtam Neked, visszaküldve köszönettel az 1532 esztendei okmányt, s íme ma ismét tollat fogok, hogy őszintén és szívből folyó jó kívánatomat tolmácsoljam. Ugyanis a mai lapokban örömmel olvastam azt, hogy Ö Felsége kitüntetett azzal, - amit egyébiránt rég megérdemlettél, - hogy Téged kir. Tanácsosi czimmel díszített. Fogadd őszinte, meleg baráti örömem kifejezését és azon szives kívánságomat: adj a Mindenható, jóságos Isten, hogy ezen kitüntetést soká, de soká allandó jó egészségben, megelégedésben élvezhesd, családod javának előmozdítására, a magyar irodalom díszeré. Vagyok tisztelettel

→

őszinte barátod

Haan Lajos

←

B.Csabán 1876

dec. 20.

u. i. Apropos! Én nem vagyok reformatus lelkész, amint engem rendesen címezni szoktál, hanem evangélikus (:vulgo: lutheranus:)

HL

1877

Samuel Bodorovskýnak 1877. január 24-én

Urozený, blahorodý Pane
a drahý příteli!

Waš dar, jak zanimawá listina, tak i wzáctné pipasáře – čím neočekáwanejší mi byli, tím radostneji mne překwapili. Teši ma welice, že sa na mňa rozpomínáte. Kebych Wam len i ja wolačim ešte poslažiť mohol! Račtež ma uwědomit aspon na corresponsenblatte o tom: čo som wam vlastně byl poslal? Citharu S. wjem že som zaslal; mam ale ešte exempláře z mojej historii Čaby, Jeny hungariky atd. Jestlibych Wam z tichto nebyl asnáđ poslal exemplár, wdačně poslaužim, mam jich dost’.

Jestliže dowolite, listinu Wámi poslanau odošlem Sasinkowi do jeho „Letopisu“ awšak, ponewadžby Was to bezpochyby genirowalo, nie pod waším, ale pod mojim menom. Mňa to naskrz negeniruje. Člowěk může byt’ aj maďarským, aj slowenským spisowatelom a při tom předca dobrým vlastencom. W Sasinkowom Letopisu už vyšly aj tje dvě listiny, od králownej Marii, které som si bol odpísal wo wašom mestskom archiwě. Jestliže ešte aj za tím niečo podobnieho zanimaweho, na cirk. historiu sa wztahujícíeho naleznete, bud slowenského, aneb latinského, prosím, uwědomte ma o tom.

Ostatně do d’alšej lásky odporučaný zostáwam s úctou

Waš

na Čabe. 1877.
dne 24 Jan.

upř. oddaný ctitel
Lud. Haan

Ludovít Hroboňnak 1877. február 23-án

Drahý Příteli a Bratře!

Odpusť, že tak pozde odpovedám na tvoj milý list. Príčina toho: že som za jeden čas bol nemocným a potom už od počiatku Decembra nemam kaplána a kto zná, kedy ho i dostanem – nuž [nečitateľné] pohrúžený som ustavične v prácach úradných v tak veľké cirkvi.

Čo sa dotíča štipendialného výboru, milíš sa v tom, žebych ja bol jeho údom. Udom a spolu notárom jeho je moj collega Györy Elek, ktorý stále v Pešti je obydlený. Mneby z Čaby ťažko bolo k zasadnutím výborovým do Pešti odchádzať.

Dla generálneho protokolu od r. 1873 a nasl. záleži výbor tento z nasledujúcich mužov:

Predseda: generálny dozorca. Údové: baron Jan Podmanický, baron Bedrich Podmanický, Dord Žiwora, Štefan Balašša, Alexander Večey, Otto Dežöfi, Imrich Fest, Tomáš Pechy, Jozef Baňo, Pawel Major, Arpád Kubini, baron Dezider Prónay, Pawel Ošťffy, Anton Radvansky, Pawel Sontagh, Imro Ivanka, Jan Šranc, Peter Matuška, William Györy, Štefan Batizfalvy. Notár: Elek Györy. A tak tedy napospol mužowja, od nichž nemaš čo čakať. Asnád jediný Peter Matuška – a asnád Arpád Kubini, na ktorýchby si dobre urobil, keby si písal. Ja ani jedného neznám natolko, abych s nim tak [nečitateľné] abych jím písať mohol. Jediný William Györy mi je takým priateľom, na ktorého strany syna Tvojho písať i môžem i písať budem.

Wěru, Brat moj, uzko sme za theológiu. Ja už od počiatku Decembra hladám kaplána a nemožem ho dostať. Teraz som už powolal z wiedenskej fakulty istého Liffu, a on sa mi aj prislúbil. Ale to je chyba: že je skutočným vojákom. Nuž kto zná, či ho mne k woli dajau do rezerwy? Ozaj, či by sa u Was nenašol niekdo, čoby kapellancu u mňa prijal? Plat jeho: 150 zl. [nečitateľné] a celé opatrenie.

Pozdraw mi twoju milau ženičku, brata Samka a všech známých. Pan všemohaucý posilnuj Ťa! som s bratským a priateľským úprimným pozdrawěním

Tvoj

na Čabe. 1877.

dna 23 febr.

starý wěrný

Lud. Haan

Rómer Flórishoz 1877. május 17-én

Főtisztelendő Ur!

A békésvármegyei régész és művelődéstörténelmi egyesület utolsó gyűlésén elhatározott az egyesületi könyvtárnak gyarapítása. Az egyesület engem bízott meg azzal, hogy a megvásárlandó könyveket belátásom szerint szemeljem ki és hozsam el. Különösen a magyar nemzeti múzeum duplumái közt sok olyat találok, mire szükségünk volna. Bátor vagyok a kiszemelt könyvek jegyzékét a tud lapon közleni, azon kérelemmel, méltóztatnék intézkedni, hogy azokat hova előbb megkaphassuk. Kérem a csomaghoz hozzá mellékelni a küldendő könyvek jegyzékét azok árával együtt, hogy ezen jegyzék pénztárnokunknak nyugtájaként szolgálhasson. Amint a könyveket megkapom, pár nap alatt megküldöm köszönettel azoknak árát.

Nehezen várom a Századok legközelebbi számát. Ugy tudom, benne lesz Főtisztelendőségednek érdekes és terjedelmes jelentése a Münchenben talált s leginkább – amint Zsilinszky által értesültem – Békésmegye múltjára vonatkozó okmányokról. Nekünk békésieknek érdekünkben allana, hogy ezen okmányokat, - ha már az eredetiket a brandenburgi marchio innen elvitte, - legalább másolatban birhassuk. De ki van, akinek körülményei megengedik, hogy Münchenben hónapokat tölthessen? Vajjon nem lehetne é azt vagy az akademia, vagy a ministerium útján kieszközölni, hogy ezen érdekes okmányok, erga restitutionem, a bajor kormány által egy időre Magyarországra küldessenek, ahol azután könyebben, kényelmesebben lemásolhatók volnának?

Éppen most olvasom a fővárosi lapokban, hogy az akademiába ismét ajánlva vagyok. Annyiszori bukás után nem várok ugyan most se mást, mint újabbi bukást, azonban nem fogja Főtisztelendőséged talán szerénységednek és toakodásnak venni, ha hathatós és becses pártfogását Főtisztelendőségednek is kikérem.

Mikor lesz már egyszer szerencsénk Főtisztelendőségedhez itt az alföldön? Főtisztelendőséged egyesületünk tiszteletbeli tagja lévén, nehezen várjuk, hogy egyszer valamely gyűlésünk alkalmával becses jelenlétével szerencsétetni fog. A legközelebbi gyűlést, ha Isten úgy akarja, július hóban Békés városában tartandjuk: az azutánit pedig, mely egyszersmind az évi berekesztő gyűlés is lesz, Gyulán, augusztus hóban, az ugyanazon alkalommal felszentelendő új megyeház dísztermében. Ha becses ígérteét venném, hogy akkorára szerencsénk lesz, ugy ezen gyűlés napját eleve tudatnám Főtisztelendőségeddel.

Tiszteletem jelentése mellett vagyok

Főtisztelendőségednek

→

aláz. szolgája

Haan Lajos

←

B. Csabán 1877. május 17.

Pesty Frigyesnek 1877. május 25-én

Kedves jó Barátom!

Fogadd legőszintébb köszönetem kifejezését azon meleg, baráti érdeklődésedért, melyet erányomban viseltettél a választások alatt. Hunfalvy Pál volt oly szíves és sürgönyben tudósított, hogy megválasztatásom a nagy gyűlésen is szerencsésen keresztül ment. Neked a szívességet valóban nem vagyok képes eléggé megköszönni, mert hallom Zsilinszkytől, hogy Münchenbe készültél s valószínűleg a választások tartottak vissza, hogy eddig el nem mentél. Juliusban felrandulunk Pestre s tiszteletemet teszem, ha ugyan akkorára már itthon leszel. Már csak szeretném egyszer elérni azt, hogy itt Csabán szerény papi lakomon tisztelhetnék. Tán meglesz ez is!

Szerencsés utat kívánva és mennél több eredményt
vagyok

→

igaz barátod Haan Lajos

←

BCsabán 1877.

máj. 25.

A rendes tagsághoz, melyet már rég megérdemlettél, szívemből gratulálok. Isten éltesen soká!

Nagy Ivánhoz 1877. május 25-én

Kedves jó Barátom!

Azon meleg, baráti érdeklődés, melyet erányomban az akadémiai választások alatt viseltettél s mely hozzám intézett levelednek minden sorából kisugárzik, igazán oly jól esett szívemnek,

hogy érzelmeimnek kifejezést adni képtelen vagyok. Aldjon meg érte az Isten minden jóval. Rajta leszek, hogy bizalmatokat érdemetlenre ne pazaroltatok legyen! Bárcsak már én is viszonzhatnám valamivel baráti szívességedet. No de hiszen megjöhet még annak is az ideje. Ha majd derék Alaváradról idővel az akadémiában szó lesz, akkor, előre is biztosítlak, ha isten éltet, igyekezni fogok visszafizetni a kölcsönt.

Hát, Barátom, mikor is jössz már Te egyszer mihozzánk, megmutatni magadat valamelyik gyűlésünkön? Igazán örömnönp volna az reám nézve, ha szerény paplakomban fogadhatnálak.

Még egyszer fogadd köszönetemet s szeresd továbbra is

igaz barátodat

Haan Lajost

Bcsabán 1877

maj. 25.

Hunfalvy Pál volt oly szíves és sürgöny útján tudósított tegnap délután végleges megválasztásomról.

Ludovít Hroboňnak 1877. június 12-én

Drahý a úprimný Brat môj!

Toho týdňa som bol s Radwanským a dozvedel som sa od neho, že Syn twój zaslažené stipendium, o ktoré si i mne bol písal skutočne obdržal. Radujem sa z toho srdečne. Wšemohaucý Hospodin nach bude pomocníkom driečnému synkowi twójmu, aby si z neho vychovať mohol samého služebnika Páně. Ak ma pBoh bude žiwit a žiwit i Jeho, časom može byt mojim kaplánom. Radwansky mi rozprávál, že mal dost' bojow, pokúd stipendium to wychodil. Wěř mi, že je Radwansky w tomto ohlade hodná chlapina, ktorý na srdci nosi los knazow ewanjelických a jejich synkow.

Čože wy robíte? ak sa ma Samko?

Ja len žijem do wôli božej. Ženička moja často chorá. Nemoc jej sa wyložit' nedá: awšak pri tom koná svoje denné práce.

Seberini teraz na wizitácii po békešských cirkwách.

Kaplána som od Decembra po Junius nemohol dostať, tak malo je theologow. Teraz je u mňa Lacjak Emil, ktorýho som si do konca Augusta iba požičal od zwolenského seniora Raaba, bývalého to mojho kaplána. W Auguste ho musím vrátiť. Dosiaľ sa ale wrátja naši mladícy z Nemecka.

Pozdrawujem twojich milích a som

Twoj

upr. priatel

na Čabe 1877

Lud. Haan

dne 12 Junia

Prosím Was, račte sa opítať pana Krčmeryho, prečo mi neposilá ten edon ex. Matauša Trenčanského, o ktorý som mu už wyše dvoch týdnów písal?

Márky Sándorhoz 1877. augusztus 3-án

Igen tisztelt Barátom Uram!

Gondolkodván, hogy ígérete szerint, Békésen találkozni fogunk, mindeddig nem válaszoltam levelére. Nagyon köszönöm a szíves küldeményt 's monográphiáját minden esetre ismertetni fogom a Századokban. A történelmi társulat Augustus és September hóban vakációzik 's így az ismertetés csak az October-Decemberi füzetben jelenhet meg. Bár minden tekintélyesebb helynek akadna ily monographussa, mint Sarkadnak. Úgy lehetne ezután, ezek nyomán, megírni hazánk pragmatikus történelmét, különösen művelődéstörténelmét. Én már akkor, midőn Bar. Uram küldeményét vettem, meghozattam volt azt Kókaytól. Így tehát két példányom lévén, az enyémet a csabai gymnasiumnak adtam; a Bar. Uram küldeményét pedig megtartom emlékül.

Kár volt Békésre el nem jönnie. A kirándulás reményen felül sikerült.

Aug. 22. indulok a Pozsonyban tartandó történelmi vándorgyűlésre. Hát Bar. Uram nem szándékozik fölmenni? Nem ártana az ily gyűléseken részt vennie.

Tiszteletem jelentése mellett vagyok

al. szolg.

Haan Lajos

B. Csabán 1877.

Aug. 3.

Odescalchi Artur herceghez 1877. november 22-én

Méltóságos Herczeg,
mélyen tisztelt Uram!

Rendkívül örvendek, hogy Méltóságodnak sikerült Somogyban a békésmegyeihez hasonló régész és művelődéstörténelmi egyletet létrehozni. Értesültem erről a hazai lapokból is mindjárt gondoltam, hogy Méltóságod ott ezen üdvös dolognak mozgató lelke. Méltóztassék elhinni, hogy nem lehet kibeszélni azon sokágú üdvös hatást, melyet az ily egyletek gyakorolnak oly vidékekre, ahol létesültek. Először is a megyei intelligentianak színe java, pártkülönbség nélkül, egy nemes cél körül tömörül s már ez is nagy vívmány, kivált a mi körülményeink közt, ahol eddig csak a politisálás járt a társas körökben, az olyanoknál is, kik ahhoz épen nem értenek. Ideje, hogy hazánkfiait valahára a sokszor oly meddő politisálástól elvonjuk és komolyabb, tudományos térre tereljük. De másodszor az ily vidéki tudományos egyletek és múzeumok mennyi érdekes régészeti tárgyat mentenek meg az enyészettől, melyek ha értéktelenebbek, elkallódnak, elvesznek; ha pedig értékesebbek, zsidók kezébe kerülnek és beolvasztatnak. Így pedig, egy megyei múzeumba csoportosítva, azon vidéknek múltjára, ahol találtattak, vetnek értékes világot. – A mi békésmegyei egyletünk, hála Istennek, nemcsak hogy tartja magát, de évről évre mindinkább szélesebb tért kezd elfoglalni, múzeumunk pedig gyarapodik annyira, hogy maholnap téresebb helyről kell gondoskodnunk, hogy múzeumi tárgyait elhelyezhessük.

Méltóságod azon kívánságát illetőleg: küldeném el alapszabályainkat, úgy véltem leghelyesebben megfelelni, hogy a mai postán, keresztboríték alatt, kedveskedem Méltóságodnak évkönyvünk első füzetével, melyben hátul található az alapszabályok. Hozzá mellékeltem mutatóul az egylet oklevelét is. Fogadja szívesen mindkettőt Méltóságod, mint őszinte tiszteletem jelét. Oklevelünk igen csinos. Pecsétünk egy romokat fáklyával megvilágító geniust ábrázol. Ajánlom, hogy Méltóságtok is adjanak a tagoknak ily oklevelet. Hiában, minden emberben meg van a hiúság kisebb nagyobb mértékben. Sok embert az is rábír arra, hogy egyleti taggá legyen, hogy oklevelet kap, melyet üveg alá tehet. Minálunk a rendes tagok díja 3 ft. Az oklevelet külön adjuk annak, aki kívánja 2 fron. Ez is szép summát hoz be.

Még egyet ajánlok Méltóságod figyelmébe. A többi, a békésihez hasonló egyletek, mindég egy és ugyanazon helyen tartják gyűléseiket, a délmagyarországi mindig Temesvárott, a felső magyarországi mindig Kassán; a vasi mindig Szombathelyen. Mi békésiek nem így teszünk. Mi évenként egy közgyűlést tartunk ugyan és ezt mindig a megye székhelyén, Gyulán; de ezen kívül minden évben tartunk két vidéki vándorgyűlést is, egyet tavasszal, másikat ősszel, mégpedig a megye különféle helyein. Ezen vidéki vándorgyűlések felolvasásokkal vannak egybe kötve. A felolvasási tárgy mindig azon városnak múltjából van véve, ahol a vándorgyűlés tartatik. Azon kívül az ily vándorgyűlésekre mindig magunkkal viszünk néhány érdekesebb múzeumi tárgyat, melyekről magyarázatot tartunk, és a közönséget arra kérjük, hogy ha valaki ilyen s ehhez hasonló tárgyat talál, ne hanyja azt el mint haszontalan lomot, hanem gazdagítsa vele megyei muzeumunkat. Így péld. a szarvasi vandorgyűlésen bemutattam muzeumi kőkorszaki tárgyait, a csabain a bronzokat, az orosházin az agyagneműeket. Nem képzelheti Méltóságod, hogy mily pietással hallgatta a néhány százra menő közönség, köztük igen sok közönséges földmívelő, igénytelen magyarázatomat. Ennek az a következtése, hogy felköltjük az érdeklődést az ily régészeti tárgyakra nézve, s aki valamit talál, azonnal behozza azt a múzeumba. Nem minden embernek van ideje ahhoz, hogy ha a székvárosba ügyes bajos dolgaiba jő, egyszersmind a múzeumot is meglátogassa. Mi tehát, ha az emberek a múzeumba nem jöhetnek, elvisszük hozzájuk a múzeumot. Ha a hegy nem megy Muhamedhez, menjen Muhamed a hegyhez. Ezen eljárást ajánlanám Méltóságoknak is.

Ha Méltóságok annyira megerősödnek, - mit adjon az Isten! – hogy évkönyvet adnak ki, egyletünk szívesen lép Kegyetekkel csere viszonyba.

Fájdalom, Somogy vármegyére vonatkozó okmánnyal gyűjteményemből nem szolgálhatok.

Ha jövőre valami ilyes kezembe akad, szívesen fogok szolgálni.

Fogadja Méltóságod őszinte hazafiui üdvözlétem kifejezését, mellyel vagyok

Méltóságodnak←

alázatos szolgája→

Haan Lajos

BCsabán. 1877←

nov 22.

1878

Pesty Frigyesnek 1878. március 31-én

[Kéri vissza a békésmegyei jegyzőkönyv kivonatát, amit Torontál és Békés összekapcsolásáról küldött, mert szüksége lenne rá, de fáradtságos lenne Gyulára elmennie érte.]

Thallóczy Lajoshoz 1878. április 26-án

Igen Tisztelt Barátom Uram!

Várva vártuk mezőberényi vándorgyűlésünkön a m. történelmi társulat küldöttségét: de akik nem jöttek, azok b. Nyáry Albert és Thallóczy Lajos voltak. Már csak akárhogy eljöhetnek volna kegyetek s hogy nem jöttek, azt méltán rossz néven veszi a békésmegyei régész és mív. tört. egyesület. Legyen szíves ezt megmondani Nyáry barátomnak is.

Mondhatom, hogy nem csak a legszívesebb fogadtatásban, de sőt ovatiókban részesültek volna. A gyűlés a legfényesebben sikerült. Ezt a mulasztást Kegyed most már nem is tudom, hogy hozza helyre! Egy módot még is tudok: ha nekem mielőbb elküldi a Bél Mátyásra vonatkozó és kegyed által, úgy hiszem, a helytart. tanács levéltárában található adatokat. Székfoglalómul Bél Mátyás életrajzát választottam. Nagyon lekötelezne Kegyed, ha az érdeklett adatokat velem közlené. Zsilinszky említette, hogy ezt Kegyed megígérte.

Keresztkötés alatt küldöm a mai postán utolsó munkámat Dürer Albert –” sat. Fogadja szívesen. Benne van a csabai lapnak mai száma is, melyben a mezőberényi gyűlés leiratik.

Tiszteletem jelentése mellett vagyok

→

őszinte tisztelője

Haan Lajos

←

B.Csabán 1878

Apr. 26

Thallóczy Lajosnak 1878-ban

1878 (dátum olvashatatlan)

Tekintetes Thallóczy Lajos m. kir. orsz. levéltári tisztviselő urnak

→

Budán, a várban

Verbőczy utca 168 szám

A Bél Mátyásra vonatkozókból csak regestákat kérek. A célomhoz vezetőket majd lemásoltatom.

Tisztelettel

→

Haan Lajos

Nyáry Alberthez 1878. augusztus 13-án

Kedves Barátom!

Pesten létemkor szíves voltál megígérni, hogy a Szarvason eszközlendő ásatáshoz lejössz. Én úgy rendelkeztem, hogy September 2-án délben Szarvason leszek s délután azután megkezdhetjük a munkát, befogjuk a hatodik osztályú gymnasialis ifjúságot, ásót, kapát adva kezökbe. Zsilinszky is velem megy. Azért tudatom ezt veled, hogy egyúttal megkérjelek, lennél szíves engem hová elébb tudósítani, hogy fogják é engedni körülményeid, hogy Hozzád szerencsénk legyen. Ha igen, akkor vasúton legjobb volna menned Túrig; én pedig rendelkezném, hogy egy szarvasi kocsi várakozzék Reád Turon. Szarvas Turhoz még másfél óra. Az ásatás bizonyosan eredményes lesz. Amit eddig az ottani partból csak a víz mosott ki, már abból is egy csinos muzeumocskát allított össze egy ottani tanító. Ha neked valamely más terminus alkalmasabb volna, mint Sept 2., kedvedért hajlandó volnék elhalasztani akkorára a menetelt, amikor Neked alkalmasabb lesz.

Becsés leveledet várva, vagyok

igaz barátod

Haan Lajos

B. Csabán 1878.

aug 13

vagyis életem hatvanadik

születése napján

Zsilinszky tisztelettel

Nyáry Alberthez 1878. szeptember 17-én

Kedves Barátom!

Örömmel tudatom, hogy a múlt vasárnap Gyulán tart. közgyűlésen Jenő öcséddel együtt a békésmegyei régész és művelődéstörténelmi egylet tiszteletbeli tagjaul megválasztattál. Oct. 12-én szándékozunk Szarvason ásatást rendezni, oct 13. pedig ugyanott rendes vidéki vandorgyűlést tartunk ugyanott, felolvasásokkal egybekötve. Légy szíves és ha csak lehet, rendezd úgy dolgaidat, hogy Jenővel együtt eljöhess. Ott fogjuk majd Nektek átadni a diplomákat is. Vasuton jönnétek Mező Turig. Oda érkeztek fél egykor délután. Turon szarvasi kocsik várnának reátok s vinnének Szarvasra. Még aznap, oct 12. délután bele kezdenénk az ásatásba s másnap, oct 13 vasárnap volna az ünnepélyes gyűlés. Jenőt is tudósítom mindenekről. Téged pedig arra kérlek, tudósíts azonnal, hogy lehet-e Hozzád szerencsénk? Ha több vendéget is hozol, szívesen látjuk. Szarvasról hétfőn mehetnénk vasuton hozzám Csabára, s onnan Gyulára, megnézni a muzeumot. Kedden vagy szerdán már megint Pesten lehettek. Válaszodat várom s vagyok üdvözlettel

igaz bar.

Haan Lajos

Bcsabán 1878

Sept 17.

Nyáry Jenőhöz 1878. szeptember 17-én

[Tájékoztatja, hogy testvérével együtt tiszteletbeli taggá választották, s kéri, jöjjön el az ásatásra]

1879

Szilágyi Sándornak 1879. március 13-án

Kedves Barátom!

Bél Mátyás életrajzát ma küldtem el Fraknóinak. Ugy tudom, az egyik bíráló Te vagy. A munka nyomtatásban körülbelül 8 ívet fog kitenni, pedig amint értésemre esett, székfoglaló nem lehet hosszabb, az akadémiai statútumok szerint, öt ívnél s ha mégis hosszabb, akkor az öt íven felülit nem díjazzák. Azonban, amint Fraknói értesített, van ennek is módja ti. azon esetben lehet kiadni nem mint székfoglalót, hanem mint könyvet. Nagyon kérlek, légy rajta, hogy ez az én munkámmal is megtörténjék. Az a 30 forint ívenként bizony nagyon reám férne.

Magamat becses barátságodba ajánlva vagyok

→

őszinte tisztelője

Haan Lajos

←

B Csabán 1879

mart 13

Thallóczy Lajosnak 1879. augusztus 8-án

1879. 8. 10

Tekintetes Dr. Thallóczy Lajos m. k. orsz. levéltári tisztviselő, m tört társulati titkári segéd
urnak

→

Budán

Vár, Verbőczy utca 168 szám

Az erdélyi kiránduláshoz a mérsékelt árú vasúti jegyeket mindeddig meg nem kaptam, pedig az idő halad. Kérem, legyen szives azokat mielőbb elküldeni Zsilinszky Mihály, Starcsevics

Betti és Haan Lajos nevére, annál inkább, minthogy Zsilinszky nincs Csabán s a jegyet innen kell hozzá expediálnom, ami szintén időt kíván. A jegyek, ha csak lehet, ne NVárad, hanem oda és vissza is Arad felé szóljanak.

→

Haan Lajos

←

B. Csabán. 879

aug 8.

Nyáry Jenőhöz 1879. szeptember 9-én

[Kéri, hogy jöjjön el a szarvasi vándorgyűlésre, és kéri, hogy ott ismertesse a kőkori tárgyakat, amiket Szarvason találtak. Kéri a gyors választ, hogy a programba Zsilinszky kinyomtathassa a nevét]

Nyáry Jenőhöz 1879. szeptember 18-án

Kedves Barátom!

Körülbelül tíz napja annak, hogy Pesten lévén onnan írtam Neked Pilisbe, fölkérve Téged, hogy miután Szarvason sept. 28-án ásatással egybekötött régészeti és művelődéstörténelmi gyűlést megtartani kívánjuk, tudósíts, hogy megtartod-e most az egyszer ígéretedet és eljössz-e? Válaszodat hiában vártam Pesten, hiában várom most már itt Csabán. Hallgatásoddal igazán kellemetlen ambarába hozol engem. A gyűlést már kihirdettük, a programba oda tettük, hogy a kiásandó régészeti tárgyakat Te fogod ismertetni. Képzelheted, milyen kellemetlen helyzetbe hoz eddig is az, hogy levelelemre nem válaszolsz, s még kellemetlenebb helyzetbe jövök, ha plane tagadó választ kapok Tőled. Az ásatás sept 27 lenne, a gyűlés sept 28 délután. Kérlek, válaszolj azonnal levelemre és ments fel a kellemetlenség alul. A reggeli vonattal indulva Pestről, délben sept 26 Turon leszesz. Ott szarvasi kocsit fog reád várakozni, mely másfél óra alatt Szarvasra repít. Másnap felügyeleted alatt megtörténik az ásatás, harmadnap, azaz vasárnap délután lesz a gyűlés, hétfőn pedig vissza indulhatsz. Ha sokallod az időt, indulj szombaton, úgy is délután két órakor Szarvason leszesz s részt vehetsz még délután az ásatásban, másnap pedig a gyűlésen Berczi és Tallóczy szintén ígérkeztek.

Válaszodat – mely akarom hinni, tagadó nem lesz, a legközelebbi postával várom s vagyok igaz bar.

Haan Lajos

B.Csabán 1879

sept 18

Pesty Frigyesnek 1879. november 7-én

Kedves Barátom!

Midőn Bél életrajzát a bíráló választmányának beküldtem, az életrajzhoz egy „függelék” volt mellékelve, mely függelék magában foglalta Bélnek leveleit, Bélnek meghívóit (úgynevezett vokatorokat) sat. Vártam mindedig, hogy ezen „függelék”, miután azt az akadémiai szabályok szerint kinyomtatnom nem lehetett, nekem vissza fog küldetni. Ez azonban mindedig nem történt. Nem szeretném, ha ezen általam sok utánjárással összegyűjtött okmányok elvesznének. Fölkérlek tehát, mint akad. titkárt, légy szíves kieszközleni, hogy ezen függeléket visszakapjam. Hogy hol van? azt nem tudom; de legvalószínűbben a nyomdában lesz. Midőn erre még egyszer fölkérnélek, vagyok

→

igaz barátod

Haan Lajos

←

B.Csabán 1879

nov 7.

1880

Samuel Bodorovskýnak 1880. április 21-én

Welectený, urozený Pane!

Waša urozená milost mi už tak mnoho lásky prokázala, že sa temeř ostiecham s nowow prosbou obtežowať. A predca nutno mi je to učinit. Sbieram totiž dáta snemowé ohladom našich ewanjelických záležitostí z XVI stoletia. Data takowéto, která se síce drobnostmi býti zdajau, awšak jsau welmi důležité pre historika a objasnujau historiú, nalezajau sa zwlašte w reláciach krajinsko-sněmowých wyslancow. Bystrica už w XVI století na sněmoch bola vždy zastaupená wyslancom svojím, a síce jako mesto ewanjelické, ewanjelikom. Tito wyslancowé, po skončení sněmu wrátiať sa domow, dávali obyčajne wýwod a relaciú mestu, které jich bolo wyslalo. Jiste, že sa takowéto relacie nalaznau i w archiwu wašom, počnúc od 1524 až do 1600. Prosim was, račtež ma uwědomit o tom, máteli w archywu w skutku takowýchto relacii? kolko jich je? z kterých rokov? či jsau jen krátké a či asnad obširnejšie? Tomu, kterýby mi jich odpísal, welmi wdačne zaplatim, wed sa mi to krem toho wyplatí, ked dielo wydám. Teraz prošelbych len kratičkau odpowěd na moje otázky; potom pro re nata, určím, že čo sa ma odpísať.

Na leto wezmem učať wo wýletu historické společnosti w Prešowe a odtial na den na dwa zastawim sa w Radwani a budem tak smelý nawštíwit Was.

S uprimným pozdrawením som
Wašej urozenej Milosti

uprimný ctitel

Ludw. Haan

na Čabe. 1880.
dňa 21 Apr.

Thaly Kálmánnak 1880. április 27-én.

[Zsilinszkytól hallotta a hírt, hogy Thaly végre meglátogatja őt Békéscsabán. Haan ebéddel várja őt május 8-án, majd együtt mennek a gyűlésre 9-én, négy órára, Gyulára, és onnan másnap Kígyósrá]

Nyáry Alberthez 1880. május 12-én

Kedves Barátom!

Csak rettenetesen kényelemszerető ember vagy Te. Lám, mily szépen eljöhettél volna most hozzánk Thallyval. S mondhatom, jól érezted volna magadat itt köztünk, amint hiszen ezt Neked Thally elbeszélte.

Az általad kíván gyulai pecsét nem egészen hü xytographiáját ide mellékelve küldöm. Nem egészen hü, mondom, mert az ostoba fametsző egy „de” szócskát kihagyott. A pecsét körülirata ugyanis ez: I. Civium de Gyula, Johannis de Maroth bani. Miután pedig Maróthy János Gyulát 1420 eszt. táján kapta s 1435 eszt pedig már megholt, ennél fogva a pecsét 1420-1435 évek közt készült.

Legközelebbi gyűlésünk valószínűleg Csabán lesz, vagy ez év őszén, vagy a jövőnek tavaszán s ama felolvasóul reménylem megnyerhetni Szabó Károlyt.

Tisztelve az egész Schodli companiát, vagyok tiszt

igazi barátod

Haan Lajos

B. Csabán 1880

Máj 12

1881

Pesty Frigyesnek 1881. szeptember 24-én

Kedves Barátom!

Kedves humoros leveled kettőről tett előttem tanubizonytságot: először, hogy engem szeretsz; másodszor pedig, hogy jól érzed magad. Mert aki humoros leveleket ír, nem lehet annak rossz dolga. Mindkettőnek igen örvendek.

Nagyon köszönöm szíves értesítésedet. Oct. 17 – 21 egyetemes egyházi gyűlésünk van Pesten. Miután erre, mint egyetemes főjegyzőnek fel kell mennem, azon alkalommal meglátogatlak s a Sarosban talált okleveleket, szíves engedelmeddel, lemásolandom magamnak. Ami a másik rendű okmányokat, ti. a gyömrőieket illeti, azt már csak Reád hagyom, egyelőre! Te tudni illik a békésmegyei régész és mív. tört. egylet tiszteletbeli tagja lévén, tartozol egy felolvasással, amit Eperjesen létünk alkalmával meg is ígértél. Íme, itt kínálkozik a felolvasási tárgy: : „a Telekyek Békésmegyében!” Pompás tárgy lenne ez! Az én munkámban (Békés várm. hajdana) alig van a Telekyekről pár szó. A gyömrői okmányok nyomán Te bizonyosan igen sok érdekest tudnál már most napfényre hozni a Telekyekről, mint Békésvármegyei birtokosokról. Sőt, ha felolvasásod mellékleteül még egypár okmányt a gyömrőiek közül lemásolnál és azzal muzeumi levéltárunkat megajándékoznád, még annál hatásosabb lenne felolvasásod.

Tehát csak rajta, Kedves Frigyesem! Gyűrd fel az ingujjadat és dolgozz. Hozasd el magadhoz Pestre Gyömrőről ezen okmányokat s bizonyára azok nyomán oly érdekes értékelést fogsz azokból összefonni, mint aminőket Tőled már megszoktunk. A felolvasási határidőnek meghatározását Reád bízuk. Ugy jövő évi martius – augustus közt volna annak ideje.

Csókol

→

igaz barátod

Haan Lajos

←

B.Csabán 1881

sept 24.

Nagy Iván szerint a Telekyek még nevüket is a békésmegyei [Tartsa] közelében fekvő telek nevű helyről kapták. Egy Teleky, Jozsef, Békés megyének főispánja volt 1782 eszt.

1882

Pesty Frigyesnek 1882. október 25-én

Kedves Barátom!

A mult napokban Pesten lévén, meglátogattalak volna, de időm annyira igénybe volt véve, hogy azt legjobb akaratom mellett sem tehettem. Egyházi gyűléseink voltak s én egyházi főjegyző lévén, mikor mások mulattak, sétáltak, látogatásokat tettek, nekem jegyzőkönyveket kellett fabrikálnom.

Hallom, hogy Rómába utazol. Isten kísérjen utadon s hozzon szerencsésen, sok szellemi kincssel megrakodva haza.

Öcsém⁸² nem Romában, de Capri szigetén lakik, a nápolyi öbölben. Reménylem, ha egyszer Olaszországban vagy, nem mulasztod el meglátogatni a világnak ezen legszebb pontját. Antal öcsém a legszívesebben fog fogadni villájában s amint szokta, ha magyar vendége van, felhúzza a magyar lobogót bástyája fokára, tudatva Capri lakosaival, hogy Haan Antalnak magyar vendége van. E napokban írok neki s előre jelzem nála látogatásodat. Még egyszer Isten vezéreljen!

Csókol

→

Igaz barátod

Haan Lajos

←

BCsabán 1882

Oct 25

⁸² Haan Antal festő (1827 - 1888), élete utolsó éveiben Capri szigetén élt.

1883

Nagy Ivánnak 1883. július 4-én

[Haan a berlini Heroldban megjelent cikkekre reagál, mely szerint Dürer nem lehet magyar nemes eredetű, mert egy olyan arisztokratikus fajnak, mint a magyar nemesség, nem adhatja egy tagja sem mesterségre (ötvösségre) a fejét. Haan példákat akar hozni arra, hogy a XV. században voltak az ötvösök, szobrászok közt nemes származásúak, s ebben kéri Nagy Iván segítségét.]

Nagy Ivánnak 1883. augusztus 13-án

[Az Omaszta család címerének leírását és a nemeslevél egyéb adatait küldi el Nagy Ivánnak, amelyet az Omaszta családfőtől kapott, illetve lemond egy Soproni találkozást, mert a békéscsabai egyház aktuális helyzete nem teszi lehetővé, hogy hosszabb időre elutazzon.]

Pesty Frigyesnek 1883. október 30-án

Levelező lap

Nagyságos Pesty Frigyes kir. tanácsos m. tudom. akad. r. tag és titkár urnak

Pesten István tér 15 szám

Nagyon sajnálom, hogy kérelmednek eleget nem tehetek. Öcsém itt van most Csabán s itt is marad huzamosabb ideig. Egyébiránt ő azt izeni: ha Capriba mégy, az első ház, mindjárt a kikötő mellett, mely egyszersmind fogadó is, az ő jó barátjaé, Colonell Mackowen-é (hotel Bristoll:) Ki franciaul, angolul, németül, olaszul beszél s amerikai születésű, igen előzékeny ember, Münchenben doktorisált. Ádd át Öcsém tiszteletét neki s ő a legelőzékenyebben fog fogadni és kezedre járni. Szerencsés utat kíván

→

bar.

Haan Lajos

←

B.Csaba 1883

Oct 30

1884

Nagy Ivánnak 1884. május 3-án

[A sámsonházi lelkész, Vladár János megírta neki családjának nemzedékrendjét, s ezt most küldi Nagynak, hogy kiegészíthesse munkáját]

Nagy Ivánnak 1884. május 3-án

[Haan kéri Nagyot, hogy ha szülőfalujáról, Sámsonházáról bármilyen adata van, küldje el neki.]

Czanyuga Józsefhez 1884. augusztus 13-án

Boríték: Tek. Czanyuga József m. nemzeti múzeum irattárnok urnak

Pesten m. nemzeti muzeum

Tekintetes Úr!

nem tudván barátom Nyáry Jenő báró lakását, fölkérem, lenne szíves a tulsó lapon írt soraimat hozzá juttatni.

Tisztelettel

al. szolg.

Haan Lajos

B. Csabán 1884

Aug 13

Tisztelt Barátom!

Becsés felhívásodra: hogy a Pulszky albumba én is küldjek be dolgozatot, bátor vagyok ezeket kérdezni:

1. a dolgozatnak régészeti tárgyunak kell é lennie? Nem lehet az péld. mívelődéstörténeti?
2. legyen é csak rövid, (egy lap, két lap) vagy lehet hosszabb is?
3. mi a beküldési záridő, a meddig az értekezésnek kezeitek közt kell lennie?

Ha az értekezés mívelődéstörténelmi is lehetne, jó lesz é ha példaul Dürer származására vonatkozólag megfelelnek a berlini [Herold] némely ellenvetéseire s közleném Dürer atyjanak

és családi czímerének rajzát, úgy, amint azokat nekem Szoldarics festész a florenczi offici képtárban lévő eredetiből lefényképeztette? Csokol s válaszodat várja

barátod Haan Lajos

Bcsabán 1884. aug 13.

1885

Nagy Ivánnak 1885. szeptember 22-én

[Egy Molnár nevű rokona szeretné a nemességet megszerezni, s ehhez kéri Nagy Iván segítségét, hogy nincs-e valami adat az adott családról.]

1886

Márky Sándorhoz 1886. május 28-án

Tisztelt Barátom Uram!

Arra határoztam magamat, hogy Németországba Július 15-én indulok, még pedig úgy, hogy Pozsonyban ülök egy fél, vagy tán egy egész, Bécsben vagy 3 napot, azután gőzhajóval megyek Linczbé, onnan vaspályán egyenesen Münchenbe. Legyen szíves engem mielőbb értesíteni, hogy mit mond ezen tervhez? Mert legjobbnak találnám ha az utat együtt tennők meg, ha nem is Csabáról, de legalább Pesttől kezdve. Fraknóitól a napokban kaptam levelet. Azt tanácsolja, hogy menjünk csak egyenest Münchenbe. Az ottani levéltárnok, Locher majd ad további utasítást.

Az akadémiai elnököt már fölkeríttem, adna ajánlatot az akadémia részéről, mely *mindkettőnkre* szóljon. Várom válaszát.

A csabai jegyző azt mondja, hogy *passus* nem kell, hanem csak úgynevezett *igazolási* jegy. Ezzel, azt mondja elmehetünk akár Amerikába is, mint rövid ideig tartózkodó utasok. Ugyan kérde meg Aradon, hogy az illetékes körök mit mondanak ehhez? Mert ha *passus* kell, akkor itt volna az ideje, mennél előbb folyamodnunk.

Becses válaszát várva vagyok tiszt.

őszinte híve

Haan Lajos

B. Csabán 1886.

Máj. 28.

Márky Sándorhoz 1886. június 28-án

Tisztelt Barátom Uram!

Van szerencsém tudatni, hogy én, – ha valami akadály

közbe nem jő, – unokámmal Zsilinszky Lajossal Július 12. a déli vonattal indulok Münchenbe. Vagy 2-3 napot Pesten fogok tölteni, vagy a Hungária szállodában, vagy Zsilinszky Mihály szállásán (Ősz utca 30-32. sz.)

Hol találkozunk?

Az akadémia ajánlása, mindkettőnk részén kiállítva, már kezemben van.

Becse választát várva, tiszt.

Haan Lajos

BCsabán 1886

Jún. 28.

Márky Sándorhoz 1886. július 2-án

Tisztelt Barátom Uram!

Mindenek előtt: Július 10-én, mikor ígérete szerint Csabára érkezik, legyen szíves egyenesen hozzám szállani és nálam maradni ebéden, hogy utazási tervünket minél jobban megbeszélhessük.

Én unokámat Zsilinszky Lajost is, ki most tette le az érettségi vizsgát, magammal viszem Münchenbe.

Pesten, a m. Kir. vasúti menetjegy irodában (Maria Valéria utca, Hungaria szálloda) kérdést intéztem: mennyibe kerülne egy vasúti körjegy (60 napra érvényes) Csabáról per Bpest, Bécs, Linz, Karlsbad, Prága, Brünn, Bécs vissza Csabáig? Onnan azon választ kaptam: hogy 2.ik helyen összesen 76 ft. 81 krba. egy személyről. Ennélfogva én ilyen körjegyet váltok majd Pesten. Ily körjegyel az ember a vasúti költségnek 1/3 gazdálkodik ki. Javaslom Uram Öcsémnek is, hogy ezt tegye. Lehet, hogy én ezen terven változtatni is fogok, s talán Lipszt és Drezt is útba ejtem. Most intéztem újólág kérdést Pestre: hogy miután Pesten 2-3 napig időzöm, elég időm lesz é ott váltanom ily jegyet? de még választ nem kaptam.

Én kettőnk számára nem viszek többet 300ftnál. Hogy ne lenne tehát elég Uram Öcsémnek magának 300 ft?

1858. nőmmel utaztam be Németországot. Az utazás 4 hetet vett igénybe, s nem költöttünk többet 360 ftnál. Most olcsóbb minden, mint akkor volt.

Várva várom Jul.10re. Tisz.

Haan Lajos

BCs.886

Júl.2.

Márky Sándorhoz 1886. július 13-án

Tisztelt Bar. uram!

Jelentem, hogy mi holnap, az az szerdán indulunk. Pesten maradunk két napig (csütörtök-péntek) azután pedig szombaton pályázunk Isten segítségével Bécs felé. Én a Hungária szállodában leszek szállva. Elvárom tehát Bar. Uramat is péntek estére Pestre. Tisztelve kedves jó atyját vagyok

reményteljes útitárs

Haan Lajos

BCsaba 886

Júl. 13.

Telegraphozni nem fogok. Feleslegesnek látom azt. Ha L

Márky Sándornak 1886. augusztus 14-én

Tisztelt Barátom Uram!

Szerencsésen haza érkeztünk Lajosommal együtt s midőn újra köszönetet mondanék nőm nevében is azon szívességért, melyet Lajosom irányában tanúsítván tanúsított, mint annak igazi Mentora, vezetője, tanítója, egyúttal ígéretemhez képpst ide mellékelve küldöm Szabó Károlynak általam ígért kéziratát, kérve annak, használat utáni visszaküldését. Ha Aradra vissza megy, legyen szíves viszont nekem Batthyanyi „Leges ecclesiasticae”-ját elküldeni!

Tisztelettel:

őszinte híve

Haan Lajos

BCsabán 1886

Aug. 14.

Nagy Ivánnak 1886. szeptember 13-án

[Münchenben kutatva megismerkedett dr. P. Wittmann levéltárossal, aki egy német nemes család magyarországi ágával kapcsolatban érdeklődött nála, ő pedig Nagy Ivánhoz fordult.

Békés vármegye hajdanának második, kibővített kiadásán dolgozik, a megye ugyanis felkérte, hogy adja ki azt a millenium alkalmából.]

Samuel Bodorovskýnak 1886. november 2-án

Urodzený Pane,

Wělectený příteli!

Uprimně dekujem, že se na mne s láskou rozpomináte. Wšecko, co se na Mateje Bela wztahuje, je mi wýtané a milé. Pakliže i zatim neco takoweho w archiwu naleznete, prosim, račtež mi to sdelit.

Neznam, od koho sem to byl slyšel, že nemocníte. Nu, chvála Bohu, z vašeho listu widím, že to již přešlo a že ste zase we vašem wam milem archiwu. Bůh zdržujž Was jen ještě na mnohá letá!

Od Kowača, nynejšího kaplána bystrickeho, byl sem Wam wzkázal uprimné pozdraweni. Neznam, či to wyridil. Prawda, takowýto mladi lidé, lehko se na takowéto comissie zapominaji.

Co se Wagnera týče, je to muž učený, hodný. Wydal mezi iným i životopis Šafaříka w reči maďarské. Já si sobě s nim tu i tu dopisujem. Psal on jedno druhé i o Belowi w přešporských nemeckých nowinach, prawda, nic noweho, ale jen podle mě monographiu, ba, jako znám, jeho zwlašte přičinenim nazwaná w Prešpurku ta ulice, kde schrána těla neboheho Béla odpočiwá „Bél Mátyás utcza“. Onby bezpochyby chcel uplnejšie životopis Béla shotowit, jako som to já učiňil. Newiem ale, žeby nejaké nowé data spolu sebrati mohl. A jen možno, ja již použil w mě monographii wšecko.

Odchod od nas driečneho Penzla weru lutujem ze srdce i já. Stráwil sem u neho nejednu milau hodinu. Pokoj prachu jeho!

Odpusťte, že mi náwal prác nedowoli, abych se s wami takto, aspon listowně, když to osobně se stati nemauže, jako to Bystričan mluwí: unterhaltowat' mohl.

Winšujúc dobreho, staleho zdрави od Hospodina a odporučajúc se i nadále do
wzáctneho pro mne přátelstwi, som s úctou

Waš
Čaba. 886
dne 2 Nov.

wřele oddaný
Ludw. Haan

Před dvěma týdny navštívil sem biskupa Ipolyiho ve Waradine a obědował u něho.
Spomína s láskú Bystricu a Kríž, kde mu, precy, tak dobře bylo! Je síce zoslabnutý něco, ale
wjac při tom len obrazotwornosti (képzelűdés) ako skutečnej chůrawosti!

1888

Márky Sándornak 1888. január 12-én

Kedves Uram Öcsém!

Nagy Iván munkájában azt találom, hogy a Szivák család Békés megyében *1834 eszt.* producálta nemességét. Én pedig még a megyei könyvek búvárlatában csak 1812 évig jutottam. Amint az 1834 évhez jutok, lesz rá gondom, hogy megírjam Uram Öcsémnek mindazt, amit e családra vonatkozólag találok. – Becses küldeményét (néhány történelmi adatot Békés vármegyére vonatkozót a XVIII. századból) melyeket minap küldött, igen köszönöm.

Jan. 24. várom ide Csabára s itt marad vagy tíz napig.

Batthyanyi „Leges ecclesiasticae” még most is nálam van, de már a jövő héten visszaexpediálom Aradra.

Ha a nyáron erre jár, ugyan tekintsen be ismét hozzám, valamint én is kötelességemnek tartandom Önt meglátogatni, ha Pestre megyek, miután mos már tudom, hogy hol van a lakása.

Tiszteletemet kérem átadni kedves nejének Önságának.

Vagyok szeretettel

őszinte híve

Haan Lajos

BCsabán 1888.

Jan. 12.

Zsilinszky Mihálynak 1888. május 24-én

Kedves Fiam Uram!

Megkaptam Fiam Uramnak mindkét levelét, úgy azt, melyet máj. 17ről Capriból, valamint azt, melyet máj. 19ről Nápolyból keelve írt. Ki nem mondhatom, milyen jól esett olvasnom azt, hogy Mac Kowen ezredesben oly derék embert, oly hű barátját jó Öcsémnek⁸³ ismerte fel. Legyen szíves ezt neki újólág is tolmácsolni nevemben és egy uttal arra kérni, küldené el fiam uram által a maga fotografiáját. Megörzendem, mint kegyeletes emléket.

Egyet szerettem volna még megtudni Fiam Uram leveléből t. i. mennyire van becsülve Öcsémnek ingatlan vagyona? és így körülbelül mennyi örökséget várhatok? aztán: nem volna é reá vevő, úgy hogy még Fiam Uram jelenlétében eladható lenne? és mi árat ígér egy vagy más vevő? Nem volna e nevezetesen hajlandó megvenni Mac Kowen? A feltételeket Fiam Uramra bízom. Hisz van tőlem teljes felhatalmazása.

A régészeti tárgyakat, ha ugyan marad részemre valami, legjobb lesz eladni vagy Nápolyban vagy Rómában. Csak tessék minden kiadást és bevételt pontosan feljegyezni, mert nem tudhatom előre, hogy egyik vagy másik atyafi nem támaszt é ellenem keresetet. Béla úrról⁸⁴ legalább felteszem, mert látom, hogy eddig is orrol és felém sem jön. Szóval készen kell lennem mindenre.

Megkaptá é Fiam Uram leveletem, melyben a családi értesítőt küldtem? Gondoltam, tán szüksége lesz erre, hogy bold. Öcsémhez való rokoni kötelékemet kimutassam. Csak arra kérem, már csak időzzön Olaszországban, míg mindent rendbe nem hoz, esetleg az ingatlan vagyont el nem adja, mert bajos volna azt egy ottani ügyvédnek átadni. Azonban: ha másképp nem lehet, hát hiszen abba is bele kell nyugodnom.

Ha meg volna kedves Öcsémnek akár arczképe, akár fényképe, azt minden esetre kérném elhozni, mert szeretném őt lefestetni és ha a muzeum igazgatósága megengedi, arczképét azon terembe elhelyezni, hol az általa másolt képek vannak elhelyezve.

Aztán csak kérdezzen ki Fiam Uram boldogult Öcsém felől minden legkisebb körülményt: hogyan élt ott azon a szigeten? hogyan jutott abba a végzetes betegségbe, mely idő előtt elragadta? Hisz, fítestvéreim közül vele mindig legjobban sympatíroztam. A többi kettő⁸⁵ ugyan nem sokat ért. Ha Langfeldnek beszédjét meg tudná szerezni, nagyon örülnék neki. De hát, azokat az Adamikékat a házból kiűzték, most már ki gondozza a házat és a kertet?

De elég legyen ebből ennyi. Térjünk már a csabai dolgokra. Mult héten presbyt. gyűlést tartottunk a középponti iskolának építetése tárgyában. Mondhatom, meglehetősen kellemetlen gyűlés volt ez. 9től 12ig tartott nagy zajjal, sok beszéddel. Először is bejelentettem, hogy a

⁸³ Haan Antal nem sokkal korábban hunyt el Capriban.

⁸⁴ Haan Béla, Haan Vilmos fia, Lajos unokaöccse.

⁸⁵ Haan Vilmos és Albert.

minister legközelebb leiratot küldött, melyben kívánja, hogy a gymnasiumban a vallást ne a tanár tanítsa, mert ő így az öt tanárt nem ismerheti el öt tanárnak, ha egyikük vallást is tanít: hanem gondoskodjék az egyház a gymnasiumban külön vallástanárról. Ezt előadván, indítványoztam, törülnénk el a Szeberényi féle magyar iskolát, melynek évről évre ugy sincs több tanítványa mint 40-45, és tegyük Szeberényit catechetává, úgy hogy ő tanítsa a vallást a gymnasiumban, a nőnevelésben, a legközelebb létesült három ipariskolában sat. Ez persze a presbyterek előtt váratlan dolog volt. Én tehát azt tettem: hogy a legközelebbi presb gyűlésig elhalasztottam a dolgot, hogy addig gondolkozzanak róla és akkor határozzanak benne véglegesen.

Ekkor azután jött a centralis iskola lerombolásának és újonnan való építésének terve. Én előadtam, hogy azt a tervet, (Onodi et Hurzan) melyet az utolsó presb. gyűlés proponált, mely szerint négy tanterem volna egymás mellett egy fedél alatt építendő az építkezési bizottság, fölmérvén a területet, kivihetőnek nem találta, nem csak azért, mert a tantermek igen keskenyek s a mellett igen hosszúk volnának; de azért is, mert két egymás ellenében álló ablakokból kapnák a világosságot, ami a szemnek ártalmas; de végre is különösen azért, mert erre nincs is elegendő tér, ha csak a Szeberényi féle lakból egy szobát, egy kamarát és a pinczét le nem romboljuk, ami nem csak kár, de új költségbe verné az egyházat, mert ezek helyett Szeberényinek újakat kellene építenünk. Persze volt erre zaj, morgás, egymás közti beszéd, feleselés, Ónodi et Hurzan tüntetőleg oda hagyták a gyűlést, míg végre a gyűlés kimondotta, hogy a régi épületet le kell mielőbb rombolni és a helyébe csak három tantermet építsen.

Ugyancsak volt nekem dolgom, míg végre ebben megállapodtak. Az öreg Szeberényi ott ült mellettem elejétől végig: csak úgy maga elébe nézett, a gyűlésen nem szólott egyetlen egy árva szót sem s hagyott engem küzdeni. Igazán, csunya dolog tőle! De hisz ismerjük őt ez oldalról már régen. Vagy engem akart compromittálni, vagy tán azt apprehendálja, hogy miért nem tettük ezt Petrovicsal?⁸⁶ Petrovics szívesen itt maradt volna, ha catechetává tesszük.

A régi iskolát tehát most már tegnap kezdtük leszedni. A [Tehlár] féle lak is erősen épül. Nekem pedig reményem van, hogy Fiam Uram segítségével ([Trosz] Szeberényi!) sikerül felállítanunk a catechetai állomást. Nem csak! (és ez egyik kedvenc eszmém) hanem a terjedelmes Tehlárféle portán felállítandunk egy új, 1-4 osztályú tiszta magyar iskolát. Ezt úgy lehetne létesítenünk, ha a Marikféle házat eladnánk. Ennek árán ezen új iskolát és tanítói lakott könnyen fel lehetne építenünk. Maradna akkor a centrumban csak két iskola: a Saláté

⁸⁶ Petrovics békéscsabai tanár, Szeberényi Gusztáv veje volt.

(magyar) és Michnayé (tót). A harmadik építendő terem pedig kisebb tanácskozási teremnek, könyvtárnak sat. használnánk fel, Brozik pedig áttétné a Tehlárfele iskola részén felállítandó új magyar iskolába. Mit mond ehhez Fiam Uram?

Holnap Váradra kellene mennem, Göndöcsel és egy deputatioval, hogy a püspöknek, mint régészeti egyesületünk megválasztott tiszteletbeli tagjának átadjuk a díszokmányt. De annyira köhögök, hogy nem merek elindulni. Legközelebb pedig a megye által ki vagyok egy deputatioval küldve Pestre, azon kérelemmel, hogy a ministerium ne fozson meg minket a gyulai kir. törvényszéktől, mely állítólag Aradra vagy Szegedre szándékoltatik áttétni. No már oda csak elmegyek!

Zsofka múlt szombaton volt nálam kézfogón Kesiárral. Már egyszer ki is lett hirdetve. Az esketés elhalasztatott akkorára, mire Fiam Uram haza jő.

Kedves jó Ilonkám,⁸⁷ most már magácskához is egy pár szót. Ami kalendáriumunk szerint tegnap (május 22) volt Ilona napja. Egy hét lefolyása előtt mindig szabad gratulálni, ezt tanítja arégi szokás. Fogadja úgy az én, mint Málíkám részéről azon forró kívánságunkat, hogy az Úr Isten, férjcskéje oldalán friss egészségben, soká de soká tartsa meg! Majd elmondja nekünk tapasztalatait, élményeit, ha az Isten szerencsésen visszavezérli közénk!

Fiam Uramtól minnél gyakrabban várok tudósítást, s még egyszer arra kérem, ha csak lehet, maradjon ott, míg az egész ügy le nem bonyolódik és tisztába nem jő. Csabára a testamentum még május 19. lejött. Kubek közölte velem úgy az eredetit, valamint a különösen reám vonatkozó fordítást.

Mindkettőjüket csókolva s állandó jó egészséget kívánva, Mac-Kowen ezredes úrnak és Langfeld úrnak tiszteletemet jelentve vagyok

B.Csabán 1888.

máj 24

szerető apa

Haan Lajos

Mióta elmentek, a másjus oly hideg volt, hogy temérdek fa elfagyott, nevezetesen a csabai határban a diófa mind. Most már az idő enyhébb.

Ismeretlen ügyvédnek 1888 augusztusában

⁸⁷ Zsilinszky Mihály második felesége.

Kedves Barátom!

Itt közlöm a végrendeletet.⁸⁸ Kérem majd a gyűlésen becses arra nézve: hogy megtámadható é az érvényesen? Ha megtámadnák, azon esetre Téged kérnék fel ügyvédemül, természetesen jó honorarium mellett. Tisz

barátod

Haan Lajos

[Az ügyvéd megjegyzése: A végrendelet külföldön kelvén, az 1876. XVI törv. cikk 39§ értelmében érvényes akkor is, ha az illető külföldi törvénynek megfelel.

Ha néh. Haan Antal a végrendeletet sajátkezűleg írta, datálta s aláírta, a „codice civile” 775§ értelmében érvényes.]

Samuel Bodorovskýnak 1888. szeptember 17-én

Urozený Pane,

drahý priateľu!

Po dlhšej prestávky našej correspondencii milo ma překwapil Waš priateľský list a k nemu pripojené zanimavé odpisy. Ja to všeccko sbieram na hrbu, čo takto od niekoho dostanem a keď sa toho nazbiera, tedy dám to dowedna scompingowat. Keď, reku, nepoužijem já, použije po mojej smrti dakto iný, komu sa moja knihowňa a listáren dostane. Lebo ja som weru už s 13m Augustom do 70^{ho} roku mojho žiwota wstapil, nuž a dla Žalmu 90^{ho} „wšech dnú lét našich jest lét sedemdesáte“ „a jen silnejšího prirozeni osemdesate lét“, kdo zná, jak dluho mi ještě milost' Boží showiwat' bude! Dosial som, bud Bohu chwála, zdrawy a pri sile. Ai teraz pracujem na druhom wydání mojej „Békésvármegye hajdana“ ktorým ma moja stolica powěřila, abych ho wydal z nowu s obrazma. W této záležitosti konal som teraz dwa roky dlauhau cestu do Münchenu a nalezl tam wyše sto árchow dokumentow z XVI stoletia na bekešskau stolicu sa wztahujúcich „in dem Landesarchiw“. Jako sa to tam dostalo, toby dlauhé bylo wyprawowat'. Na krátce jen tolik: tehdaž temer celau tauto stolicu

⁸⁸ Haan testvérenek, a Capriban élő és ott elhunyt Haan Antalnak 1888. március 4-én kelt és 1888. május 7-én kiegészített végrendeletére utal, melyben testvére Haan Lajosra, az ő elhunytá esetén pedig Haan Vilmos négy gyermekére és Haan Lajos unokájára, Zsilinszky Lajosra hagyott mindent.

wládal Dord, Markrábe brandenburský, ten welký lutheran a priatel Lutherov a ked sa po bytke u Mohače z krajiny wystehowal, odniesol so sebou celý stoličný archiw do Nemecka. Možete si mysliet, aká to radosť pre mna, ked som sa tam w týchto listinach prehnal a je odpisowal. Dielo moje, Boh dá, wyjde pod rokom na swětlo. Mam za to dostať od stolicy honorár 2500 zl. Koštuje to ale aj mnoho práce, zwlašte mna, který som spolu tak welkej cýrkwi knazom, kde mam zaopatrowať 27 tisíc dietok! Nuž ale, dobrý pan Boh! Ide to pomáły!

Testament Baumhackla ma welmo zanimá! Ozaj ač Wam tak zbýwať bude času, odpíšte mi ho, alebo dajte odpísať: wdačne zaplatím!

Wúbec ta Waša milá Bystrica bude mi vždy milow rozpomienkow. Škoda toho mojho Radwanskyho. Jak milé večeri som u neho ztráwil r. 1880 ho. Ai Nyárowci ma napekajau, aby som ich nawštíwil, lebo oni tiež boly u mna r. 1881. Ale ked je to tak daleko a čas nezbywá! A ten Ipolyi, to bol moj šwagor. Jeho sestrinu dceru ma za manželku mojho bratow syn, advokát na Čabe. Bohu žial, že z dedictwa po byskupowi ani len haliera nedostal!

My sme boli weru v predešlé jaři we welkém nebezpečenstwi následkom powodně. Sto a sto wozow bežalo na salaše, kam sa lud naš, jako na bezpečnejšie mesto prestehowal so svojim zbožím. Otworili sme chudobě aj naš welký chrám, který bol preplnený zbožím, ládami, duchnami. A hla, ked sme sa nazdali, že nam je už koněc, že nikdy wiac Čaba Čabow nebude, w tau noc priwolal pan wlnám na mesto naše sa oboriwším: „potud a né dale!“ Okolo pólnoci pretrhla woda na troch mestach železničný gát a hnala sa od mesta našeho tam, tam na nížiny, do biharskej stolicy a my wzdychli a dakowali panu Bohu za jeho už neočekawanau milost’!

Práce tu welmi mnoho! Predešlýho týdňa mal som len pohrabních kázní osem, – ačkolwek len dospelejším, wyše 14 ročným kážeme. A tie mnohé conwenty, cirkewné, školské, mestské! Werte mi, že pres den sotwa za hodinu možem pokojne pracowať, bez toho, aby mi niekdo na dweře neklopal. Ai toho leta som sa musel na tri týdne odialit’ do Budína, do cýsarských kúpelow, nie preto, abych sa kaupal, ale abych pokojně pracowať mohol moje wierálne práce.

Ozaj, či som Wam ja už poslal moj maďarský zpewník, piesne to napospol z Tranosciusa preložené – alebo historiu generálných konwentow našich, kde je aj žiwotopis a podobyžen Radwanskeho? Uwedomte ma o tom, len tak na poštowej karotky a zašlem Wam jedno alebo druhé. Wy pak za to budete tak dobrý a pošlete mi asi šest tých borowkowých, znamenitých pipasárow. Mal som jich dost od Was : ale wšecky mi odwliekli moji zdejší pajtáši, nuž nemam teraz ani jedon!

A teraz ešte raz dakujem za Wašu uprimnau priateľskau lásku a rozpomienku na mňa
a som s úctou

Waš

uprimně oddaný

Ludw. Haan

na Čabe. 1888

dna 17. Sept.

Wenczel Gusztávhoz 1888. október 31-én

Nagyságos Úr!

Sok utánjárás után sikerült összehoznom a „Békés vármegyei régész és miv. történeti egylet
évkönyveinek azon köteteit, melyek Nagyságod könyvtárából hiányzanak. Küldöm azokat
Nagyságodnak a mai postával, egyuttal hálás köszönetemet mondván azon meleg
érdeklődésért, mellyel ugy egyletünk, valamint tudomásom szerint, a békési, az egyetemi
tanuló ifjak iránt érdeklődik nagyságod.

Közhasznú munkálkodásához Istentől további erőt, egészséget kívánva s magamat további
becses vonzalmába ajánlva vagyok tisztelettel Nagyságodnak
aláz. szolg.

Haan Lajos

B. Csabán, 1888. Oct 31.

1889

Márky Sándornak 1889. április 4-én

Kedves Öcsém Uram!

Ápril 28-án, – ha csak valami akadály nem áll elő, – szándékozom felmenni Pestre s ott leszek az akadémiai választásokon. Kóstoltuk, amint tudja, Kedves Öcsém Uram, azt a ménykő almabort Linczből, de bizony az sehogy sem ízlett; tehát magam is rajta leszek, hogy a megválasztás sikerüljön és az áldomást reá jó tokajival ihassuk meg. Ma várom Csabára Zsilinszkyt. Lelkére kötöttem, hogy addig is, míg én feljövök, üsse a vasat.

Az az én Lajosom ellátogat-e néha Önökhöz? Persze, mint katonának, most nem igen van ideje hozzá. Én a nyáron tettem tiszteletemet, de nem találtam Önöket otthon. Úgy hiszem, Sarkadon voltak.

Tiszteletemet kérem átadni nőm részéről is tisztelt k. nejének.

Bezárom leveletem, azon ohajtással: Isten éltesse Márky Sándort, mint akadémiai colégámat!

igaz bar.

Haana Lajos

BCsaba 1889.

Ápr. 4.

Szinnyei Józsefhez 1889. december 12-én⁸⁹

Kedves Barátom!

Túl lapon küldöm valahára Achim Ádám életrajzát. S azt én nekem kellett kisebb közbeszúrással kibővítenem.

⁸⁹ Haan Lajos levelei Márky Sándorhoz és Szinnyei Józsefhez. Békéscsaba, 1984.

Amint leveledet megkaptam, azonnal írtam neki is, és sógorának Langhnak. Végre sok sürgetésem után ma érkezett hozzám azon néhány sornyi életrajz, melyet íme küldök. Olyan sok bajjal, utánjárással, sürgetéssel jár az ilyeneket beszerezni.

barátod

Haan Lajos

BCsaba. 889

Dec. 12.

ACHIM ÁDÁM

Született: 1830. sept. 29. B.Csabán

*felszenteltetett: 1856-ban s káplán volt Tótkomlóson és BCsabán *Albertire* választott rendes lelkésznek: 1860 május hónapban. Innen Szarvasra ment 1771 november végén.*

Mint szarvasi lelkész adta ki „Putnik sveta” –című művét, továbbá névtelenül megjelent *káté-magyarázatát*, több kisebb alkalmi művecskét egyházi beszédet és eredeti éneket *magyar* és tót nyelven.

Ennél több adatot az életrajzára és irodalmi működésére vonatkozólag nem szerezhettem.

1889. decz.19.

kiváló tisztelettel

Láng Géza

Jelenleg a békési evang.

esperességnek főesperese

1890

Zsilinszky Mihálynak 1890. március 10-én

K. Fiam Uram!

Neheztelő hangon írt levelére nem válaszoltam eddig azért, mert én, ha ily kényes tárgyban kell válaszolnom, szeretek elébb mindég egyet aludni. Ki ezt nem teszi, sokszor jár úgy, hogy olyanokat ír, miket később maga is megbán. Nem azért válaszolok, hogy mentsem eljárásomat, mert erre valóban szükség nincs, de írok részint azért, hogy Fiam Uramat megnyugtassam, részint azért, hogy egyre másra nézve felvilágosítást adjak.

Azt írja F. Uram: hogy miért siettem annyira a pénz felvételével? Tettem azt azon oknál fogva, mert váltóim úgy a népbankban, valamint a takarékpénztárban marc. 8. jártak le. Azt akartam tehát elérni, hogy a pénz akkorára itt legyen s ez meg is történt. A pénz 6án kezemnél volt s én 7-én váltóimat lefizettem s így szabadultam meg valahára azon teheről, mely 16 év óta nyomott. Gondolom Fiam Uram is be fogja látni, hogy én, ki eddig annyit dolgoztam, mások miatt annyi álmatlan éjt eltöltöttem,⁹⁰ most, midőn a jó Isten megsegített, megérdemlem azt, hogy adósságmentesen legalább életemnek utolsó éveit egy kis nyugalomban eltöltsem.

Hogy miért küldtem Laczit Pestre? miért nem bíztam meg az ügy elintézésével Lajost?⁹¹ ez meg azért történt, mert ha Lajost bízom meg, akkor ez kénytelen lett volna a készpénzt [...] szóló takarékpénztári könyvecskét postán küldeni. Én pedig kikerülni akartam azt, hogy itt Csabán híre terjedjen annak, hogy Haan Lajos 13 000 frtot kapott. Ez csak irigységet szült volna. Lehet, hogy még Haan Bélában is feltámadt volna az irigység ördöge s megtámadta volna az örökösödés jogosultságát. Így pedig Laczi által úgy a pénz valamint a 10 000 frtról szóló takarékpénztári könyvecske szép csendesen kezemhez jutott s nekem ez mindössze 25 frtomba került.

A mi F. Uram továbbá ír, hogy most már hát legalább 12 000 frtot helyezzek el Lajos örökségeül a takarékpénztárba, az igenis megtörtént. El van helyezve Pesten az első hazai takar. pénztárban 10 ezer ft, a bcsabaiban egy ezer, egy ezeret pedig már régebben adtam F. uramnak. Ez öszvesen 12,000 ft. Ha én édes Szüleim után mindössze 5200 ftot örökségben

⁹⁰ Haan testvérei, Haan Vilmos és Haan Albert után 14 000 forintnyi adósságot fizetett ki, azonban öccse, Antal halála után egy hasonló összeget örökölt, amellyel rendezni tudta tartozásait.

⁹¹ Zsilinszky Lajos, Haan Lajos egyetlen unokája.

kaptam, gondolom, Fiam Uram nagyon meg lehet elégedve, ha én meg unokámnak 12,000 ftot juttatok, természetesen az én halálom után és nőm halála után, előbb nem. Ezen pénzből, ne tessék félni, bizony nem fog elkallódni egy árva fillér sem, sőt, igyekezem azt inkább szaporítani. Fogyna az csak azon esetben, ha, - amitől Isten óvjon! – oly betegségbe esném, hogy kénytelen volnék papi hivatalomról lemondani, illetőleg, ha rossz akaróim nyomást gyakorolnának reám, hogy mint tehetetlen, mondjak le. No de, hiszen ez, míg Zsilinszky Mihály lesz a csabai és esperess. inspector meg nem történhetik. A pénzt pedig csak azon esetben venném ki a takarékpénztárból, ha netán a politikai körülmények úgy változnának az országban, hogy a pénzt a pénztárban veszélyeztetve látnám. Akkor igen is, természetesen előbb Fiam Urammal megbeszélve a dolgot, kiveszem és földvételre fordítom.

Gondolom, hogy ezzel megnyugtattam Fiam Uramat s leszünk egymás irányában ezután is azok, akik eddig voltunk. Én pedig elértem eljárásom folytán azt, hogy menekülve a sok gondtól, melyek eddig gyötörtek, most már nőmmel együtt, nyugodtabban élem át azon néhány évet, melyeket a jó Isten számomra még az életben kiszabott.

B.Csabán 890

mart 10.

Márky Sándornak 1890. április 19-én

Igen tisztelt kedves Barátom Uram!

Bár dagadt a torkom (glossitisbe estem!)

Május ötödikén fent leszek én Pesten.

Miattam tag lehet a húsz közül bárki:

Az én jelöltem csak útitársam Márki!

Ezt kivinni most, úgy hiszem, nem lesz bajos,

Azért előre is üdvözli Haan Lajos.

1890. ápr. 19.

Márky Sándornak 1890. május 11-én

Igen tisztelt Barátom Uram!

Mondhatom, hogy igen nagy érdeklődéssel olvastam „az Arad-Hegyallja” című értekezését. Le sem tettem kezemből, míg végig elolvasva nem lett. Most olvassa nőm és sógornőm.

Engedje meg, hogy ez alkalomból egy tévedésre figyelmeztessem. Azt mondja Ön a 97 lapon, hogy a *sikulai almát* tulajdonképpen nem sikulainak, de borosjenőinek kellene nevezni, mert azt csak Aczél János ültette át a borosjenői egykori passának kertjéből Sikulára. – A dolog nem úgy áll. Nagyon jól emlékszem, hogy a „magyar Gazda” valamely számában még a 40-es években közölve volt egy borosjenői passának levele a sikulai bírókhoz, melyben rossz néven veszi, hogy azt az almafajt, melyet ő hozott törökországból s melynek magvát nekik is megküldötte volt, nem tenyésztik. Így hát régen Aczél előtt, egy török pasa honosította azt meg Sikulán. A levél nagyon érdekes. Ugyan keresse fel Uram öcsém a múzeumi könyvtárban a Magyar Gazda fentemlített számai valamelyikében. Arad várm. monographiájában nem lenne érdektelen kiadni szóról szóra ezen levelet.

Szerencsésen haza érkeztünk. Kérjük átadni őszinte tiszteltünk kifejezését kedves Hugom asszonynak.

Vagyok szokott tisztelettel

őszinte igaz híve

Haan Lajos

BCsabán 1890.

Május 11.

Szeberényi Lajos Zsigmondnak 1890. december 26-án⁹²

Kedves Barátom Uram!

Szeretett Mamája által értesültem, hogy Ön, daczára annak, hogy kedves Hugom asszony még éppen nincs túl a veszedelmen, január 2-án vele együtt készül végképp leköltözni Csabára, bizva abban, hogy a vasúton lesz olyan külön kocsija, hol védve lesznek a hideg időjárásnak minden befolyásától. Én, kedves öcsém uram, ismételten is azt tanácsolom, ne siettesse oly nagyon azt a leköltözést. Gondom van nekem arra, hogy itt az egyház úgy legyen ellátva, amint kell. Ebben a tekintetben legyen egészen nyugodt: míg ellenben ez a hideg idő a legkárosabb befolyással lehet, úgy kedves neje, valamint legkisebb gyermeke, mely amint hallom, szintén beteges, egészségére. Hogy ha mégis feltett szándéka mellett maradna Uram Öcsém, abban az esetben legyen szíves engem tudósítani s megírni a napot és az órát,

⁹² OSZK Kézirattár, Szeberényi hagyaték, 151/9.

amelyben érkezik, hogy én a kurator által a paplakot oly rendbe hozathassam akkorára, hogy abba bízvást, kényelmesen beszállásolhassák magokat. A mi engem illet, hát bizony én még most sem vagyok képes templomi istentiszteletet végezni. Talán majd a tavasz elhozza a javulást, legalább az orvosok biztatnak vele. Azt tetszik tudni bizonyosan, hogy Szeberényi Lajos meg van választva Fóthra lelkésznek. Az ő helyére szeretném káplánomat behelyezni. Egyébiránt erről majd akkor, ha el tetszik ide jönni.

Boldog új évet s allandó jó egészséget kíván mindnyájuknak
szerető collegája

Haan Lajos

B. Csabán 1890. dec 26.

1891

Ismeretlenek 1891. január 28-án

Welebný Pane Bratře!

Dakujem Wam srdečně za Waš uprimný winš, s kterým započínate Waš mne milý list odo dňa 23 Januara.

Wšemohaucý a dobrotiwý nebeský otec, račiž všetko to, čo mne blahoželáte, w hojně míře splniť i na Was.

Že ste Transcianum na mojho wnučka addressowaně, už naspet poslal, to ste welmi dobře wykonal, lebo už na mna došla upozornující cedula, že ho čakajau naspet. Je to, jako ho my woláme, takrečené Unicum, to jest dielo takowé, které w krajíně celej po riedku nachádza, najwiac asnad w 5-exemplároch a proto si takowéto Unicum každá werejná biblitheka wisoce waží a stráží to, ako poklad a nerada dáwá na widjek.

Ač moja knihowna, která wyše tritisíc kusow knih obsahuje, ma zo pár takowýchto knih. Tak kupr. Jedno takowéto Unicum, ktoré w celé krajine len u mňa, w akademickéj a muzealnejskej bibliotheky sa nalezalo a které som ja za 10 xrov kaupil, predal som predošleho roku takowemuto milovníkovi starožitních knih za 80, prawím za Osemdesjať zlatých. Bola to takrečená: historia colloquii osepregiensis, / exendebat Bartf, David Suttgesell. An. 1596./ Mam ešte aj wjac takowýchto drahocenných knih, menovite Bibliu tatínskau tlačenau w Benatkach r. 1497. potom Severíni Scultetii hypomnemata, Bartf 1599 a Krmanowa kázeň slowenskau, keď r. 1707 [nečitateľné], Rakociho [nečitateľné] po(s)wiecal. Skulteti w Uhorsku a Sedmohradsku nalezá sa len w troch exemplároch; tretí je moj; Krman len w čtyroch, čtvrtý je u mňa. Ja(k) to widíte pan Brat, už od mojej mladosti tak robím, že keď wolaktorý kňaz umrie, o nomž znam, že jeho starý otec alebo dēdo bol mužom učeným, po pohrabě som na tretí, čtvrtý den už tam, ale hladám knihy wzáčné ne w bibliotheky, lebo tam obyčajne nalezám len krásne wiazanie Jókaiho alebo Jósikove regénye, ale idem na padlaš a tam pri kochu potom nalezám knihy wzáčné, cenu majúce. Tak som si zwážil po 10-20 xrov už kopy takých knih, které jsau ozdobou mojej bibliotheky a kterébych trebárs dnes hodne draho predat' mohol. Nuž ale dost o tom teraz. Aj toto som len preto pripomenul, že na Was widím muža, ktorý, kduby sa k tomu celou chuťou pričiniť chcel, mohol by si získať tolko známosti na poli literatury, která kniha stará ma cenu a která nie. Budeme sa o tom potom obšírnejšie zhowárat', keď príjdem na Tranowskyho Jubileum do Mikuláša, kam sa

strojím aj s manželkou aj s našim Seniorom Achimom. Len že weru welmo počínám už slabnut, ako to u 72 ½ ročného starca, ktorý sa wela napracował, inakšie ani byť nemôže.

Na tau Wašu otázku: že či Samuela Tranosciusa ešte aj teraz za apostatu, odpadlca držím, len tolko: že weru už teraz nie. Odkial žeby ozaj pochodila na proti jeho osobě ta hnusná nenáwist u katolíckych kňazov, kterau už r. 1744 doswedčil tehdajší mikulašsky knaz, keby sa Tranoscius pozdejšie bol stal katolíkom? Potom, žeby ho wraj bystričanja r. 1658 boli wolali za kňaza, keby neboli přesvědčeni býwali o tom, že je s telom, dušow lutherán? Mňa Kollár bol dowiedol na milnau cestu, ked som písal Citharu Sanctorum. Lebo, ak za wzpominám, w jeho výklade ku Slawy dceře čítal som dakde, že bol pozdejšie apostatom. Wydawatelom Kalendára Lutherowho je Bachat. Weru, prw akoby bol wydal pojednanie o Tranosciusovi, mohol sa ma zpítať, či w ňom dačo nemienim premenit.

Hornanskymu som písal, aby pohladal dreworezi Hruškovica a Tranowskýho. Odpowed jeho: že dost hladal, ale jich nikde w piwnici swojej, kde dreworezi odkladá, naleznut' nemohol. Prosim Was, pridajte k Wašmu pojednaní aj to: že teraz aj Haan inakšie smyšlia o Sam. Tranowskemu a že keby sa redaktor bol od neho opítal, aj onby bol priswedčil, že Tranowsky apostatom nebol.

Keby ste ma raz tak nauštíwit mohol tu na Čabě, weru by sme dobře ztráwili den-dwa.

Nu s tým [nečitateľné] blaze, až do wideni w Mikulaši, chceli tak pan Brát. Som Waš

upr. Brat w P.

Ludw. Haan

Na Čabe 1891

Dne 28 Jan.

Függelék

Vilmos bátyámért fizettem

Lővy Áronnak –	200 Ft
Vozáriknak -	300 –
öz. Schwarcz Samuelnek	300 –
Eggerernek Pesten	250 –
Kézpénzem nála veszett -	700 –
Butorait kiváltottam -	150 –
Elzálogosított népb. részvényeim	557 –
Ezektől 1875-1890 8% kamat	682 –
Fickernek	644 –
Ennek tizenöt évi 7% kamatja	675 –
Bankokban váltók	2952 –
Ezeokról 10 év alatt lefizettem 1800 ft	
10 évi 8% kamat	1440 –
A többi 1152 ft. után 15	
évi 8 % kamat	1380 –
Szeberényinek	200 ft
ennek 15 évi 6% kamatja	180
<hr/>	
Öszvesen	10,610 ft
Haan Lajos	

Tisztelendő Haan Lajos úr híványa

A b. csabai ág. hitv evang egyház által a lelkész urak számára megállapított dotatiók és fizetések

A. Az egyháztól

1. Szabad lakás az úgy nevezett paplakban
2. 400, azaz négyszáz forint folyó pengő pénzben
3. Két száz köből a hívektől beszedett búza
4. Nagyvennégy hold föld
5. Két öl fa

B. A város részéről

1. Nyolc szekér vagy tizenhat kocsi széna
2. Hat öl fa

C. Stola

1. Keresztelésért 30 azaz harminc krajcár váltóban
2. Avatásért 3 azaz három krajcár váltóban
3. Esketés és hirdetésért 30 azaz harminc pengő krajcár
4. Menyasszonyi avatásért 3 azaz három váltó krajcár
5. [olvashatatlan sor]
6. Halotti hirdetés és temetésért 15 azaz tizenöt krajcár váltóban
7. Keresztlevélért 1 azaz egy váltó forint

Ezen fizetésért köteles a lelkész a fennálló egyházi határozat szerint saját költségén segédlelkészt tartani és az egyházi foglalkozásokat segédje közremunkálásával akadálytalanul végezni. A segéd nős nem lehet.

B Csabán, 1855. nov 7.dikén tartott presbyteri gyűlésben

Haan Lajos végrendelete

Atyának, Fiúnak és a szent Lélek Úr Istennek nevében. Amen

Engem, alulírottat már több, mint két esztendeje az ugynevezett glossitis gyötör. Legközelebb tegnap, február 6-án, az éjszakám mindjárt, amint ágyamba lefeküdtem, éjszakám igen gyötrelmes kezdett lenni. Erős köhögés vett elő, daganatom fájt mintha csak valaki fűrészelte volna azt, szájam tele volt nyálkával, sőt, nyálam véres kezdett lenni, ami ezen betegségben igen rossz jel. Ma ugyan nincs semmi bajom, egészen jól érzem magamat; de azért mint 72 évet túlhaladott öreg embernek, éppen a tegnapi rosszullét következtében, folyvást fülemben zúgnak Esaiás prófétának ama intő szavai: „rendezd el a te házádat, mert meghalsz.

Csináltam én ugyan már néhány évvel ezelőtt Omazta Gyula közjegyző előtt Kedves Málikámmal⁹³ együtt végrendeletet, melyben kölcsönösen azt fejezzük ki: hogy bármelyikünket venné magához előbb az Úr Isten, minden vagyon az életben maradtra szálljon, úgy, hogy ez azt tehesse vele, amit akar, s csak mindkettőnk halála után szálljon a fentmaradó vagyon egyetlen, kedves unokánkra, Zsilinszky Lajosra. De miután ezen végrendelet csak úgy általánosságban forog, most már én, mint aki kész lehetek arra, 72 éves beteges ember, hogy nőmet az örökkévalóságba meg fogom előzni, a fennebbi általános végrendeletet most már részletezni kívánom a jelen végrendelet által.

Hogy ezt tehessem, először is elő kell terjesztenem azt, hogy vagyonilag hogyan állok.

Van a megyénél a már régebben benyújtott, de jelenleg a m. tudom. akadémián felülbírálaton lévő Békés vármegye története cz. munkámért – 5000 ftom

A bcsabai ev. egyháznál 5% kamatokon, melyek félévenként előre fizettetnek, van elhelyezve – 50 000 ft

A vasuton túli majornak, mely 13 ½ holdat tesz ki, értéke – 5000 ft

A vandhádi rétben van 4 oktám, melyért az után is kaphattam volna – 5000 ft

Ugyanott Sztraka mellett két okta – 500 ft

Körösparti szőlőm megér 300 ft

Két tehén járási legelői hold – 300 ft

A bakos utcza 818 sz. a. ház – 1800 ft

Halálom esetén Málikának ¼ évi özvegyi illetősége m. e. – 600 ft

Szobabeli bútoraim, képek, ruhanemű, tehenek, arany órák, a sorsjegyeim megér – 5000 ft

⁹³ Vilim Amália, Haan Lajos második felesége.

Könyvtáram értéke legkevesebb – 600 ft

Biztosítva vagyok a Gresham intézetnél – 1500 ft

Adósságom most, miután a bank megbukott, kitesz öszv 23 800 ft

3 440 ft

Marad tisztán 19 360 ft.

Itt előre és újra megerősítem azon, a közjegyző előtt tett nyilatkozatomat, hogy halálom esetére minden vagyon kedves nőmre szálljon s ő azzal, amint akarni fogja szabadon rendelkezessék.

Hozzá adom e nyilatkozathoz ezeket:

1. Vilma⁹⁴ sógornőm egy eléggé meg nem becsülhető derék nő. Atyját, anyját, nővérét a legtürelemesebben ápolta hosszas betegségeikben és mégis egyedül ő volt az, a ki, igaz, hogy utoljára csekélyre olvadt Vilim vagyonból nem kapta Ki a maga részét. Ezt szemem előtt tartva ezennel kívánom és rendelem, hogy halálom és kedves nőm halála után ő bírja és lakja a Bakos utcza 818. sz. a. házat, ő bírja és élvezze a vasúton túli egész majori birtokot s csak ha őtet is kiszólítja az Úr Isten az életből, szálljon úgy a ház, valamint a major unokámra Zsilinszky Lajosra.

2. Igaz ugyan, hogy Vilmos bátyámért, ha a kamatokat is beleszámítom, fizettem körülbelül 11 000 fton.⁹⁵ Nemcsak: de midőn egy pesti zsidó elárvereztette minden ruháját és házi bútort, az árverésen Minka néném és én vásároltuk azt meg 650 fton és visszaadtuk Vilmoséknak.⁹⁶ Sőt, midőn a néla lakott Molnár Miklós súlyos betegen feküdt, én voltam az, ki Miklóst rábírtam, hogy Vilmos nejének kétezer forintot hagyományozott: de mindezekért fia, Béla részéről jóakarattal és elismeréssel nem találkoztam. Mindamellett ezt tekintetbe nem véve, ezennel rendelem és kívánom, hogy kedves nőm halála után, a felmaradandó vagyonomból Vilmos gyermekeinek, nevezetesen Donner Lajosnénak, Haan Emmának és Gézának, mindeniknek külön ezer, ezer, öszvesen tehát háromezer forint adományoztassék.

3. Ugyanakkor a Leszich árváknak, kiket én iskoláztattam és reájok én költöttem, fizettessék ki öszvesen a kettőnek ezer forint, ha pedig már akkor a vagyon adósság mentes lesz, kétezer forint.

Még így is, a 4-5 ezer forint levonásával marad Lajos unokám számára 16 ezer forintnyi örökség. Ha jó atyja is ennyit juttat részére, kész úr lesz belőle. Nekem kedves jó szüleim után

⁹⁴ Vilim Vilma

⁹⁵ Haan Vilmos óriási adósságot halmozott fel, amelynél a kezességet öccse, Lajos vállalta.

⁹⁶ A megvásárolt tárgyak jegyzékét és az átadás egyéb iratait lásd a Békés Megyei Könyvtár Haan Lajos hagyatékában.

összesen 5300 ftnyi örökség jutott. Pedig ezen remélhető örökségen kívül atyjának, még leányom életében, adtam ezer ftot.

A mi könyvtáramat illeti, annak catalogusát elkészítettem. Leugjobb lesz, ha azt halálom után vőm és unokám azonnal eladják valamely pesti antiquariusnak. A könyvek közül azok, melyek a vendégszoba felőli könyvtár legalsó rekeszében balról vannak elhelyezve, küldessenek el ajándékba a szarvasi gymnasiumi könyvtárnak; a jobb felőliek pedig helyeztessenek el a bcsabai egyházi levéltárba.

A csabai gymnasiumnak fizetessék ki azon 500 ft összeget, melyet, mint Antal öcsémnek szóló stipendialis tőkét alapítványoztam. Azon kívül ezen gymnasiumnak hagyom régi cserép és bronz gyűjteményemet és numismaticamat.

Ezzel immár bezárom jelen végrendeletemet. A jószágos mennyei Isten, ki eddig oly bő mértékben éreztette velem atyai kegyelmét, kísérjen áldásával ezután is, hogy még legalább néhány évet élhessek kedves Málikámmal. Ha pedig ő másképp határozta el, legyen meg az ő szent akaratja. Amen

Kelt B Csabán 1891

Febr 7.

Haan Lajos

bcsabai ev. lelkész

A levelek címzettjei

Aigner Lajos (1840 – 1909) könyvkiadó, irodalomtörténész, bibliográfus.

Bodorovský, Samuel (1825 – 1891) besztercebányai városi jegyző, ügyvéd, a Matica slovenská alapító tagja.

Czanyuga József (1816 – 1894) drámaíró, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósági titkára.

Haan Vilma (1813 - 1882) Haan Lajos egyetlen, felnőttkort megélt nővére, Molnár József nagyváradi gyógyszerész felesége.

Hroboň, Ľudovít (1817-1880) evangélikus lelkész, író, Samo Bohdan Hroboň bátyja.

Hroboň, Samo Bohdan (1820 – 1884) költő, műfordító, a szlovák romantika képviselője.

Hurban, Jozef Miloslav (1817 -1888) evangélikus pap, író, a szlovák nemzeti mozgalom egyik vezetője, az 1848-as szlovák katonai megmozdulások vezéralakja.

Leška, Ján (1831 – 1909) szlovák evangélikus lelkész, író, újságíró, műfordító.

Márki Sándor (1853 – 1925) történész, 1867-1887 között Jókai Mór üstökös c. lapjának munkatársa. 1877-től Aradon, 1886-tól Budapesten tanít. 1886-ban Haan Lajossal és unokájával, Zsilinszky Mihállyal együtt utaztak Münchenbe kutatóútra.

Nagy Iván (1824 – 1898) történész, genealógus. 1855-től a pesti egyetemi könyvtár tisztviselője, a magyar tudományos genealógia megalapítója.

Nyáry Albert, báró (1828 – 1886) történész. 1849 után emigrált, 1859-ben az itáliai magyar légióban harcolt, 1860-1867 között itáliai levéltárakban jelentős magyar vonatkozású anyagot gyűjtött. Tevékenyen részt vett a Magyar Történelmi Társulat megalapításában.

Nyáry Jenő, báró (1836 – 1914) régész, 1878-tól az Országos Magyar Régészeti és Embertani Társulat másodelnöke.

Odescalchi Artur (1837 – 1925) szerémi herceg, felső-magyarországi nagybirtokos, számos tanulmányt írt álnéven, kastélyában középkori lovag módjára élt.

Pajor István (1821 – 1899) jogász, földbirtokos. Szépirodalmi munkásságából elsősorban műfordításai jelentősek. Többnyire latinból és németből fordított, azonban ő volt Ján Kollár Slávy dcérájának is az első fordítója.

Pesty Frigyes (1823 – 1889) történész, komoly szerepe volt a Magyar Történelmi Társulat, illetve a Századok c. folyóirat megalapításában. Főként történeti földrajzzal és Dél-Magyarország történelmével foglalkozott.

Révész Imre (1826 – 1881) református lelkész, egyházjogi és egyháztörténeti kutató és író.

Rómer Flóris (1815 – 1889) katolikus pap, művészettörténész, a magyar régészettudomány egyik megalapítója. 1869 és 1877 között a Magyar Nemzeti Múzeum régiségtárának őre.

Roy, Pavel (1839-1909) publicista, bibliográfus, puchói evangélikus lelkész.

Sasinek, František (1830 – 1914) katolikus lelkész, történész, a Matica slovenská alapító tagja. Szlovák történeti tárgyú munkái kapcsán gyakran került vitába magyar történészekkel, pl. Zsilinszky Mihállyal.

Steinacker Gusztáv (1809 – 1877) evangélikus lelkész, tanár, író, műfordító a Debreceni Református Felsőbb Leányiskola igazgatója.

Szeberényi Lajos Zsigmond (1859 – 1941) evangélikus lelkész, író. Apja, Szeberényi Gusztáv halála után választották meg Békéscsabán lelkésznek.

Szilágyi Sándor (1827 – 1899) történész, főként az Erdélyi Fejedelemség történetével foglalkozott. Komoly szerepe volt a magyar történettudomány intézményrendszerének kiépítésében, 1875-től szerkesztette a Századokat.

Szinnyei József (1830 – 1913) 1872-től az egyetemi könyvtár munkatársa, a magyar tudományos biográfia és bibliográfia megalapozója.

Thallóczy Lajos (1857 – 1916) történész, politikus. 1875-től a Magyar Történelmi Társulat segédtitkára, 1877-től a Magyar Országos Levéltár munkatársa.

Thaly Kálmán (1839 – 1909) történész, politikus. 1867 – 1875 között a Magyar Történelmi Társulat titkára, a Századok szerkesztője.

Wenczel Gusztáv (1812 – 1891) jogász, történész 1850-1889 között a pesti egyetemen jogot tanított.

Zsilinszky Mihály (1838 – 1925) történész, politikus, 1873 – 1885 között a Békés Vármegyei Régészeti és Művelődéstörténeti társulat titkára, 1861 – 1874 között a szarvasi főgimnázium tanára, később országgyűlési képviselő, majd csongrádi, zólyomi főispán, végül a Vallás és Közoktatási Minisztérium államtitkára. 1867-ben feleségül vette Haan Lajos egyetlen lányát, Karolinát. Haan és Zsilinszky jó kapcsolata Haan Karolina halála után is megmaradt, nem csak magánéleti szinten - szorosan együttműködtek az evangélikus egyházon belül, illetve történészekként.

A levelek forrása

Samo Bohdan Hroboňnak 1838. október 3-án – Martin, Slovenská národná knižnica

Haan Vilmának 1847. október 18-án – Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba, Haan Lajos hagyaték

Steinacker Gusztávhoz 1858 – OSZK Kézirattár, levelestár

Haan Vilmának 1864. január 31-én – Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba, Haan Lajos hagyaték

Haan Vilmának 1864. február 15-én – Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba, Haan Lajos hagyaték

Nagy Ivánhoz 1865. február 26-án – OSZK Kézirattár, levelestár

Pesty Frigyeshez 1865. április 18-án – OSZK Kézirattár, levelestár

Pesty Frigyeshez 1865. május 7-én – OSZK Kézirattár, levelestár

Nagy Ivánhoz 1865. június 21-én – OSZK Kézirattár, levelestár

Nagy Ivánhoz 1865. december 19-én – OSZK Kézirattár, levelestár

Nagy Ivánhoz 1866. január 20-án – OSZK Kézirattár, levelestár

Nagy Ivánnak 1866. november 25-én – OSZK Kézirattár, levelestár

Thaly Kálmánnak 1867. május 2-án – MNL OL P. 1747. 17. k. 2310 – 2314.

Pesty Frigyesnek 1867. július 11-én – OSZK Kézirattár, levelestár

Nagy Ivánnak 1869. január 24-én – OSZK Kézirattár, levelestár

Nagy Ivánnak 1869. augusztus 13-án – OSZK Kézirattár, levelestár

Pesty Frigyesnek 1869. december 6-án – OSZK Kézirattár, levelestár

Thaly Kálmánnak 1870. február 9-én – MNL OL P. 1747. 17. k. 2310 – 2314.

Nagy Ivánhoz 1870. február 10-én – OSZK Kézirattár, levelestár

Pesty Frigyesnek 1870. február 26-án – OSZK Kézirattár, levelestár

Pesty Frigyesnek 1870. július 12-én – OSZK Kézirattár, levelestár

Aigner Lajoshoz 1871. április 26-án – OSZK Kézirattár, levelestár

Jozef Miloslav Hurbannak 1872. július 1-én – Martin, Slovenská národná knižnica

Jozef Miloslav Hurbannak 1873. március 15-én – Martin, Slovenská národná knižnica

Szilágyi Sándornak 1873. április 27-én – OSZK Kézirattár, levelestár

Pavel Roynak 1873. július 17-én – Martin, Slovenská národná knižnica

Ján Leškának 1873. július 19-én – Martin, Slovenská národná knižnica

František V. Sasineknak 1874. augusztus 18-án – Martin, Slovenská národná knižnica

Thaly Kálmánnak 1874. október 3-án – MNL OL P. 1747. 17. k. 2310 – 2314.

Nagy Ivánhoz 1874. október 4-én– OSZK Kézirattár, levelestár

Pajor Istvánhoz 1874. október 14-én– OSZK Kézirattár, levelestár

Pajor Istvánhoz 1874. november 9-én– OSZK Kézirattár, levelestár

Nagy Ivánhoz 1875. április 20-án– OSZK Kézirattár, levelestár

Pesty Frigyesnek 1875. augusztus 18-án. – OSZK Kézirattár, levelestár

Pesty Frigyesnek 1875. november 2-án– OSZK Kézirattár, levelestár

Ľudovít Hroboňnak 1876. január 19-én – Martin, Slovenská národná knižnica

František V. Sasineknak 1876. február 1-én– Martin, Slovenská národná knižnica

Révész Imrének 1876. március 8-án. Tiszántúli Ref. Egyházkerület Levéltára, Debrecen, T. B. c. i./197

Nyáry Alberthez 1876. március 9-én– OSZK Kézirattár, levelestár

Ismeretlenhez 1876. március 28-án– OSZK Kézirattár, levelestár

Pesty Frigyeshez 1876. május 22-én– OSZK Kézirattár, levelestár

Szilágyi Sándornak 1876. május 23-án– OSZK Kézirattár, levelestár

Haan Vilmának 1876. október 4-én– Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba, Haan Lajos hagyaték

Pesty Frigyesnek 1876. december 16-án– OSZK Kézirattár, levelestár

Pesty Frigyesnek 1876. december 20-án– OSZK Kézirattár, levelestár

Samuel Bodorovskýnak 1877. január 24-én – Martin, Slovenská národná knižnica

Ľudovít Hroboňnak 1877. február 23-án– Martin, Slovenská národná knižnica

Rómer Flóriszhoz 1877. május 17-én– OSZK Kézirattár, levelestár

Pesty Frigyesnek 1877. május 25-én– OSZK Kézirattár, levelestár

Nagy Ivánhoz 1877. május 25-én– OSZK Kézirattár, levelestár

Ľudovít Hroboňnak 1877. június 22-én – Martin, Slovenská národná knižnica

Márky Sándorhoz 1877. augusztus 3-án – Haan Lajos levelei Márky Sándorhoz és Szinnyei Józsefhez. Békéscsaba, 1984.

Odescalchi Artur herceghez 1877. november 22-én– OSZK Kézirattár, levelestár

Thaly Kálmánnak 1877. dec. 5-én– MNL OL P. 1747. 17. k. 2310 – 2314.

Pesty Frigyesnek 1878. március 31-én– OSZK Kézirattár, levelestár

Thallóczy Lajoshoz 1878. április 26-án– OSZK Kézirattár, levelestár

Thallóczy Lajosnak 1878– OSZK Kézirattár, levelestár

Nyáry Alberthez 1878. augusztus 13-án– OSZK Kézirattár, levelestár

Nyáry Alberthez 1878. szeptember 17-én– OSZK Kézirattár, levelestár

Nyáry Jenőhöz 1878. szeptember 17-én– OSZK Kézirattár, levelestár
Szilágyi Sándornak 1879. március 13-án– OSZK Kézirattár, levelestár
Thallóczy Lajosnak 1879. augusztus 8-án– OSZK Kézirattár, levelestár
Nyáry Jenőhöz 1879. szeptember 9-én– OSZK Kézirattár, levelestár
Nyáry Jenőhöz 1879. szeptember 18-án– OSZK Kézirattár, levelestár
Pesty Frigyesnek 1879. november 7-én– OSZK Kézirattár, levelestár
Samuel Bodorovskýnak 1880. április 21-én – Martin, Slovenská národná knižnica
Thaly Kálmánnak 1880. április 27-én. – MNL OL P. 1747. 17. k. 2310 – 2314.
Nyáry Alberthez 1880. május 12-én– OSZK Kézirattár, levelestár
Pesty Frigyesnek 1881. szeptember 24-én– OSZK Kézirattár, levelestár
Pesty Frigyesnek 1882. október 25-én– OSZK Kézirattár, levelestár
Nagy Ivánnak 1883. július 4-én– OSZK Kézirattár, levelestár
Nagy Ivánnak 1883. augusztus 13-án– OSZK Kézirattár, levelestár
Pesty Frigyesnek 1883. október 30-án– OSZK Kézirattár, levelestár
Nagy Ivánnak 1884. május 3-án– OSZK Kézirattár, levelestár
Nagy Ivánnak 1884. május 3-án– OSZK Kézirattár, levelestár
Czanyuga Józsefhez 1884. augusztus 13-án– OSZK Kézirattár, levelestár
Nagy Ivánnak 1885. szeptember 22-én– OSZK Kézirattár, levelestár
Márky Sándorhoz 1886. május 28-án– Haan Lajos levelei Márky Sándorhoz és Szinnyei Józsefhez. Békéscsaba, 1984.
Márky Sándorhoz 1886. június 28-án– Haan Lajos levelei Márky Sándorhoz és Szinnyei Józsefhez. Békéscsaba, 1984.
Márky Sándorhoz 1886. július 2-án– Haan Lajos levelei Márky Sándorhoz és Szinnyei Józsefhez. Békéscsaba, 1984.
Márky Sándorhoz 1886. július 13-án– Haan Lajos levelei Márky Sándorhoz és Szinnyei Józsefhez. Békéscsaba, 1984.
Márky Sándornak 1886. augusztus 14-én– Haan Lajos levelei Márky Sándorhoz és Szinnyei Józsefhez. Békéscsaba, 1984.
Nagy Ivánnak 1886. szeptember 13-án– OSZK Kézirattár, levelestár
Samuel Bodorovskýnak 1886. november 2-án – Martin, Slovenská národná knižnica
Márky Sándornak 1888. január 12-én– Haan Lajos levelei Márky Sándorhoz és Szinnyei Józsefhez. Békéscsaba, 1984.
[Zsilinszky Mihálynak] 1888. május 24-én– Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba, Haan Lajos hagyaték

Ismeretlen ügyvédnek 1888 augusztusában– Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba, Haan Lajos hagyaték

Samuel Bodorovskýnak 1888. szeptember 17-én – Martin, Slovenská národná knižnica

Wenczel Gusztávhoz 1888. október 31-én– OSZK Kézirattár, levelestár

Márky Sándornak 1889. április 4-én– Haan Lajos levelei Márky Sándorhoz és Szinnyi Józsefhez. Békéscsaba, 1984.

Szinnyi Józsefhez 1889. december 12-én– Haan Lajos levelei Márky Sándorhoz és Szinnyi Józsefhez. Békéscsaba, 1984.

Zsilinszky Mihálynak 1890. március 10-én– Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba, Haan Lajos hagyaték

Márky Sándornak 1890. április 19-én– Haan Lajos levelei Márky Sándorhoz és Szinnyi Józsefhez. Békéscsaba, 1984.

Márky Sándornak 1890. május 11-én– Haan Lajos levelei Márky Sándorhoz és Szinnyi Józsefhez. Békéscsaba, 1984.

Szeberényi Lajos Zsigmondnak 1890. december 26-án– OSZK Kézirattár, Szeberényi hagyaték

Ismeretlennek 1891. január 28-án – Martin, Slovenská národná knižnica

Képmelléklet⁹⁷

1. A Magyar Történelmi Társulat gyűlésén Eperjesen (Haan a középső sorban jobbról a harmadik)

⁹⁷ A képek forrása: Munkácsy Mihály Múzeum, Békéscsaba, Haan Lajos hagyaték 1-4, 6-7; Békés Megyei Könyvtár, Békéscsaba, Haan Lajos hagyaték 8-9. Zsilinszky Mihály: Haán Antal 1827 – 1888. Gyula, 1890. 5.

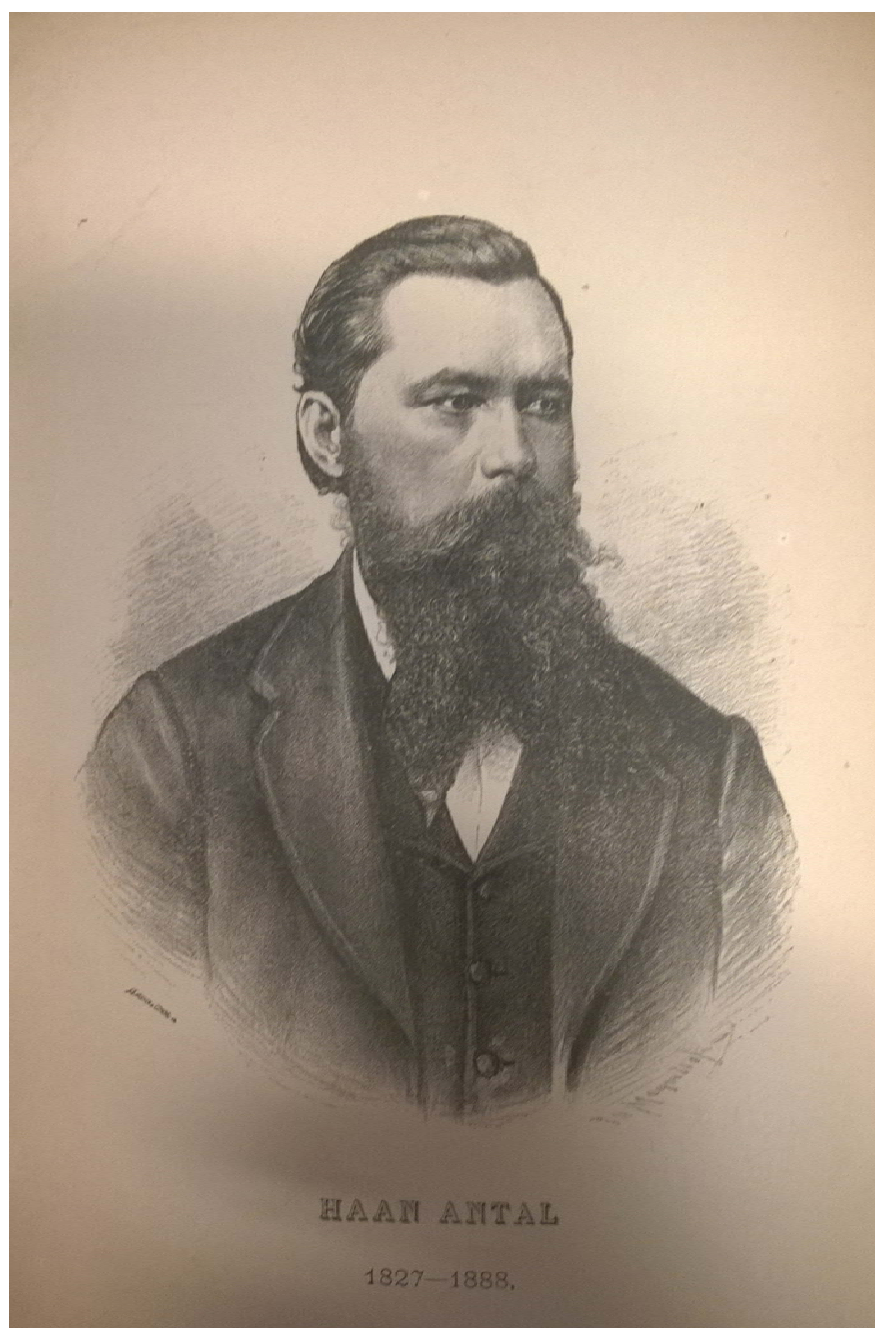
2. Haan Lajos leánya, Haan Karolina és második felesége, Vilim Amália 1866-ban

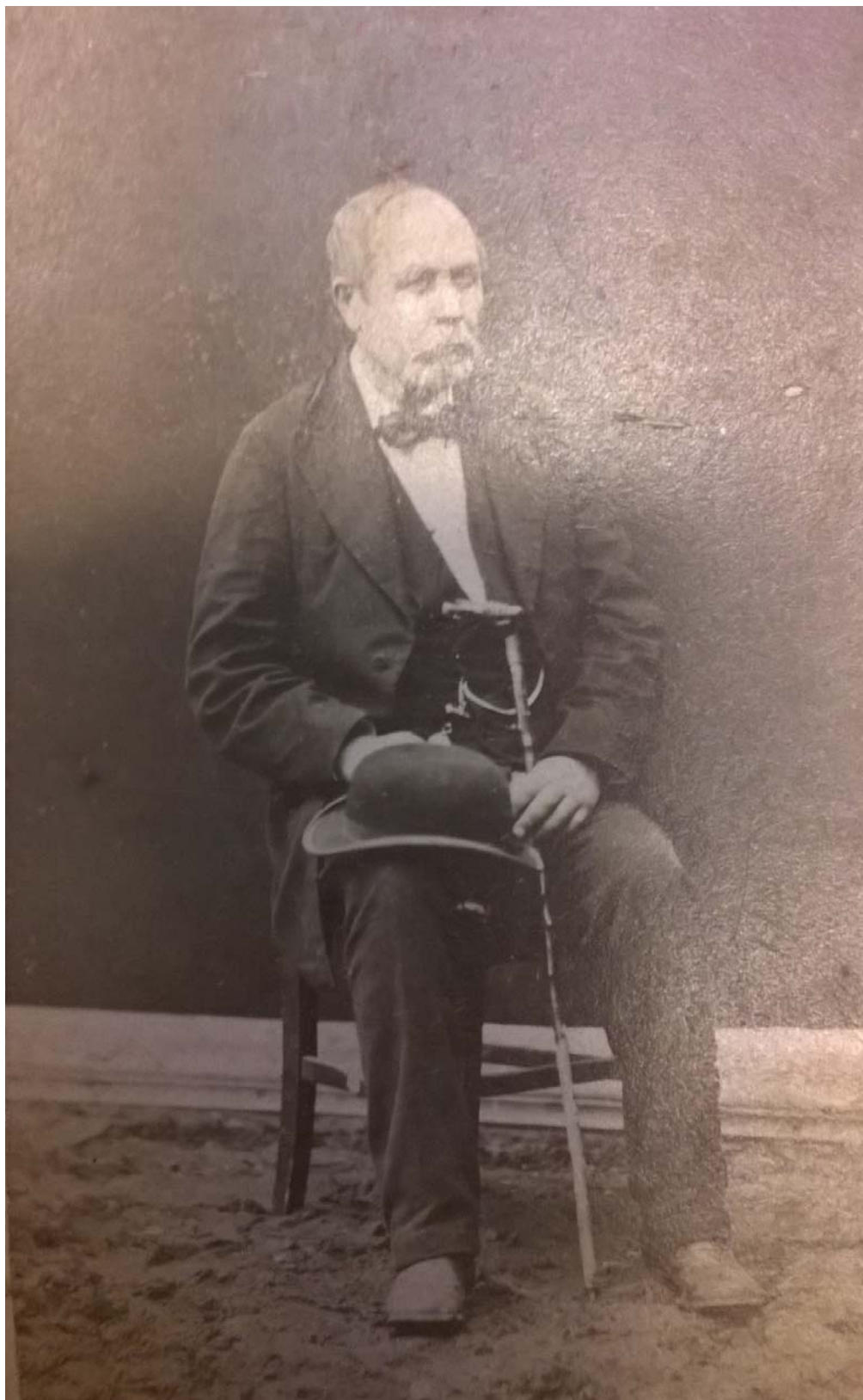
3. Haan Lajos 1880-ban

4. Zsilinszky Mihály és Haan Karolina házasságkötésük évében, 1867-ben

5. Haan Antal, Haan Lajos legfiatalabb öccse

6. Haan Albert, Haan Lajos öccse

Buda. 1847. Dec. 18^{án}

Kedves Munkám, kedves Jóságom!

Engedjétek meg, hogy olly soká nem tudósítok titeket itteni körülmények felől, oka egyedül az, hogy mindaddig vártam, hogy tán adódik valami jó alkalmam Wáradra, nem akarván a papán irni. Most végre véstelenül Schuchnál találom az újváradit kereskedőt, ki által e levelet is küldöm.

Mindenek előtt igen jópénz közfőnökön azzal becses, és minden gondolatimat felül, mely ajándékok, melyek Vilmos, abba küldötték. En nem kívántam semmi ajándékot tőletek, és az a nem agabem fen volt, hanem csupán harsatok való successát, jól ezent hisz jóstokas elhívom Csabara és egy legalább az ő laza abba te scatok Csabán is visszaemlékezni. Egyébiránt az ajándékait bejesebbet, és nekeu kedvesebbet valóban nem küldhetek, mert nekeu mindig az volt kívánságom, melyhez egy k felosztásos pénz önkökapariótta volt, mindjárt egy ilyen felosztó órást venni, a mint csak egyen Vilmossal beszéltem és hogy ha nyáron a Vasuton felmegyünk Pestre, hogy ilyen órást veszünk. Képzeltetitek tehát meglepetésemre, midőn Vilmos hozzám hozta azt, és nem is akartam hinni, hogy az az enge. Itt még Póci és Lúka mit csináltak? Vilmos tén órást hozott az órást del elvett, mi mindig csak hallgattak hallgattak káival, muzikálattak, és musika mellett csak azzal vettük észre, hogy már tizenkettődjét és még Lúka fennis sem főrtt debr. Jönniát pedig még most is, kíváns ha valaki jön hozzánk, nekell ráncigálnom a musikat, mert ő mindig vendéges az órást veszt is mutatja neki, és majd küngrik börtöl ha az órást mutat kezd.

